

ประชุมศิลาจารึก

ภาคที่ ๑

ที่ระลึกในการพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าพระยามหมณฑ์

(อวบ เปาโรหิตย์)

แผนกตรวจรักษาของโบราณ

ประชุมจารึกสยาม

ภาคที่ ๑

จารึกกรุงสุโขทัย

๔๓ จารึกกรุงสุโขทัย
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม

พระดก

ในการพระราชทานเพลิงศพ

เจ้าพระยามุขมนตรี (อวบ เปาโรหิตย์)

ณัฐสถานหลวงวัดเทพศิรินทราวาส

วันที่ ๑ กรกฎาคม พ. ศ. ๒๔๓๗

พิมพ์โรงพิมพ์พระจันทร์ ทำพระจันทร์

จังหวัดพระนคร

இரண்டாம் பாகம்

ຈຸດທາບູເປັນພາຫະສຳລັບປັດທະນາ ຈວເວີລີດ້ວຍ
ວິຊາກິດປະສານລະຫວ່າງປະຊາກອນ ເພື່ອ

શ્રી યતિરાય શ. ષડઋગોત્તર

[illegible]

คำนำ

พระราชวรรังสีเธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ได้ทรงนำความจำนงของ คุณหญิงมุขมนตรี ที่จะได้นั่งสือพิมพ์แจกในงานศพเจ้าพระยามุขมนตรี มาแจ้งแก่ข้าพเจ้า และได้ทรงปรึกษาวางจะพิมพ์เรื่องอะไรดี ผลของการปรึกษา ได้มีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่า ควรพิมพ์จารึกกรุงสุโขทัยอีกครั้งหนึ่ง

ที่ว่า “อีกครั้งหนึ่ง” นั้น ก็เพราะศิลาจารึกกรุงสุโขทัยนี้ เจ้าพระยามุขมนตรีได้เคยพิมพ์แจกมาครั้งหนึ่งแล้ว ในงานทำบุญฉลองอายุครบ ๔ รอบของท่าน เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๖๗ ครั้งท่านยังรับราชการในตำแหน่งอุปราชมณฑลภาคอีสาน และท่านได้เคยแสดงความจำนงไว้ว่า ถ้าท่านวายชนม์ งานศพของท่านจะต้องแจกหนังสือเรื่องศิลาจารึก คือที่ยังไม่ได้พิมพ์อีกเท่าใดจะต้องพิมพ์ให้หมด

การพิมพ์เรื่องศิลาจารึกที่เจ้าพระยามุขมนตรีได้รับพิมพ์เมื่อพ.ศ. ๒๔๖๗ นั้น ได้พิมพ์รูปถ่ายคำจารึกทั้งหมด แล้วพิมพ์คำจารึกเป็นตัวอักษรไทยอย่างใหม่ แต่เรียงตัวตามแบบจารึกเดิม แล้วจึงพิมพ์คำแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสเพื่อประโยชน์แก่นักโบราณคดีต่างประเทศ ดังนั้นผู้รับพิมพ์จะต้องเป็นผู้มีทุนและมีศรัทธามาก จึงจะทำได้ เพราะการพิมพ์โดยวิธีนี้เป็นการแพง ต่อจากเจ้าพระยามุขมนตรีลงมาผู้รับพิมพ์อีกรายหนึ่ง คือสมเด็จพระสวสดีวัตนวิศิษฎ์ ได้ทรงรับพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ หลักศิลาจารึกทั้งหมดที่ได้ตรวจพบแล้วในประเทศเรามืออยู่ถึง ๒๑๐ หลัก เจ้าพระยามุขมนตรีได้พิมพ์แล้ว ๑๕ หลัก สมเด็จพระสวสดี ฯ ได้ทรงพิมพ์ต่ออีก ๑๔ หลัก เป็นอันว่ายังมีเหลืออีกถึง ๑๘๑ หลัก การที่เจ้าพระยามุขมนตรีรับจะพิมพ์ทั้งหมดในงานศพของท่านนั้น ต้อง

นับว่าเป็นอคติเรกกลากของชาติไทยและประชาชนผู้รักการศึกษาทางโบราณคดีทั้งใน
เมืองไทยและในต่างประเทศ

แต่ใครจะนึกฝันว่า เจ้าพระยามุขมนตรีจะด่วนถึงแก่อสัญกรรมโดย
รวดเร็ว การพิมพ์ศิลาจารึกไม่ใช่ทำได้ง่าย ๆ เพราะต้องคัด ต้องถ่าย ต้องแปล
ต้องสันนิษฐาน ต้องค้นคว้ากันแรมปี ถึงแม้คุณหญิงมุขมนตรีจะรับสนองกุศล
เจตนาของท่านเจ้าคุณสามีโดยจะรับพิมพ์หลักศิลาจารึกทั้งหมด หอสมุดแห่ง
ชาติก็ไม่สามารถจะจัดหาตระเตรียมให้ทัน นับว่าได้เสียโอกาสอย่างสำคัญใน
การพิมพ์ศิลาจารึก ความแตกดับของเจ้าคุณมุขมนตรีที่เป็นไปอย่างรวดเร็วเช่นนี้
เป็นการขาดเสียอย่างสำคัญสำหรับญาติมิตรทั้งหลาย ที่เคยได้รับความโอบอ้อม
อารีของท่าน เป็นการขาดเสียสำหรับรัฐบาล ซึ่งไม่ว่าในรัฐบาลใด ๆ ย่อมใช้
เจ้าคุณมุขมนตรีทำประโยชน์ได้เสมอ เป็นการขาดเสียสำหรับสภาผู้แทนราษฎร
ที่ได้เคยใช้เจ้าคุณมุขมนตรีทำงานให้แก่สภามาก ซึ่งสภาได้ลงมติแสดงความ
เศร้าสลดใจ มาบัดนี้ตัวข้าพเจ้าเองได้พบความเศร้าสลดอันใหม่ เมื่อมาจับ
พิจารณาเรื่องศิลาจารึกสยาม เพราะว่าถ้าเจ้าคุณมุขมนตรีมีอายุต่อไปอีก แม้
เพียง ๕ ปี หอสมุดแห่งชาติคงจะสามารถเตรียมจารึกศิลาที่ยังเหลืออยู่ทุกอัน
ให้ท่านพิมพ์ได้ในงานศพของท่าน ดังที่ท่านปรารถนาไว้

แต่ถึงแม้หอสมุดแห่งชาติจะไม่สามารถทำงานให้ได้เต็มตามเจตนาของเจ้า
คุณมุขมนตรีในการพิมพ์จารึกอื่น ๆ ต่อไปก็ดี หอสมุดแห่งชาติได้พยายามจะ
ทำให้อะไรที่เจ้าคุณมุขมนตรีได้ทำมาแล้วนั้น โดยผลสมบูรณ์ กล่าวคือการพิมพ์
จารึกสุโขทัยเท่าที่ทำมาแล้ว ศาสตราจารย์ เซเดส์ เป็นผู้อำนวยการเรียบเรียง
ตรวจตรา และได้พิมพ์อย่างที่จะให้เป็นเอกสารคู่มือของนักศึกษาโบราณคดี
ชั้นสูง จึงได้พิมพ์รูปถ่ายคำจารึกทั้งหมด พิมพ์คำจารึกเป็นอักษรอย่างใหม่

แต่เรียงตัวอักษรตามแบบจารึกเดิม กับพิมพ์คำอ่านและคำแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสไว้ การพิมพ์โดยวิธีนั้น มีประโยชน์อย่างยิ่งแก่ผู้เชี่ยวชาญภาษาและอักษรศาสตร์ของไทยโบราณ และผู้ที่รู้ภาษาฝรั่งเศส แต่จะไม่ใช่ประโยชน์สำหรับคนส่วนมากที่ขาดความรู้ในสองทางนั้น ถ้าได้พิมพ์คำอ่านให้นักเรียนใหม่ๆ หรือคนทั่วไปอ่านเข้าใจได้ กับทำคำอธิบายเท่าที่ควรอธิบายไว้ด้วยแล้ว งานเรื่องจารึกกรุงสุโขทัยจะนับว่า สมบูรณ์เท่าที่พึงปรารถนา อีกประการหนึ่งเล่าจารึกกรุงสุโขทัย จะเพาะอย่างยิ่งหลักของพ่อขุนรามคำแหงนั้น ต่างประเทศได้เอาไปพิมพ์ให้ชนชาติของเขาได้อ่านเข้าใจสะดวกมาก่อนไทยเรตั้งเกือบศตวรรษมาแล้ว เช่นทางอังกฤษ เซอร์ ยอนเบริง ได้เอาไปพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๐ คือเมื่อ ๗๐ ปีเศษมาแล้ว ทางเยอรมัน นายบัสเตียน ได้เอาไปพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๐๘ คือเกือบ ๗๐ ปีมาแล้วเหมือนกัน ทางฝรั่งเศส นายฟูร์ เนอโร ได้เอาไปพิมพ์ที่ปารีสเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ คือเมื่อราว ๔๐ ปีมาแล้ว และศาสตราจารย์ เซเดส์ ได้มาทำอย่างละเอียดใน พ.ศ. ๒๔๖๗ อีก แปลว่าคนต่างประเทศโดยทั่วไป เขาสามารถจะอ่านศิลาจารึกของเราให้เข้าใจง่าย ๆ ได้มาตั้งหลายสิบปีแล้ว สมควรที่ไทยเราเองผู้เป็นเจ้าของ จะพิมพ์คำจารึกให้อ่านเข้าใจกันได้ทั่วไป ศิลาจารึกเป็นเครื่องมือที่มាំอำนาจยิ่งกว่าเครื่องมือใด ๆ ในการศึกษาโบราณคดีและประวัติศาสตร์ กล่าวโดยจะเพาะศิลาจารึกกรุงสุโขทัยได้ให้แสงสว่างแก่การศึกษาประวัติศาสตร์สยาม ตัดข้อสงสัย ทำลายข้อสันนิษฐานลบล้างความเดา และปลดเปลื้องเรื่องนิยายที่เล่ากันมาโดยปราศจากความจริงไปได้เป็นอันมาก

ในการเรียบเรียงคำอ่านศิลาจารึกที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ ข้าพเจ้าได้มอบให้ข้าราชการในกรมศิลปากรผู้คุ้นเคยกับงานศิลาจารึกมาแล้ว คือ หลวงบริบาล

ก

บุรีรัตน์ นายสมบุญ โชติจิตร นายสิน เถลิ้มเผ่า และนายฉ่ำ ทองคำวรรณ (เปรียญ) แบ่งงานกันไปทำโดยเร่งรัด ข้าราชการทั้ง ๔ ได้พยายามทำมาท้นความประสงค์ แต่ก็ยังมีบางคำบางแห่งที่ยังสงสัยไม่แน่ใจ ได้ทิ้งไว้ตามตัวเดิม และพยายามคิดค้นคว้าต่อไป

เรื่องจารึกกรุงสุโขทัยนั้น ศาสตราจารย์ เซเดส์ ได้ทำคำอธิบายประวัติไว้โดยพิสดารในหนังสือที่เจ้าคุณมุขมนตรีได้พิมพ์มาแล้วใน พ.ศ. ๒๔๖๓ ในการพิมพ์ครั้งนี้ ข้าพเจ้าทำคำอธิบายไว้บ้าง เพื่อให้ผู้อ่านทราบประวัติของศิลาจารึก ไม่ต้องไปค้นหาเล่มเดิม และเพื่อเพิ่มเติมความบางข้อ ที่ศาสตราจารย์ เซเดส์มิได้อธิบายไว้ในครั้งกระนั้นบ้าง

หลักที่ ๑

เป็นศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหง ความในตอนต้นเป็นคำของพ่อขุนรามคำแหงเอง แต่ความในตอนต่อมาดูเหมือนจะคัดลอกคำคนอื่น ตอนปลายที่สุดเป็นข้อความที่จารึกห่างเวลาจากตอนต้นหลายปีทีเดียว เข้าใจกันว่าได้จารึกเมื่อ พ.ศ. ๑๘๓๕ ศิลาจารึกหลักนี้ สมเด็จพระจอมเกล้า ฯ เสด็จไปพบ ดำรัสสั่งให้นำลงมาจากสุโขทัยพร้อมกับพระแท่นมนังคศิลา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๖

ความสำคัญในหลักศิลาอันนี้ก็คือ ในตอนต้นเป็นคำของพ่อขุนรามคำแหงเล่าประวัติของพระองค์ตั้งแต่ประสูติจนเสวยราชย์ ต่อมาเล่าถึงจารึกประเพณีและชีวิตของชาวสุโขทัยในครั้งกระนั้น ตอนท้ายที่สุดกล่าวถึงเกียรติคุณของพ่อขุนรามคำแหง และอาณาเขตต์สยามในสมัยขุนรามคำแหง

เป็นเคราะห์ดีอย่างประหลาด ที่หลักศิลาอันสำคัญที่สุดหลักนี้ ยังอยู่ในสภาวะที่ดีที่สุด เกือบจะไม่มีหนังสือตัวใดลบเลือนถึงกับเสียความ ไม่เหมือนหลักอื่น ๆ ที่ลบเลือนจนไม่ได้เรื่องไปหลายตอน

ค

หลักที่ ๒

เรียกกันว่าศิลาจารึกวัดศรีชุม นายพลโท พระยาสมิทธสรวรพการ ครั้งยังเป็นหลวงสมิทธสรวรพการพบในอุโมงค์วัดศรีชุม เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ ศาสตราจารย์ เซเดส์ เข้าใจว่าจารึกในรัชกาลพระธรรมราชาที่ ๑ คือพญาลิไทย กษัตริย์องค์ที่ ๕ ของวงศ์พระร่วงกรุงสุโขทัย พญาลิไทยทรงเป็นปราชญ์ ถึงกับทรงสามารถแต่งหนังสือไตรภูมิพระร่วง ซึ่งเป็นหนังสือเล่มแรกในอักษรศาสตร์ของไทยที่ยังมีอยู่ในบัดนี้ และเป็นพระมหากษัตริย์สำคัญองค์หนึ่งของสุโขทัย ต่อจากพ่อขุนรามคำแหง ศิลาจารึกหลักที่ ๒ นี้มีข้อความยืดยาวมาก ข้อความที่ควรใส่ใจอยู่ในตอนที่กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของสุโขทัย ขนบธรรมเนียมต่างๆ รวมทั้งลัทธิพระพุทธศาสนาที่นับถือกันอยู่ในสุโขทัยครั้งกระนั้น แต่หลักศิลาจารึกหลักนี้ลบเลือนมาก และตอนท้ายๆ กลายเป็นเรื่องปาฏิหาริย์ต่างๆ ไปเสีย

หลักที่ ๓

เรียกกันว่าศิลาจารึกนครชุม เดิมอยู่ที่วัดบรมธาตุหน้าเมืองกำแพงเพชร ได้นำลงมากรุงเทพฯ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕ จารึกเมื่อ พ.ศ. ๑๕๐๐ ในรัชกาลพญาลิไทย คือพระธรรมราชาที่ ๑ นั่นเอง เป็นเรื่องที่พญาลิไทยทรงประดิษฐานพระศรีรัตนมหาธาตุ และปลุกพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งได้มาจากเกาะลังกา และเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวกับทางศาสนาทั้งนั้น

หลักที่ ๔

เรียกกันว่าศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง เป็นภาษาเขมร สมเด็จพระจอมเกล้า ฯ เสด็จไปพบและโปรดเกล้า ฯ ให้นำลงมากรุงเทพฯ ฯ พร้อมกับหลักที่ ๑ ไม่ทราบปีจารึกที่แน่นอน แต่เข้าใจว่าได้จารึกราว พ.ศ. ๑๕๐๕ ในรัชกาลพญา

ลิไทย คือพระมหาธรรมราชาเหมือนกัน ความโดยมากเป็นเรื่องขอพระเกียรติ
พญาลิไทย และชักชวนให้ประกอบการกุศล มีบางตอนชำรุดจนเหลือที่จะ
อ่านได้ ศิลาจารึกหลักนี้ มีคำแปลของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา
ปวเรศวริยาลงกรณ์ อยู่นานแล้ว แต่ศาสตราจารย์ เซเดส์ ได้สอบคำแปลกับ
ตัวจารึกดู เห็นว่ามีผิดพลาด จึงแปลใหม่

หลักที่ ๕

เรียกกันว่าศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง พระยาโบราณราชธานินทร์ ไปพบที่วัด
ใหม่ (ปราสาททอง) ในเขตต๋อยุทธยา เป็นศิลาจารึกของพระธรรมราชาที่ ๑
(ลิไทย) เหมือนกัน จารึกเป็นภาษาไทย ข้อความตรงกันกับหลักที่ ๔ ภาษา
เขมร จึงเข้าใจว่าคงทำเป็น ๒ หลัก คือไทยหลักหนึ่ง เขมรหลักหนึ่ง ข้อความ
ต้องกัน แล้วตั้งไว้คู่กัน

หลักที่ ๖

เรียกกันว่าศิลาจารึกวัดป่ามะม่วง เป็นอักษรขอม ภาษามคร พระยาราม
ราชภักดี (ใหญ่ ศรีลัมพ์) ขุดพบที่วัดป่ามะม่วงเมืองสุโขทัย เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑
เป็นเรื่องพระธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) เสด็จออกทรงผนวช เมื่อวันพุธ แรม
๘ ค่ำ เดือนสิบสอง พ.ศ. ๑๙๐๕ ศิลาจารึกหลักนี้ชำรุดมาก ด้าน ๔ ทั้งด้าน
ชำรุดจนอ่านไม่ออกเลย

หลักที่ ๗

เรียกว่าศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงเหมือนกัน พระยารามราชภักดี ส่งลงมา
กรุงเทพ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นเรื่องพระธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) ทรงสร้าง
ถาวรวัตถุต่าง ๆ ในป่ามะม่วง ในปีที่ทรงผนวชในวัดป่ามะม่วง

ง หลักที่ ๘

เรียกว่าศิลาจารึกภูเขาสุมนกฏ เพราะเดิมอยู่บนเขานั้น ในจังหวัดสุโขทัย พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้า ฯ ทรงนำมากรุงเทพฯ ฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ แรกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย แต่พอซ่อมติดต่อกันเข้าได้ เป็นเรื่องพระธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) สร้างรอยพระพุทธบาทบนเขาสุมนกฏ เมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๒ และกล่าวถึงเหตุการณ์ในสมัย พระธรรมราชาที่ ๒ (พญาไสยลือไทย) มาประทับอยู่พิษณุโลก ศาสตราจารย์ เชเดส์ สันนิษฐานว่าคงได้จารึกราว พ.ศ. ๑๙๑๕ แต่ข้าพเจ้าคิดว่า จะจารึกภายหลัง พ.ศ. ๑๙๑๕ ตั้ง ๑๐ ปีทีเดียว เพราะรัชกาลพญาไสยลือไทย ก็ตั้งต้น เมื่อ พ.ศ. ๑๙๑๕ เสียแล้ว

หลักที่ ๙

เรียกว่าศิลาจารึกวัดป่าแดง เพราะคำในศิลาจารึกเป็นพะยานว่าอยู่ในวัดนั้น วัดป่าแดงเดิมนั้นไม่มีในบริเวณจังหวัดสุโขทัย ศาสตราจารย์ เชเดส์ จึงสันนิษฐานว่า อาจเป็นวัดซึ่งพ่อขุนรามคำแหงเรียกว่าวัดอรัญญิก ก็วัดสะพานหินเดิมนั้น ศิลาจารึกหลักนี้ได้จารึก เมื่อ พ.ศ. ๑๙๔๕ ในรัชกาลพระธรรมราชาที่ ๓ แห่งวงศ์สุโขไทย เนื้อเรื่องเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์โดยมาก

หลักที่ ๑๐

ไม่ปรากฏว่าได้มาจากไหน ทราบแต่ว่าจารึก เมื่อ พ.ศ. ๑๙๔๖ เป็นภาษาไทยปนมคธ ขำรุนแรงหมดหวังที่จะเอาเรื่องราวที่เป็นประโยชน์ได้ พอทราบได้ว่าเป็นเรื่องสร้างถาวรวัตถุต่างๆ ในเมืองชะเรียง เมืองสองแคว เมืองเชียงใหม่ และเมืองสุโขทัยเท่านั้น

หลักที่ ๑๑

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงพบบน เขากบเหนื่อปากน้ำโพ เป็นเรื่องสร้างวัดวาอารามบำเพ็ญการกุศล ศาสดาจารย์ เชเตสส์ สันนิษฐานว่าคงจารึกภายหลัง พ.ศ. ๑๙๖๒

หลักที่ ๑๒

เป็นจารึกอยู่กับรอยพระพุทธรูป ซึ่งอยู่ที่วัดบวรนิเวศเดิวนั้น และเป็น เรื่องสร้างรอยพระพุทธรูปนั่นเอง คำจารึกเป็นภาษามคธ ปรากฏว่าจารึกใน พ.ศ. ๑๙๗๐ ตัวอักษรไม่ชำรุดเลย

หลักที่ ๑๓

จารึกอยู่บนฐานพระอิศวรสัมฤทธิ์ จังหวัดกำแพงเพชร เป็นอักษรไทย จารึกเมื่อ พ.ศ. ๒๐๕๓ เป็นเรื่องประดิษฐานรูปพระอิศวรนั้น (รูปพระอิศวรนี้ ชาวเยอรมันคนหนึ่ง ไปลักตัดพระเศียรและพระหัตถ์ จะเอาส่งไปประเทศ เยอรมนี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕ มาถูกจับในกรุงเทพ ฯ ทางราชการจึงจัดการส่งรูป พระอิศวรทั้งองค์ลงมาไว้กรุงเทพ ฯ เศียรนี้อยู่ที่พิพิธภัณฑ์สถาน)

หลักที่ ๑๔

เดิมอยู่วัดเขมา ริมถนนพระร่วง เป็นเรื่องบำเพ็ญกุศลต่างๆ แต่เชื่อได้ ว่าได้จารึกใน พ.ศ. ๒๐๗๕

หลักที่ ๑๕

เดิมอยู่วัดพระเสด็จ ห่างจากตัวเมืองสุโขทัยราว ๑๒ กิโลเมตร เป็นเรื่อง ข้าราชการบางคนบำเพ็ญกุศล เข้าใจว่าจารึกในระหว่าง พ.ศ. ๒๐๖๑ ถึง ๒๐๖๘

ณ

รวม ๑๕ หลัก ที่ได้พิมพ์คำอ่านขึ้นใหม่ในเล่มนี้ หอสมุดแห่งชาติมีความ
ยินดีที่ได้พิมพ์เอกสารสำคัญนี้อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่นักเรียน
ใหม่ๆ เป็นอย่างยิ่ง ขออุทิศบุญราศีอันใดที่จะพึงได้ในการพิมพ์หนังสือนี้ จง
บรรลुถึงเจ้าพระยามุขมนตรี ให้ดำรงอยู่ในสุคติตลอดกาล เทอญ.

ไพจิตรวิมลวาท

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

พระนคร วันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๓

เจ้าพระยามุนตริ
(อวบ เปาโรชิตย์)

ประวัติสังเขป

เจ้าพระยามุนษมตรี (อวบ เปาโรหิตย์)

เจ้าพระยามุนษมตรี ศรีสมุหพระนครบาล ฯ (อวบ เปาโรหิตย์) เกิด
ณวัน ๖ ๑๑ ค่ำ ปีมะเส็ง ตรงกับวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๑๕ ขุนศรีธรรม
ราช (สมบุญ เปาโรหิตย์) บิดา ท่านน้อยมารดา สืบสกุลมาจากพระมหाराช
ครูโรหิตาจารย์ (บุญรอด)

ได้ศึกษาวิชาหนังสือไทยที่วัดจักรวรรดิราชาวาส และที่พระตำหนักสวน
กุหลาบ เรียนจบประโยค ๒ สอบได้ได้รับรางวัลชั้นที่ ๑ และได้รับประกาศ
นียบัตรชั้นเปรียญพิเศษ ของคณะศึกษาการปกครองมณฑลอยุธยาและปราชิน
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐

เริ่มเข้ารับราชการเป็นเสมียนในกระทรวงยุติธรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้
รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๒๐ บาท ต่อมาเลื่อนตำแหน่งเป็นนายเวรกรม
รับฟ้องกระทรวงยุติธรรมแล้ว เป็นผู้ช่วยยกกระบัตรศาลไปริสภาที่ ๑ ถึง
พ.ศ. ๒๔๓๕ อุปสมบทในสำนักวัดเทพศิรินทราวาส สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรสเป็นพระอุปัชฌาย์ หม่อมเจ้าพร้อมศรีสุทนต์ เป็นกรรม
วาจาจารย์ อุปสมบทอยู่ ๑๐ เดือน ลาสิกขาบทแล้วเข้ารับราชการในกระทรวง
มหาดไทย เป็นเสมียนจัตวาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๐ กระทำราชการด้วยความอุตสาหวิริย
ภาพได้เลื่อนตำแหน่งเป็นลำดับมาโดยรวดเร็ว นับตั้งแต่เป็นผู้ตรวจการมณฑล
กรุงเก่า จนกระทั่งเป็นข้าหลวงประจำจังหวัดอ่างทองเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๒ เวลานั้น
อายุได้ ๒๓ ปีบริบูรณ์ ภายหลังย้ายมาเป็นเจ้ากรมพะลำพังกระทรวงมหาดไทย

แล้วเลื่อนเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลนครราชสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๖ ย้ายเป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย, พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้เป็นองคมนตรี และได้เลื่อนตำแหน่งเป็นอุปราชมณฑลภาคอีสานเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ ต่อมาทางราชการได้ยุบเลิกตำแหน่งอุปราช จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายไปเป็นสมุหเทศาภิบาลมณฑลพายัพแล้ว ย้ายเป็นสมุหพระนครบาลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ พ้นจากหน้าที่ราชการรับพระราชทานบำนาญ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๕ โดยรับราชการนานและสูงอายุ รวมเวลาที่รับราชการ ๔๐ ปีเศษ ได้รับเงินเดือนครั้งสุดท้ายเดือนละ ๑,๗๐๐ บาท

ได้รับพระราชทานยศบรรดาศักดิ์และเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ดังต่อไปนี้
พ.ศ. ๒๔๔๐ เป็นหลวงพัฒนกิจวิจารณ์

พ.ศ. ๒๔๔๓ เป็นพระวิเศษไชยชาญ และได้รับพระราชทานยศเป็น
อำมาตย์โท กับตราเบญจมาภรณ์ช้างเผือก

พ.ศ. ๒๔๔๔ เป็นพระยาอินทรวชิต และได้รับตราจตุรภรณ์มิ่งกุฎสยาม

พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นพระยาจำแสนบดินดี

พ.ศ. ๒๔๔๘ ได้รับพระราชทานตราจตุรภรณ์ช้างเผือก

พ.ศ. ๒๔๕๑ รับพระราชทานยศเป็นมหาอำมาตย์ตรี

พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้รับพระราชทานตราตรีภรณ์มิ่งกุฎสยาม

พ.ศ. ๒๔๕๔ เป็นพระยากำแหงสงครามและเป็นนายหมู่ใหญ่เสือป่า กับ
รับพระราชทานตราทุติยจุลจอมเกล้า

พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้รับพระราชทานตราทวีติยาภรณ์มิ่งกุฎสยาม

พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นพระยาราชนกุลวิบูลย์ภักดี และเป็นนายกองตรี กับ
ได้รับพระราชทานตราทุติยจุลจอมเกล้าวิเศษ และปฐมภรณ์มิ่งกุฎสยาม

ณ

พ.ศ. ๒๔๕๘ รับพระราชทานยศมหาอำมาตย์โท

พ.ศ. ๒๔๖๐ ได้รับพระราชทานตราปฐมภรณ์ช้างเผือก

พ.ศ. ๒๔๖๕ รับพระราชทานยศพิเศษมหาเสวกโท

พ.ศ. ๒๔๗๒ เป็นเจ้าพระยามุนษยมนตรี และได้รับตราเลขของดอนเนอร์
ชั้นที่ ๒ ของรัฐบาลฝรั่งเศส

ได้รับพระราชทานเหรียญต่างๆ หลายอย่าง เช่น รัตนาภรณ์ ว. ป. ร. ๓
รัตนาภรณ์ ป. ป. ร. ๓ กับเหรียญจักรพรรดิมาลา ฯ

ในระหว่างรับราชการ เจ้าพระยามุนษยมนตรีได้กระทำการพิเศษ กล่าว
โดยย่อ คือ

๑. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ เกิดจลาจลเงี้ยวที่มณฑลพายัพ ได้เป็นผู้ส่งเสบียง
อาหารให้แก่กองทหารซึ่งผ่านเขตจังหวัดอ่างทอง ตลอดจนนำไปส่งที่จังหวัด
นครสวรรค์

๒. ได้รักษาการแทนเสนาบดีกระทรวงมหาดไทยในระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๔-
๒๔๖๕ ครึ่งหนึ่ง

๓. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้เป็นข้าหลวงใหญ่
ฝ่ายรัฐบาลสยามประจำแม่น้ำโขงปรีกษาระเบียบการชายแดนกับข้าหลวงฝรั่งเศส
ได้รับความชมเชยยกย่องในการที่ได้ปฏิบัติราชการเป็นที่เรียบร้อย เจริญทาง
พระราชไมตรีสมดังพระราชประสงค์

นอกจากนี้ได้กระทำการพิเศษอื่นๆ อีกหลายครั้ง มีอาทิ เช่น เมื่อ
ระหว่างเป็นข้าหลวงประจำจังหวัดอ่างทอง พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง
เสด็จพระราชดำเนินเลียบมณฑลฝ่ายเหนือ ได้จัดการรับเสด็จเป็นที่พอพระ
ราชหฤทัย ทรงโปรดปรานยกย่องพระราชทานบำเหน็จความชอบได้เลื่อนบรรดาศักดิ์

ศักดิ์ ถึงรัชกาลปัจจุบันเมื่อเสด็จพระราชดำเนินเลียบหัวเมืองฝ่ายเหนือ ถึงมณฑลพายัพก็ได้จัดการรับเสด็จและโดยเสด็จใกล้ชิดตามหน้าที่ ทรงคุ้นเคยชอบพอพระราชอัธยาศัย ดังปรากฏอยู่ในประกาศตั้งเป็นเจ้าพระยานั้นแล้ว แม้พ้นจากตำแหน่งหน้าที่ราชการแล้วก็ดี ถึงสมัยรัฐบาลปัจจุบันยังได้รับตั้งให้เป็นประธานกรรมการออกสลากกินแบ่ง เป็นประธานกรรมการร่างพระราชบัญญัติอกรมฤคก เป็นกรรมการพิจารณาร่างประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ ๖ และเป็นกรรมการร่างพระราชบัญญัติเทศบาล ได้ปฏิบัติกรภายในขอบหน้าที่เรียบร้อยเป็นผลดี

อนึ่งทางสภาภาษาดสยามก็ได้เป็นกรรมการ อยู่ตลอดจนกระทั่งถึงอสัญญกรรม

เจ้าพระยามุขมนตรีป่วยเป็นฝีฝีคัฬว์ รักษาตัวอยู่ ๑๔ วัน จึงไปทำการผ่าตัดที่โรงพยาบาลศิริราช อยู่โรงพยาบาล ๖ วัน ถึงอสัญญกรรมเมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖, กำนวณอายุได้ ๕๔ ปี.

สารบัญ

คำจารึกหลักที่ ๑	...	...	...	...	...	...	หน้า ๑
คำอ่านจารึกพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ ๑)	...	...	...	...	...	...	" ๘
อธิบายคำบางคำในหลักที่ ๑	...	...	...	...	...	...	" ๑๓
คำจารึกหลักที่ ๒	...	...	...	...	...	...	" ๑๖
คำอ่านจารึกวัดศรีชุม (หลักที่ ๒)	...	...	...	...	...	...	" ๓๓
อธิบายคำบางคำในหลักที่ ๒	...	...	...	...	...	...	" ๔๔
คำจารึกหลักที่ ๓	...	...	...	...	...	...	" ๔๗
คำอ่านจารึกนครชุม (หลักที่ ๓)	...	...	...	...	...	...	" ๕๔
อธิบายคำบางคำในหลักที่ ๓	...	...	...	...	...	...	" ๖๐
คำจารึกหลักที่ ๔ (ภาษาเขมร)	...	...	...	...	...	...	" ๖๑
คำแปลจารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ ๔)	...	...	...	...	...	...	" ๖๘
คำจารึกหลักที่ ๕ (ภาษาไทย)	...	...	...	...	...	...	" ๗๔
คำอ่านจารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ ๕)	...	...	...	...	...	...	" ๘๐
อธิบายคำบางคำในหลักที่ ๕	...	...	...	...	...	...	" ๘๖
คำจารึกหลักที่ ๖ (ภาษามคธ)	...	...	...	...	...	...	" ๘๗
คำแปลจารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ ๖)	...	...	...	...	...	...	" ๙๐
คำจารึกหลักที่ ๗ (ภาษาไทย)	...	...	...	...	...	...	" ๙๓
คำอ่านจารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ ๗)	...	...	...	...	...	...	" ๙๘
คำจารึกหลักที่ ๘	...	...	...	...	...	...	" ๑๐๓
คำอ่านจารึกเขาสุมนกูฏ (หลักที่ ๘)	...	...	...	...	...	...	" ๑๐๕

อธิบายคำบางคำในหลักที่ ๘	...	...	...	...	...	หน้า ๑๑๕
คำจารึกหลักที่ ๕	...	...	...	...	...	" ๑๑๖
คำอ่านจารึกวัดป่าแดง (หลักที่ ๕)	...	...	...	...	...	" ๑๒๑
คำจารึกหลักที่ ๑๐	...	...	...	...	...	" ๑๒๖
คำอ่านจารึก (หลักที่ ๑๐)	...	...	...	...	...	" ๑๓๐
คำจารึกหลักที่ ๑๑	...	...	...	...	...	" ๑๓๔
คำอ่านจารึกวัดเขากบ (หลักที่ ๑๑)	...	...	...	...	...	" ๑๓๗
อธิบายคำบางคำในหลักที่ ๑๑	...	...	...	...	...	" ๑๔๐
คำจารึกหลักที่ ๑๒	...	...	...	...	...	" ๑๔๑
คำแปลจารึก (หลักที่ ๑๒)	...	...	...	...	...	" ๑๔๓
คำจารึกหลักที่ ๑๓	...	...	...	...	...	" ๑๔๕
คำอ่านจารึกบนฐานพระอิศวรเมืองกำแพงเพชร (หลักที่ ๑๓)						" ๑๔๖
คำจารึกหลักที่ ๑๔	...	...	...	...	...	" ๑๔๗
คำอ่านจารึกวัดนวม (หลักที่ ๑๔)	...	...	...	...	...	" ๑๕๐
คำจารึกหลักที่ ๑๕	...	...	...	...	...	" ๑๕๓
คำอ่านจารึกวัดพระเสด็จ (หลักที่ ๑๕)	...	...	...	...	...	" ๑๕๕

คำจารึกหลักที่ ๑

๒. ด่านที่ ๑

- (๑) พู่กัซัร ีสร ีนทรา ีทตยแม่ ูก ีซันง ีเสอง ีพู่กัซ ีบาน ีเมือง
- (๒) ูต ีพ้อง ีทองดยว ีทำคน ีผู้ชย ีสาม ีผู้ ีญง ีโสง ีฟ ีเผอ
- (๓) ูต ีอ้าย ีตายจาก ีเผอ ีตยม ีแฉ่ ีญง ีเลก ีเม่อ ู ูก ีซัน ีให้ ีญได้
- (๔) ีสบ ีเก้า ีเข้า ีชน ีสาม ีชน ีเจ้า ีเมือง ีลตมา ีที่ ีเมือง ีตาก ีพู่ ีก ีไป ีรบ
- (๕) ีชน ีสาม ีชน ีหว ีซาย ีชน ีสาม ีชน ีขบ ีบ ีมา ีหว ีขว ีชน ีสาม
- (๖) ีชน ีเก่ ีลอน ีเข้า ีไฟ ีร ีผ้า ีหน้า ีใส ีพู่ ีก ีหน ีญ ีญาย ีพย ีจ ีเจ
- (๗) (ูก) บ ี ีหน ู ูก ีซ ีซ้าง ีเนก ีพล ู ูก ีขบ ีบ ีเข้า ีก่อน ีพู่ ีก ู ูก ีฉ ี
- (๘) (ีซ้า) ง ีด้วย ีชน ีสาม ีชน ีต ีน ู ูก ีฟ่ง ีซ้าง ีชน ีสาม ีชน ีตว ีซ ี
- (๙) มา ีส ีเมือง ีแพ ีชน ีสาม ีชน ีฟ้าย ีหน ีพู่ ีก ีจ ีง ีชน ีซ ู ูก
- (๑๐) ีซ ีพระ ีราม ีค ีแหง ีเพ่อ ู ูก ีฟ่ง ีซ้าง ีชน ีสาม ีชน ีเม่อ
- (๑๑) ีอ ีซ้ว ีพู่ ีก ู ูก ีบ ีเรอ ีแก่ ีพู่ ีก ู ูก ีบ ีเรอ ีแก่ ีแม่ ู ูก ู ูก ีได้ ีตว
- (๑๒) ีเน่อ ีตว ีปลา ู ูก ีเอา ีมา ีแก่ ีพู่ ีก ู ูก ีได้ ีหมา ีก ีส ีหมา ีก ีหว
- (๑๓) ีน ีอน ีน ีได ีก ีน ีอ ีร ีอย ีก ีน ีต ู ูก ีเอา ีมา ีแก่ ีพู่ ีก ู ูก ีไป ีต
- (๑๔) ีหน ีง ีวง ีซ้าง ีได้ ู ูก ีเอา ีมา ีแก่ ีพู่ ีก ู ูก ีไป ีที่ ีบ้าน ีที่ ีเม
- (๑๕) ีอง ีได้ ีซ้าง ีได้ ีง ีวง ีได้ ีป ีว ีได้ ีนาง ีได้ ีง ีอน ีได้ ีทอง ู ูก ีเอา
- (๑๖) ีมา ีเว ีน ีแก่ ีพู่ ีก ีพู่ ีก ีตย ีญง ีพู่ ีก ู ูก ีพ ีร ีา ีบ ีเรอ ีแก่ ีฟ
- (๑๗) ู ูก ีญ ีง ีบ ีเรอ ีแก่ ีพู่ ีก ีพู่ ีก ีตย ีจ ีง ีได้ ีเมือง ีแก่ ู ูก ีทง
- (๑๘) (ก) ล ี ีเม่อ ีอ ีซ้ว ีพู่ ีชน ีราม ีค ีแหง ีเมือง ีช ู ูก ีใจ ีให้ ีนี้ ีต ีใน ีน้ำ

- (๑๕) (ม) ปลาในน้ำม เจ้าเจ้าเมือง บ่เอา จกอบ ในไพร่ลทางเพ
 (๒๐) (อ) นู จอววไป คำข่มำไป ขายใคร จกใคร คำข้าง คำโค (ร)
 (๒๑) จกใคร คำมำ คำใคร จกใคร คำเอน คำทอง คำไพร่ฝ้า หน้าใส
 (๒๒) ลูกเจ้า ลูกขุนผู้ใด แลล้วย ตาย หาย กว้า อ้ายว้า (ร) นพ้า เชื้ออ
 (๒๓) เชื้ออ คำมณ ข้างลูก มยขย ขย เจ้าไพร่ฝ้า ข้าไท ป้า
 (๒๔) หมาก ป้าพล พ้าเชื้ออ มณไว้ แก่ลูก มณสิ้นไพร่ฝ้า
 (๒๕) ลูกเจ้า ลูกขุนผู้ใด แลล้วย ผด แผล แสกว้าง กณ สนวน
 (๒๖) แท้แลล้วย จ้งแล้ง ความ (แ) ก่ขาด้วย ช่บ่เข้า ผู้ลก มก
 (๒๗) ผู้ช่อน เหนเข้า ท่าน บ่ใคร่ พน เหนสิ้น ท่าน บ่ใคร่ เดอ
 (๒๘) ดคนใด ข่ข้าง มาหาพา เมือง มาสู่ ช้อย เหนอ เพื่อ
 (๒๙) อุกัมนน บ่มข้าง บ่มมำ บ่ม ปั่ว บ่มนาง บ่มเ (อ)
 (๓๐) น บ่มทอง ให้แก่มนน ช้อยมนน ตวงเป็นบ้าน เป็นเมือง
 (๓๑) งได้ข้า (ส) ออกข้า เสอ หว พ่ง หวร รม กัด บ่ข้า บ่ตใน
 (๓๒) ปากูปดัม กัดง อนน ฌ่ง แชน ไว้ห่นไพร่ฝ้า หน้า
 (๓๓) ปก กลาง บ้าน กลางเมือง ฌ ถ้อย ฌ ความ เจบ ท้อง
 (๓๔) (ข) องใจ มณ จก ก่ลาว เถเจ้า เถขุน บ่ไรไป ลน ก
 (๓๕) ฌ ดง อ (น) น ท่าน แชน ไว้ พ่ขุน รมค้แหง เจ้าเมืองได้

ตอนที่ ๒

- (๑) ฌน รม (ก) เ มอธ ฌม สวน ความ แก่ มณ ด้วย ช่ไพร่ ใน
 (๒) (เม) อง, สกโขไท นี จ้ง ช่สร้าง ป้าหมาก ป้าพล ท่วเมือง
 (๓) ง นี ฌกแห่ง ป้าพัรว ก่หลายใน เมือง นี ป้าลาง

- (๔) ก่หลายใน^๑เมือง^๑นี้^๑หมาก^๑ม่วง^๑ก็^๑หลาย^๑ใน^๑เมือง^๑นี้^๑
- (๕) ห (มา) ก ขาม ก่หลายใน^๑เมือง^๑นี้^๑ใคร^๑สร้าง^๑ได้^๑ไว้^๑แก้^๑มน^๑
- (๖) กลาง^๑เมือง^๑, สก^๑โข^๑ไท^๑นี้^๑มี^๑น้ำ^๑ต^๑ร^๑พ^๑ง^๑โ^๑พ^๑ย^๑ส^๑ไ^๑ส^๑ก^๑น^๑ด^๑
- (๗) ... (ญ) ง^๑ก^๑น^๑น้ำ^๑โข^๑ง^๑เม^๑อ^๑แล^๑ง^๑ร^๑อบ^๑เม^๑อง^๑, สก^๑โข^๑ไท^๑นี้^๑ต^๑ร^๑
- (๘) ู^๑บ (ร) ได้^๑สาม^๑พ^๑น^๑ส^๑ร^๑อ^๑ย^๑ว^๑ค^๑น^๑ใน^๑เม^๑อง^๑, สก^๑โข^๑ไท^๑นี้^๑
- (๙) มก (ก) ทาน^๑มก^๑ก^๑ท^๑ร^๑ง^๑ส^๑ล^๑ม^๑ก^๑ก^๑โ^๑ย^๑ท^๑าน^๑พ^๑, ุ^๑ชน^๑ร^๑าม^๑ค^๑แ^๑ง^๑
- (๑๐) เจ้า^๑เม^๑อง^๑, สก^๑โข^๑ไท^๑นี้^๑ท^๑ง^๑ข^๑าว^๑แม่^๑ข^๑าว^๑เจ้า^๑ท^๑่วย^๑บ^๑ัว^๑ว^๑ท^๑่วย^๑น^๑า
- (๑๑) ง^๑ู^๑ล (ก) เจ้า^๑ู^๑ล^๑, ุ^๑ชน^๑ท^๑ง^๑ซ^๑ั้น^๑ท^๑ง^๑ห^๑ล^๑าย^๑ท^๑ง^๑ผู้^๑ข^๑าย^๑ผู้^๑ย^๑ู^๑ง^๑
- (๑๒) ู^๑ฝ^๑ง (ท) ว^๑ย^๑มี^๑ส^๑ร^๑ธ^๑า^๑ใน^๑พ^๑ระ^๑, พ^๑ท^๑ธ^๑ส^๑า^๑ส^๑น^๑ท^๑ร^๑ง^๑ส^๑ล^๑เม^๑อ^๑พ^๑ร^๑น^๑
- (๑๓) ุ^๑ย^๑, ท^๑ก^๑ค^๑น^๑เม^๑อ^๑อ^๑อ^๑ก^๑พ^๑ร^๑น^๑ษ^๑า^๑ก^๑ร^๑าน^๑ก^๑ิ^๑ณ^๑นี้^๑เด^๑อน^๑นี้^๑ฉ^๑ง^๑จ^๑
- (๑๔) ง^๑แล^๑ว^๑เม^๑อ^๑อ^๑ก^๑ร^๑าน^๑ก^๑ิ^๑ณ^๑นี้^๑มี^๑พ^๑น^๑บ^๑ั^๑ย^๑มี^๑พ^๑น^๑ห^๑มา^๑ก^๑มี^๑
- (๑๕) พ^๑น^๑ค^๑อ^๑ก^๑ไม^๑มี^๑ห^๑ม^๑อ^๑น^๑ฉ^๑ง^๑ห^๑ม^๑อ^๑น^๑โน^๑น^๑บ^๑ั^๑ร^๑พ^๑าร^๑ก^๑ิ^๑ณ^๑โ^๑
- (๑๖) ข^๑ท^๑าน^๑แล^๑่^๑ป^๑แล^๑่^๑ย^๑ู^๑บ^๑ล^๑้า^๑น^๑ไป^๑ุ^๑ส^๑ด^๑ญ^๑ด^๑ค^๑ก^๑ิ^๑ณ^๑นี้^๑เ^๑ง^๑อ^๑
- (๑๗) ไร^๑วิ^๑ญ^๑ก^๑ุ^๑พ^๑ัน^๑เม^๑อ^๑อ^๑จ^๑ก^๑ก^๑เ^๑้า^๑มา^๑ว^๑ย^๑ง^๑ร^๑ย^๑ก^๑น^๑น^๑แ^๑อ^๑ไ^๑ร^๑
- (๑๘) วิ^๑ญ^๑ก^๑ (พ^๑) น^๑เท^๑้า^๑ห^๑ว^๑ว^๑ล^๑าน^๑ด^๑บ^๑ง^๑ค^๑ิ^๑กล^๑อย^๑ด^๑้วย^๑ส^๑ย^๑ง^๑พ^๑าด^๑ส^๑ย^๑ง^๑พ^๑
- (๑๙) น^๑ส^๑ย^๑ง^๑เ^๑ล^๑ื่อน^๑ส^๑ย^๑ง^๑ข^๑บ^๑บ^๑ไ^๑คร^๑จ^๑ก^๑ก^๑ม^๑ก^๑ก^๑เ^๑ล^๑น^๑เ^๑ล^๑น^๑ไ^๑คร^๑จ^๑
- (๒๐) ก^๑ก^๑ม^๑ก^๑ (ก) ห^๑ว^๑ว^๑ไ^๑คร^๑จ^๑ก^๑ก^๑ม^๑ก^๑เ^๑ล^๑ื่อน^๑เ^๑ล^๑ื่อน^๑เม^๑อง^๑, ส^๑
- (๒๑) ก^๑โข^๑ไท^๑นี้^๑มี^๑ส^๑่^๑ป^๑าก^๑ (ป^๑) ด^๑ห^๑ล^๑ว^๑ท^๑ย^๑น^๑ญ^๑อม^๑ค^๑น^๑ส^๑ย^๑ด^๑ก^๑น^๑น^๑
- (๒๒) เ^๑้า^๑ด^๑ุ^๑ท^๑่าน^๑เ^๑า^๑ท^๑ย^๑ (น) ท^๑่าน^๑เ^๑ล^๑น^๑ไฟ^๑เม^๑อง^๑, ส^๑โข^๑ไท^๑นี้^๑
- (๒๓) มี^๑ญ^๑ง^๑จ^๑ก^๑ด^๑แ^๑ก^๑ก^๑ล^๑ (ง) เม^๑อง^๑, ส^๑โข^๑ไท^๑นี้^๑มี^๑พ^๑ห^๑าร^๑มี^๑
- (๒๔) พ^๑ระ^๑, พ^๑ท^๑ธ^๑ร^๑ู^๑บ^๑ท^๑อง^๑มี^๑พ^๑ระ^๑อ^๑ญ^๑ฐ^๑าร^๑ส^๑มี^๑พ^๑ระ^๑, (พ) ท^๑ธ^๑ร^๑ู^๑บ^๑
- (๒๕) มี^๑พ^๑ระ^๑, พ^๑ท^๑ธ^๑ร^๑ู^๑บ^๑อน^๑น^๑ไ^๑ห^๑ญ^๑มี^๑พ^๑ระ^๑, พ^๑ท^๑ธ^๑ร^๑ู^๑บ^๑อน^๑น^๑

- (๒๖) ราม ี่ พหาร อนน ี่ ใหญ่ ี่ พหาร อนน ราม ี่ มุปี
(๒๗) ุคร ี่ น่ส...ดี่ม (กร ี่) ม มหาเถร ี่ เบื้อง ตวนน ตก
(๒๘) ี่ เมือง, สโ (ขไท) ี่ น ี่ ม อ (ไร ี่) ญญก พุ, ขนรามคัแห่ง กทำ
(๒๙) โอย ทาน แก่มหาเถร ส (งฆ) ราช ปราชญรชน จม ี่ บ ตกไตร
(๓๐) หลวกก กว่า ี่ ุคร ใน ี่ เมือง ี่ น ี่, ทก คน, ลก แอ ี่ เมือง ี่ สรช
(๓๑) รรมราช มา ใ (น ก) ลาง อร ี่ ญญก ี่ ม พหาร อนน ี่ ่ง มน
(๓๒) ี่ ใหญ่ สง งาม แกก ี่ ม พระอฏฐารศ อนน ี่ ่ง, ลก ี่ อย
(๓๓) น ี่ เบื้อง ตวน (น) โออ ี่ เมอ (ง) , ส (โ) ขไท ี่ น ี่ ม พหาร ี่ ม ี่ ุคร
(๓๔) ี่ ม ทเล หลวง (ี่ ม ปี่) ำ หมายความว่า พล ี่ ม ี่ ไร ี่ ม นา ี่ ม ี่ ถัน ถัน
(๓๕) ี่ ม บ้าน ี่ ใหญ่ บ้ำ (น .) ลก ี่ ม บ้ำ ม (ว) ง บ้ำ ขาม ี่ ด งาม ี่ ึง ี่ แก่ล

๒๑
ตอนที่ ๓

- (๑) (ง)... เบื้องต้นนอน เมืองสุโขทัยนี้มตลาดป
- (๒) (สา) น้มีพระอนนึมีปราสาทมีป่าหมากพร้าวป่าหมา
- (๓) ลางมีไร่มีนา มีถัน ถ่าน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก มี
- (๔) องหวนนอนเมืองสุโขทัยนี้มีภูค์ดีพหารูปูกร
- (๕) ออยมี สรดกสม ป่าพราวป่าลางมีป่าม่วงป่าขาม
- (๖) มีน้ำโคกมีพระขุพงษ์เทพดาในเขาอนนนั้นน
- (๗) เปนใหญ่กว่าทุกใใดเมืองนี้ชนผู้ใดได้เมือง
- (๘) สุโขทัยนี้แต่ให้หัวดีพลถูกเมืองนี้ทย่งเมือง
- (๙) นี้ดีผู้ให้หัวบ่ดีพลบู่ถูกฝในเขาอนน บู้คุม บ
- (๑๐) เกรงเมืองนี้หาย ๑๒๑๔-สก ปมโรง พุชนรามคิ

- (๑๑) แห่งเจ้าเมืองศรีสขชนนาไลสุโขไทนี้ปลูกไม้ดา
 (๑๒) นี้นี้ได้สบีศเข้าจึงให้ช่างฟั่น ขดาร์หนุ้ง ห้าง
 (๑๓) กลางไม้ตานี้ นวนนเคอน ดบบเคอน โอค แปด นวน น
 (๑๔) นเคอน เตมเคอน บ้าง แปด นวน ฝูงปูคร เถร มหาเถร
 (๑๕) รขึ้น ฌั่ง เหนอ ขดาร์หนุ สด ธรรมม แก่กู บาสกุฬ
 (๑๖) ง ท่วย จำ สล ฝั ไซ้ นวนน สด ธรรมม พุ ขนรามคัแห่ง
 (๑๗) เจ้าเมืองศรีสขชนนาไลสุโขไทขึ้น ฌั่ง เหนอ ขดา
 (๑๘) ร หน ให้ ฝูง ท่วย ลูก เจ้า ลูก ขน ฝูง ท่วย ถบ้าน ถ
 (๑๙) เมือง กน นวนนเคอน ดบบเคอน เตม ท่าน แฉ้ง ช้าง ไ
 (๒๐) (อ) ก กร พดต ลยาง ทัยน ญ่อม ทอง งา... ขวา ชู รจา ศรี
 (๒๑) (พ) ขนรามคัแห่งขึ้น ไซ้ไป นบ พร (ะ) ... อริ ญญก แล
 (๒๒) (วเซ) ามอ จาริก อนน ฌั่ง ม ใน เมือง ชลยง สถาบก ไว้
 (๒๓) (ตัว) ย พระศรี รตนธาตุ จาริก อนน ฌั่ง ม ใน ถ้ำ ไซ ถ้ำ
 (๒๔) (พ) ระ รามูอัย ฝูง น้ำ สัฟาย จาริก อนน ฌั่ง ม ใน ถ้ำ
 (๒๕) (รด) น ชาร ใน กลวง ป่า ตาน นี้นี้มี ษาลา สอง อนน อนน ฌั่ง ไซ
 (๒๖) (ษา) ลา พระมาส อนน ฌั่ง ไซ พุทธ ษาลา (ข) ดาร์ หน นี้นี้ ไซ ม
 (๒๗) นง ษลาบาตร สถาบก ไว้ หน (ง) ทงหลาย เหน

ด้านที่ ๔

- (๑) พุ ขน พระ (รา) มคัแห่ง ลูก พุ ขน ษร นัทร่า ทตย เป
 (๒) (น) ขน (ใ) น เมือง ษรสขชน (นาไล) ลสุโขไท ทง มา กาว ลาว

- (๓) (แ) ถ้ไท^๔ เมือง ไต้ หล้า พ้า ฏ...ไท ขาวู อ ขาว ของ มา ออ
- (๔) ก ๑๒๐๗ สก^๑ ปุกร ให้ ขุด (เอา) พระธาตุ ออก ทงหลาย
- (๕) เหน กทำบุชา บัเรอ แก่ พระ ธาตุ ได้^๔ เดือน หก วนน^๑ จั
- (๖) ง เอา ลง ฟง ใน กลาง^๔ (เมอ) ง^๑ ษรชชนาไล ก^๑ พระเจ
- (๗) ี ด^๑ เหนอ หก เข้า^๑ จั แล้ว ดั่ง วยง ผา ล้อม พระม
- (๘) หา ธาตุ สาม เข้า^๑ จั แล้ว^๔ เม่อ ก่อน ลาย^๑ สไท^๑ น^๑ บ
- (๙) ีม ๑๒๐๕ สก^๑ ป^๑ มแม พ^๑ ขนรามค^๑แหง หา ใครใจ
- (๑๐) ใน ใจ แล^๑ ใส^๑ ลาย^๑ สไท^๑ น^๑ ลาย^๑ สไท^๑ น^๑ จั ีม^๑ เพ
- (๑๑) อ^๑ ขน ู^๑ น^๑ น ใส^๑ ัว^๑ พ^๑ ขนพระรามค^๑แหง น^๑ น หา
- (๑๒) เปน ท้าว เปน พรญา แก่ ไท ทงหลาย หา เปน
- (๑๓) ูกร อาจารย์ สงสอน ไท ทงหลาย ให้ ู^๑
- (๑๔) ุบ ู^๑ ธรรมม แท แต่ คน อนน^๑ ีม ใน^๑ เมือง ไท ด้วย
- (๑๕) ู^๑ ด้วย หลวกก ด้วย แก้ว ด้วย หาน ด้วย แคะ
- (๑๖) ด้วย แรง หา คน จกก เสมอ^๑ ีม ได้ อาจ ปราบ ู^๑ ฟง ข่า
- (๑๗) ีเสก^๑ ีม เมือง กว้าง ข้าง หลาย ปราบ^๑ เบื่อง ดวนน^๑ อ
- (๑๘) ออก รอด สร ลง สอง แคว ลับาขาย สกา ทำ ฟง ขอ
- (๑๙) ง^๑ เถว ยง จนน วยง คำ เปน^๑ ท แล้ว^๑ เบื่อง หว
- (๒๐) นอน รอด คน^๑ ท พระ บาง แพร ู^๑ สพรณ ู^๑
- (๒๑) ม ราช ู^๑ ีร เพช ู^๑ (บ^๑) ู^๑ ีสร ธรรมราช ฟง ทเล
- (๒๒) ส ุมทร เปน^๑ ท (แล้ว^๑) เบื่อง ดวนน ตก รอด^๑ ีเมอ
- (๒๓) ง นอด^๑ ีเมือง... น หงสาพิต ส ุมทร หา เป
- (๒๔) น แदन^๑ ีเบื่อง (ีตน) นอน รอด^๑ ีเมือง แพล^๑ ีเม

- (๒๕) อดม่านเมือง น... เมืองพลว พัน ฟง ของ
 (๒๖) เมือง ขวา เป (นิต) แล้ว ปลูก ลัง ฝง ลูก บ้า
 (๒๗) นุ ลก เมือง (นน) น ชอบ ด้วย ธรรม ทุก คน

คำอ่านจารึกพ่อขุนรามคำแหง (หลักที่ ๑)

พ่อ๑กู๒ชื่อ๓ศรีอินทราทิตย์ แม่๔กู๕ชื่อนางเสือง พ่อ๖กู๗ชื่อบานเมือง ตู๘พี่น้อง
 ท้อง๙เดียว ๕ คน ผู้ชาย๑๐สาม ผู้หญิง๑๑สอง พี่๑๒เพื่อ๑๓ผู้๑๔อาย๑๕ตายจาก๑๖เพื่อ๑๗เด็๑๘ย๑๙ม๒๐แต่๒๑ยัง

เล็ก เมื่อ๒๒กู๒๓ขึ้น๒๔ใหญ่๒๕ได้๒๖สืบ๒๗เก่า๒๘เข้า ขุน๒๙สาม๓๐ชน๓๑เจ้า๓๒เมือง๓๓นอ๓๔ค๓๕มา๓๖ที่๓๗เมือง๓๘ตาก พ่อ

กู๓๙ไป๔๐รบ๔๑ขุน๔๒สาม๔๓ชน๔๔หัว๔๕ข้าย ขุน๔๖สาม๔๗ชน๔๘ขับ๔๙มา๕๐หัว๕๑ขว ขุน๕๒สาม๕๓ชน๕๔เก๕๕ล๕๖เ๕๗น๕๘เข้า
 ไพร๕๙ฟ้า๖๐หน้า๖๑ใส พ่อ๖๒กู๖๓หน๖๔ี๖๕ญ๖๖าย๖๗พ๖๘าย๖๙จะ๗๐แจ กู๗๑บ๗๒นี้ กู๗๓ข๗๔้าง๗๕เน๗๖ก๗๗พล กู๗๘ขับ๗๙เข้า

ก่อน๘๐พ่อ๘๑กู กู๘๒ต่อ๘๓ข๘๔้าง๘๕ด๘๖้วย๘๗ขุน๘๘สาม๘๙ชน ต๙๐น๙๑กู๙๒พ๙๓ุง๙๔ข๙๕้าง๙๖ขุน๙๗สาม๙๘ชน๙๙ตัว๑๐๐ช๑๐๑ือ๑๐๒มา๑๐๓สู่๑๐๔เม๑๐๕ือง๑๐๖แพ๑๐๗

ขุน๑๐๘สาม๑๐๙ชน๑๑๐พ๑๑๑าย๑๑๒หน๑๑๓ี พ่อ๑๑๔กู๑๑๕จ๑๑๖ึง๑๑๗ข๑๑๘ิน๑๑๙ช๑๒๐อ๑๒๑กู๑๒๒ช๑๒๓้าง๑๒๔ขุน๑๒๕สาม๑๒๖ชน
 เม๑๒๗ื่อ๑๒๘ข๑๒๙ัว๑๓๐พ่อ๑๓๑กู กู๑๓๒บ๑๓๓า๑๓๔เร๑๓๕อ๑๓๖แก่๑๓๗พ่อ๑๓๘กู กู๑๓๙บ๑๔๐า๑๔๑เร๑๔๒อ๑๔๓แก่๑๔๔แม่๑๔๕กู กู๑๔๖ได้๑๔๗ตัว๑๔๘เ๑๔๙น๑๕๐อ๑๕๑ตัว๑๕๒ป๑๕๓ลา

กู๑๕๔เ๑๕๕า๑๕๖มา๑๕๗แก่๑๕๘พ่อ๑๕๙กู กู๑๖๐ได้๑๖๑ห๑๖๒มา๑๖๓ก๑๖๔ส๑๖๕ัม๑๖๖ห๑๖๗มา๑๖๘ก๑๖๙ว๑๗๐น อัน๑๗๑ไ๑๗๒ด๑๗๓ิ๑๗๔ก๑๗๕ิ๑๗๖น๑๗๗อะ๑๗๘ห๑๗๙ร๑๘๐อ๑๘๑ย๑๘๒ก๑๘๓ิ๑๘๔น๑๘๕ดี กู๑๘๖เ๑๘๗า๑๘๘มา๑๘๙แก่๑๙๐พ่อ๑๙๑กู กู๑๙๒ไป๑๙๓ที่๑๙๔ห๑๙๕น๑๙๖ง๑๙๗ว๑๙๘้าง๑๙๙ได้ กู๒๐๐เ๒๐๑า๒๐๒มา๒๐๓แก่๒๐๔พ่อ๒๐๕กู กู๒๐๖ไป๒๐๗ที่๒๐๘บ๒๐๙้าน๒๑๐ที่๒๑๑เม๒๑๒ือง ได้๒๑๓ข๒๑๔้าง๒๑๕ได้

ง๒๑๖ว ได้๒๑๗บ๒๑๘ัว๒๑๙ได้๒๒๐น๒๒๑าง ได้๒๒๒เ๒๒๓ิน๒๒๔ได้๒๒๕ท๒๒๖อง กู๒๒๗เ๒๒๘า๒๒๙มา๒๓๐เว๒๓๑ร๒๓๒แก่๒๓๓พ่อ๒๓๔กู พ่อ๒๓๕กู๒๓๖ต๒๓๗าย ยัง๒๓๘พ๒๓๙ีกู

กู๒๔๐พ๒๔๑ร๒๔๒ำ๒๔๓บ๒๔๔า๒๔๕เร๒๔๖อ๒๔๗แก่๒๔๘พ๒๔๙ีกู ด๒๕๐ัง๒๕๑บ๒๕๒ำ๒๕๓เร๒๕๔อ๒๕๕แก่๒๕๖พ่อ๒๕๗กู พ๒๕๘ีกู๒๕๙ต๒๖๐าย จ๒๖๑ึง๒๖๒ได้๒๖๓เม๒๖๔ือง๒๖๕แก่๒๖๖กู๒๖๗ท๒๖๘ัง๒๖๙ก๒๗๐ล๒๗๑ม ๒๗๒ท๒๗๓ัง๒๗๔ว๒๗๕น

เม๒๗๖ื่อ๒๗๗ข๒๗๘ัว๒๗๙พ่อ๒๘๐ขุน๒๘๑ราม๒๘๒คำ๒๘๓แห๒๘๔ง เม๒๘๕ือง๒๘๖สุ๒๘๗โข๒๘๘ทัย๒๘๙น๒๙๐ดี ใน๒๙๑น๒๙๒้ำ๒๙๓ี๒๙๔ป๒๙๕ลา๒๙๖ใน๒๙๗น๒๙๘้ำ๒๙๙ี๓๐๐ข๓๐๑้าว เจ๓๐๒้า
 เม๓๐๓ือง๓๐๔บ๓๐๕เ๓๐๖า๓๐๗จ๓๐๘ก๓๐๙อ๓๑๐บ๓๑๑ใน๓๑๒ไ๓๑๓พร๓๑๔ู่๓๑๕ท๓๑๖าง เพ๓๑๗ื่อ๓๑๘น๓๑๙จ๓๒๐ุง๓๒๑ว๓๒๒ัว๓๒๓ไป๓๒๔ค๓๒๕้า จ๓๒๖ี่๓๒๗ม๓๒๘ำ๓๒๙ไ๓๓๐ย๓๓๑าย ไ๓๓๒อ๓๓๓ร๓๓๔จ๓๓๕ัก๓๓๖ไ๓๓๗อ๓๓๘ร๓๓๙ค๓๔๐้า๓๔๑ข๓๔๒้าง

ค๓๔๓้า ไ๓๔๔อ๓๔๕ร๓๔๖จ๓๔๗ัก๓๔๘ไ๓๔๙อ๓๕๐ร๓๕๑ค๓๕๒ำ๓๕๓ม๓๕๔ำ๓๕๕ค๓๕๖้า ไ๓๕๗อ๓๕๘ร๓๕๙จ๓๖๐ัก๓๖๑ไ๓๖๒อ๓๖๓ร๓๖๔ค๓๖๕ำ๓๖๖เ๓๖๗ิน๓๖๘ค๓๖๙ำ๓๗๐ท๓๗๑อง๓๗๒ค๓๗๓้า ไ๓๗๔อ๓๗๕ร๓๗๖จ๓๗๗ัก๓๗๘ไ๓๗๙อ๓๘๐ร๓๘๑ค๓๘๒ำ๓๘๓ม๓๘๔ำ๓๘๕ค๓๘๖้า ล๓๘๗ูก๓๘๘เจ๓๘๙้า๓๙๐ล๓๙๑ูก
 ขุน๓๙๒ผู้๓๙๓ใด๓๙๔แล๓๙๕ ล๓๙๖้ม๓๙๗ต๓๙๘าย๓๙๙ห๔๐๐าย๔๐๑ก๔๐๒ว๔๐๓้า เ๔๐๔ห๔๐๕ย๔๐๖ำ๔๐๗เ๔๐๘ร๔๐๙ือ๔๑๐น๔๑๑พ่อ๔๑๒เช๔๑๓ื่อ๔๑๔เ๔๑๕ื่อ๔๑๖ค๔๑๗ำ๔๑๘ัน๔๑๙ข๔๒๐้าง๔๒๑ข๔๒๒ล๔๒๓ก๔๒๔เ๔๒๕ม๔๒๖เ๔๒๗ย๔๒๘เ๔๒๙ย๔๓๐

ข้าว ไพร่ฟ้าข้าไทย ป่าหมากป่าพลู พ่อเชื่อมั่นไว้แก่ลูกมันสิ้น ไพร่ฟ้า
ลูกเจ้าลูกขุน ผิแหละผิดแผกแสงกว้างกัน สวนดูแท้แลจึงแล่งความแก่ข้า
ด้วยชื่อ บ่เข้าผู้ลักมกผู้ซ่อน เห็นข้าท่านบ่ใคร่พิน เห็นสินท่านบ่ใคร่เดือด
๓๕ ๓๕

คนใดชี้ข้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหนือเพือกมัน บ่มีข้างบ่มีม้า บ่มีบัว
๓๕ เสื่อเตอ
บ่มีนาง บ่มีเงินบ่มีทองให้แก่นัน ช่วยมันตวงเป็นบ้านเป็นเมือง ได้ข้าเสือก
๓๖
ข้าเสือกหัวฟุ้งหัวรบก็ดี บ่มาบ่ดี น

ในปากประตูมิกะดิ่งอันหนึ่งแขวนไว้หัน ไพร่ฟ้าหน้า. ก กลางบ้านกลาง
๓๗ น

เมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้องข้องใจ มันจกกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไร่ ไปต้น
กะดิ่งอันท่านแขวนไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้ยินเรียก เมื่อถามสวน
ความแก่มันด้วยชื่อ ไพร่ในเมืองสุโขทัยนี้จึงชม สร้างป่าหมากป่าพลู ทั่วเมือง
ทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าลางก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลาย
๓๘ ขุน

ในเมืองนี้ หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่นัน กลางเมืองสุโขทัยนี้
มีน้ำตระพังโพยสี่ไสลกินดี ดังกินน้ำโขงเมื่อแล้ง รอบเมืองสุโขทัยนี้ ตรับ ได้
๓๙ น ๔๐

สามพันสี่ร้อยวา คนในเมืองสุโขทัยนี้ มักทาน มักทรงศีล มักไอยทาน พ่อ
๔๑

ขุนรามคำแหง เจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่ชาวเจ้า ท่วยบัวท่วยนาง ลูกเจ้า
ลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง ฟุ้งท่วยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา
ทรงศีลเมื่อพรรษาทุกคน เมื่อออกพรรษา กรานกฐินเดือนหนึ่งจึงแล้ว เมื่อ
กรานกฐิน มีพนมเบญมีพนมหมาก มีพนมดอกไม้ม มีหมอนนั่งหมอนนอน
๔๒ ก

บริวารกฐินโอบทานแล้ปีแล้ญิบล้าน ไปสวดญัตติกฐินถึงอรัญญิกพูน เมื่อจัก
๒๓ ลวง

เข้ามาเวียงเวียงกันแต่อรัญญิกพูนเท่าหัวसान ดั่งคักลอย ? ด้วยเสียงพาทย์
เสียงพิณเสียงเลื่อนเสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่น ใครจักมักหัว หัว ใครจัก
มักเลื่อน เลื่อน เมืองสุโขทัยนี้มีสี่ปากประตูหลวง เทียนญอมคนเสียดกัน
๒๔ ลอม

เข้าดูท่านเผาเทียนท่านเล่นไฟ เมืองสุโขทัยนี้มีดังจักแตก

กลางเมืองสุโขทัยนี้มีพิหาร มีพระพุทธรูปทอง มีพระอัฐฐารศ มีพระ
พุทธรูป มีพระพุทธรูปอันใหญ่ มีพระพุทธรูปอันราม มีพิหารอันใหญ่ มี
๒๕ ขนาดกลาง

พิหารอันราม มีปู่ครู....มีเถร มีมหาเถร

เบื่องตะวันตกเมืองสุโขทัยนี้ มีอรัญญิก พ่อขุนรามคำแหงกระทำโอบทาน
๒๖

แก่มหาเถร สังฆราชปราชเรียนจบปีฎกไตร หลวกกว่าปู่ครูในเมืองนี้ ทุกคน
๒๗ รุหลก

ลูกแต่เมืองศรีธรรมราชมา ในกลางอรัญญิก มีพิหารอันหนึ่ง มนใหญ่สูงงาม
๒๘ จาเเต

แก่กม มีพระอัฐฐารศอันหนึ่งลูกยัน
๒๙ พิลด

เบื่องตะวันออกเมืองสุโขทัยนี้ มีพิหาร มีปู่ครู มีทะเลหลวง มีป่าหมาก
ป่าพลู มีไผ่มีนา มีถีนมีถาน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก มีป่าม่วงมีป่าขาม ดูกาม
ดั่งเกล

เบื่องตื้นนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีตลาดปสาน มีพระอักษะ มีปราสาท มี
๓๐ มีหลังแรก ๓๒

ป่าหมากพร้าว ป่าหมากกลาง มีไผ่มีนา มีถีนมีถาน มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก

เบื่องห้วนนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีกุฎพิหารปู่ครูอยู่ มีสตรีดงส มีป่าพร้าว
๓๓ จสโก ๓๔ พั่น

ป้าตาง มีป้าม่วงป้าขาม มีน้ำโคก มีพระชะพุงผี เทพดาในเขื่อนนั้น เป็น
ใหญ่กว่าทุกผีในเมืองนี้ ขุนผู้ใดถือเมืองสุโขทัยนี้แล้ว ไหว้ดีพลีถูก เมืองนี้
เที่ยง เมืองนี้ดี ผีไหว้ดีพลีถูก ผีในเขื่อน บั้มบั้มเกรง เมืองนี้หาย

๑๒๑๔ ศก. ปีมะโรง พ่อขุนรามคำแหง เจ้าเมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัย
ปลูกไม้ตาลนี้ได้สิบสี่เข้า จึงให้ช่างพื้นชะดาร์หินตั้งหว่างกลางไม้ตาลนี้ วัน
เดือนดับเดือนออกแปดวัน วันเดือนเต็มเดือนข้างแปดวัน ฝูงปู่ครูเถรมหา
๓๕ จังชัน ๓๖ จังแรม

เถรชันนั่งเหนือชะดาร์หินสวดธรรมแก่อุบาสกฝูงท่วยจำศีล ผีในวันสวดธรรม
พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัย ชันนั่งเหนือชะดาร์หิน ให้ฝูง
ท่วยลูกเจ้าลูกขุน ฝูงท่วยถือบ้านถือเมืองกัน วันเดือนดับเดือนเต็ม ท่านแต่ง
ช่างเผือกกระพัดลาย เทียนย่อมทองา... ขวาช้อรุจาศรี พ่อขุนรามคำแหง
ลายรดกน ๓๗ ๓๘ ๓๙
ชันขึ้นไปนบพระ... อร์ญญิกแล้วเข้ามา

จาริกอันหนึ่ง มีในเมืองขลียง สฐาบกไว้ด้วยพระศรีรัตนธาตุ จาริกอัน
หนึ่งมีในถ้ำ ชื่อถ้ำพระราม อยู่ฝั่งน้ำสัมพาย จาริกอันหนึ่งมีในถ้ำรัตนธาร
๔๐
ในกลวงป้าตาลนมศาลาสองอัน อันหนึ่งชื่อศาลาพระมาส อันหนึ่งชื่อพุทธ
๔๑

ศาลา ชะดาร์หินนี้ ชื่อมะนังคศิลาบาตร สฐาบกไว้หนึ่ง จึงทั้งหลายเห็น
พ่อขุนรามคำแหง ลูกพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เป็นขุนในเมืองศรีสั
ชนาลัยสุโขทัย ทั้งมากาวลาวและไทย เมืองใต้หล้าฟ้า... ไทยชาวอุชาวของ
๔๒

มาออก ๑๒๐๗ ศกปีกุน ให้ชุดเอาพระธาตุออกทั้งหลายเห็น กระทำบูชา
๔๓ พาชัน ๔๔

บำเรอแก่พระธาตุได้เดือนหกวัน จึงเอาลงฝังในกลางเมืองศรีสัชนาลัยก่อพระ

เจดีย์เหนือหกเข้าจึงแล้ว ตั้งเวียงผาล้อมพระมหาธาตุสามเข้าจึงแล้ว

เมื่อก่อนลายสือไทยนี้มี ๑๒๐๕ ศกปีมะแม พ่อขุนรามคำแหงหาใคร
ใจในใจแล้วใส่ลายสือไทยนี้ ลายสือไทยนี้จึงมีเพื่อพ่อขุนผู้นั้นใส่ไว้ พ่อขุน
พระรามคำแหงนั้นหาเป็นท้าวเป็นพระยาแก่ไทยทั้งหลาย หาเป็นครูอาจารย์สั่ง
สอนไทยทั้งหลาย ให้รู้บุญรู้กรรมแท้ แต่คนอันมีในเมืองไทย ด้วยรู้ด้วย
หลวง ด้วยเกล้าด้วยหาญ ด้วยแคะด้วยแรง หากคนจักเสมอมิได้ อาจปราบ
ฝูงข้าศึก มีเมืองกว้างขวางหลาย ปราบเปื่องตะวันออก รอดสระหลวงสองแคว

ลุมบาขายสกาเท้าฝั่งของ ถึงเวียงจันทร์เวียงคำเป็นที่แล้ว เบื้องหัวนอนรอด
คนที่พระบางแพรสุพรรณภูมิ ราชบุรี เพ็ชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเลสมุทร
เป็นที่แล้ว เบื้องตะวันตก รอดเมืองฉอด เมือง.....หงสาวดี สมุทรห้าเป็น
แดน เบื้องต้นนอน รอดเมืองแพร์ เมืองน่าน เมือง.....เมืองพลั่วพันฝั่ง
ของ เมืองชะวาเป็นที่แล้ว ปลุกเลี้ยงฝูงลูกบ้านลูกเมืองนั้น ชอบด้วยกรรม
ทุกคน

อธิบายคำบางคำในหลักที่ ๑

- ๑ เตียมแต่ - ตังแต่
- ๒ เข้า - บิ
- ๓ นอด - อำเภอแม่สอดอยู่ในจังหวัดตาก
- ๔ หนีญญ่าย พายจะแจ - หนีกระจัดกระจาย
- ๕ เนกพล - ชื่อช้างคืออเนกพล - มีกำลังมีใช้น้อย
- ๖ มาส - คำเขมร แปลว่าทอง
- ๗ ตีหนังวังข้าง - คล้องข้าง
- ๘ บัว - ชาย
- ๙ ทังกลม - ทังปวง
- ๑๐ จกอบ คำเขมร - ภาษีชนิดหนึ่งที่เก็บแก่ผู้นำสัตว์และเข้าของไปเที่ยวขายในที่ต่าง ๆ คำนี้มีใช้ในหนังสือสัญญาต่าง ๆ ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราชเจ้า
- ๑๑ กว้า - ไทยโบราณที่อยู่ริมแม่น้ำชีเฉียงมณฑลทกยจิ๋ว ในประเทศจีน หมายความว่าเสีย เช่นคำว่าตายเสียแล้ว เขาพูดว่า “ตายกว้าแล้ว”
- ๑๒ เสือคำ - เสือติดตัว คำว่าคำ - ติด
- ๑๓ เยีย ภาษาเงี้ยวหรือไทยโบราณ - นางข้าว
- ๑๔ ฟิน - ยินดี
- ๑๕ ช่วยเหนือเพือคุ - ช่วยเอื้อเฟื้อบำรุง
- ๑๖ ดวง - นัย ในศิลาจารึกนครชุมหลักที่ ๓ ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๔ มีคำโบราณว่า นัย ดวง ถ้วน, ภาษาดวงทุกวันนี้ ดวงเบ่ง แปลว่าดูหรือพิจารณา ถ้า

เช่นนั้นแล้วคำว่า คงเป็นบ้านเป็นเมือง = คงประหนึ่งเป็นบ้านเมืองของตน หรือ
นับว่าเมืองสุโขทัยเป็นเหมือนบ้านเมืองของตน

๑๗ หั้น - นั้น

๑๘ ลาง ภาษาเงี้ยว - ชน

๑๙ ตระพังโผย - บ่ออศรรย

๒๐ ตรีบูร - กำแพงสามชั้น

๒๑ โอยทาน - ให้อทาน

๒๒ พนม คำเขมร - ภูเขา

๒๓ ญิม - สอง ญิมถัน - สองถัน

๒๔ เทียนยอม - ย่อม

๒๕ ราม - ขนาดกลาง ไม่ใหญ่ก็ไม่เล็กนัก

๒๖ อรัญญิก - ทุกวัน^๕เรียกวัดสี่พันหิน ยังมีพระอัฐารศ^๕ลุกขึ้นยืน

๒๗ หลวก - ไร่หลัก

๒๘ ลูกแต่ - มาแต่

๒๙ แก่กม - ที่สุด

๓๐ เบื้องต้นนอน - ทิศเหนือ

๓๑ ปสาน - ฤดูกาลหึ่งแถว ภาษาเปอร์เซียว่าบาซาร์

๓๒ ปราสาท^๕ เห็นใจว่าปราสาทหินซึ่งเป็นวัดพระพายหลวง^๕บัดนี้

๓๓ เบื้องหัวนอน - ทิศใต้

๓๔ สรีดง^๕ มาจากภาษาสันสกฤตว่า สรีร^๕ทง^๕ แปลว่า ทำนบ

๓๕ เดือนออก - ข้างขึ้น

๓๖ เดือนบ้ง - ข้างแรม

- ๓๗ กระพัต คำเขมร - ด้ายรัดกุบบนหลังช้าง
- ๓๘ ลยาง คำเขมร - ภู เครื่องประดับหัวช้าง
- ๓๙ รุจาศรี - ชื่อช้าง
- ๔๐ ถาพระรามแลถารัตนธาร คุหนัถือพระราชนิพนธ์ เรื่องเที่ยวเมืองพระร่วง
หน้า ๑๓๕
- ๔๑ ในกลวง - ในภายใน
- ๔๒ ชาวอุชาวของ - ผู้ที่อยู่ตามริมแม่น้ำอุ และแม่น้ำของ
- ๔๓ มาออก - มาขึ้น
- ๔๔ ที่จริง พ.ศ. ๑๒๐๗ เป็นปีระกาไม่ใช่ปีกุน
- ๔๕ รอด - ตกอด

๗๓ ๗๔ ๗๕ ๗๖ ๗๗ ๗๘ ๗๙ ๘๐ ๘๑ ๘๒ ๘๓ ๘๔ ๘๕ ๘๖ ๘๗ ๘๘ ๘๙ ๙๐ ๙๑ ๙๒ ๙๓ ๙๔ ๙๕ ๙๖ ๙๗ ๙๘ ๙๙ ๑๐๐

คำจารึกหลักที่ ๒

ตอนที่ ๑

- (๑) (ชำรุด)
- (๒) (ชำรุด)
- (๓) สเด็จพระส ดเปน
- (๔) เมื่อ สเด็จพระ..... สรี.....
- (๕) มหา สรีสธราชจุลามาณีสรีรัตนลงกาที่มมหาสามิเปน
- (๖) (เจ้า) มาสติดคี่.เจ้าเมืองจา..... ดเมืองลำพงเถิง.. ยีสเด็จพระหา
- (๗) ที่นันทกัพระ (ท) นตราชสุคนธเจตมิสาม นน
- (๘) กในนครสรวงสองแควปฐีพรญาสรีนาวนำถึ เปนพ
- (๙) สรางในนครสองอนนอนนิงขึ้นครสุโขไทอนนิงขึ้นครสรี (ส)
- (๑๐) ชนาไล.. พระส นน ..
- (๑๑) งเปนขุนขินนางนก ..
- (๑๒) เมืองชलग ง พขุนนำถึ .. ห ...
- (๑๓) ดา๐... เปองในรฤตี่เถิงฉอดสองเหมิน
- (๑๔) สียา (ม) ๐เปองหวอนอนสองแสนพยา (ม) ..าว๐เปอ
- (๑๕) งดินนอนเถิง... ด..... ๐เมื่อ... ค..... พขุนนำถึดาไซ.. เมืองสุก
- (๑๖) ไชไท.. พ.. หย..... อนนพ..... งวงรู้วังฆางเกลวหาน.....
- (๑๗) เขา..... ห นน... หวฆางดวยอี่แดงพะเถิง.....
- (๑๘) พขุนนำถึไซ อี่แดงพะเถิงใหญ่ปรมาณเทาบาดเว... เม
- (๑๙) องเทงเมืองสุโขไท๐พขุนนำถึ..... ก.ไหเขา.. นั้แกทานแล๐. พิ.....

- (๒๐) .ก..สอง.....้ง...นจกก..กนม..ลูกพขุนสรีนาวนำผูนี (งชี) พรญา
ผาเมืองเป็นขุน
- (๒๑) ในเมืองรัต.....ก.ลงแสนช้างหมากรอบบานเมืองอ (อ) ก หลวง หลาย
แกกั๋มเมือกอนพขุน
- (๒๒) บางกลางทาวเป็นเจ้าเมืองบางยางไหเอาก . พลพขุนผาเมืองเจ้าเมืองรัต
พาพขุนผาเมืองผดาง
- (๒๓) (กนน) แลกนน๐พขุนบางกลางทาวไคเมืองสรีเสชนาไล.....พขุนผา
เมืองเจ้าเมืองรัตเอาพลมา
- (๒๔)บางขลง..เวนบางขลงแกพขุนผาเมืองแลวพขุนผาเมืองเอาพลเมื่อ
เมืองรัตเมืองสา
- (๒๕) กอไค.....สรีเสชนาไลสุโขไทหอมสมาดโศลญล่ำพงบ.....๐แลว
พขุนบางกลางทาวไป
- (๒๖)พลพขุนผาเมืองเจ้าเมืองรัตมา...ไหผขุ้พล๐พขุนบางกลางทาวแล
พขุนผาเมืองชี
- (๒๗) ขาง.....พรญาผสบกนนดินไหชีด้วยกนนเหนือหววชาว
๐ ปรักันแลวพ
- (๒๘) ขุนบางกลางทาวแลหอมสมาดโศลญล่ำพงบกนน๐พขุนบางกลางทาวไห
ไปบอกแกพขุนผาเมืองพขุ
- (๒๙) นผาเมือง.....(หอม) สมาดโศลญล่ำพงบ..พายพง๐ พขุนผาเมืองจิง
ยังเมืองสุโข
- (๓๐) ไทเขาไค ๐ เวณเมืองแกพขุนบางกลางทาว ๐ พขุนกลางทาวมิสุเขาเพื่อ
เกรง แกมิตรสหายพขุนผา

- (๓๑) เมืองจึงเอาพลออกพูนกลางทาวจึงเขาเมือง ๐ พูนผาเมืองจึงอภิเสกพ
ขุนบางกลางทาวเจ้าเมือง
- (๓๒) งสุโขไทไททั้งชีต่นแก่พระสหายรบกชีสรีอินทรบดินทราทิตย ๐ นามเดิม
กมรแดงอญ ผาเมือง ๐ เมื่อ
- (๓๓) กอนผีฟ้าเจ้าเมืองสรีโสธรปุระให้ลูกสาวขึ้นนางสีชมมหาเทวีกับชนนไชย
สรีไหนดามกมรแดงพูนผาเมือง
- (๓๔) งหมมพูนบางกลางทาวได้ชีสรีอินทรบดินทราทิตยเพื่อพูนผาเมืองเอา
ชีต่นไหแก่พระสหายอิ . .
- (๓๕) เมืองสุโขไทเพื่อนนน ๐ พูนสรีอินทรบดินทราทิตยแลพูนผาเมืองเอา
พลตบถนนพาทาว . . .
- (๓๖) ก . . . แต่เมื่อเพรงเตรลาคลาทุกแห่งทุกพายตางคนตางเมือบานเมือเมือง
ดั่งเกาลูกพูนสรีอิ
- (๓๗) นทราทิตยผูนิงชีพูนรามราชปราชญ์ธรรม กอพระสรีรัตน ชาติอันนิง
ในสรีเสนาไลหลานพูนสรี
- (๓๘) อินทราทิตยผูนิงชีชมราชาพ . รุบนธรรมมีปรีชญาแก่กำมิกลาวถึเลย ๐
พูนผาเมืองเจ้าเมือง
- (๓๙) รัตนันไหส่างเจตมิกุณแก่ฝูงทาวพญาเป็นอาจารย์รณชิตบาลแก่ฝูงกสศ
ดราธิราชทั้งหลาย .
- (๔๐) . . . ยในสรีเสนาไล ทุกแห่งไหเป็นบุญ ส พายบุญนหลังทั้งหลาย
ญอมไห . . สรร
- (๔๑) เลิกโอยทานพ ครุหนกกหนาแก่ก้อมีหลานพูนผาเมืองผูนิงชีสัดเจ
พระมหาเถรสรีสรธา

- (๔๒) ราชจุลามุนีศรีรัตนลงกาภิรมหาสามีเป็นเจ้า พระมหาเถรศรีสุทธราช
จุลามุนีหลานพี่ (ขุน) ฝาเมิ
- (๔๓) องนั้นนุษย์เชื่อมกนกทำบุญกทำกรรมกโกยทานทุกเมื่อปัดแค้นจก
ไหแกทาน....
- (๔๔) งสอาดงามหนักหนาจึงโยยท่านบิณฑบาตโยยท่านบิณฑบาตสกอนนโยย
.... คาบแล....
- (๔๕) กกณนทุกวนนังจอนน..มกกจำสัณหาพนาอยู่กลางปากกลางดงหลงอดณ
นในพ....
- (๔๖) นลูกหมากรากไม้มืดดประบิดคดูเยื้องสิงหลทุกอนนกกกเมรเทศแสง
หาปริชญา สุ....
- (๔๗) เทส รุทุกภาสามกกกทำพชรพยายามกลาง . บอขึ้นกลางคีนบ้อยุหยม ปรา
รณาโพธิ์สาร...
- (๔๘) จ . ปลุกพระสรินหาโพธิ์กทำพุทธปรตมาทุกแห่งทุกพายเล็กศาสนา
พระมหา.....
- (๔๙) ...อนนดรธานบ่ไฉนบ่ไฉนสกกแห่ง ๐ พระมหาเถรศรีสุทธราชจุล
มุนินนุษย์เชื่อ....
- (๕๐) กัดบิณฑบาตตอบขสานติไมยตริรูปรานิกน . สดตวทั้งหลายโปรส
สรายบ่ให้ล่บ่ไหตา (ข)..
- (๕๑) ..ดั่งอนนรู้บ่รู้คุณท่านสงขมมรยาทอาจสั่งสอนตนสั่งสอนคนทงหลาย
ในรูลอายุรกลวพาบ กล
- (๕๒) ววพิศตผู้เฒ่าผู้แก่ พี่แมครูบาทยามิตรสหายทั้งหลาย พระมหาเถร
ศรีสุทธราชจุลามุนี นนั้กล้า

- (๕๓) ด้วยแก่ ๐ แมนซี่ไมกทิงก่ดีแมนซี่กิงพระสรหมาโพ (ธีก่ดี) แมนซี่
 อี.. ก่ดีแมนซี่... สිර
- (๕๔) ..ส.... ในเมืองสิงหลนนกก่ดีส่เดจพระมหาเถรเปนเจ้าเอามาป (ลูก)
 เหนือดินจึงอทิสถานผัว
- (๕๕)จ... พระพุทธรจิงจิงวาใสจุไหเป็นญ่ใดหนอสกกอนนคนน (อทิส)
 ถานดั่งอนนซี่ไบนิงแ (ห)
- (๕๖) (ง).....เป็นไบขวงามหนกกหนาแก่กั เป็นตนไหเป็นหลวงสูง
 งามหนกกท
- (๕๗) นา.....หลายคิรูปพระ... ฉลกกปรีติสทาไวในสร้รวม.. พินารเบื่อง ..
 เมืองสุโขไท
- (๕๘)ไวลางมหาส... นงไวในกุกดดานคยง... ค.. นิงใน เมือง
 สรีสนาไล
- (๕๙) ..งนาพระมหา....ายเมื่อแพ.... อยดาขอทิสถาน.. ไสเป็นปุรา ในลง
 กาทวิบ.. เมื่อ
- (๖๐)กในข้พุทวิบหลวงมีหลายแหงใหม่บิง ส่เดจพระมหา
 เถร....
- (๖๑)ฝูง.....เป็นครหส... เมื่อนน ๐ เจ้า.... กิดเสมอราชสีห์มี
 ก่ลง
- (๖๒) (ง)....นหนกกหนาแก่กัต่หาวางควัยขุนจง ๐ ขุนจงนนจิจางสราย
 เปนสารสูงใหญ่
- (๖๓) (แก) ก้นำมน... ก่าลง (ง) ตกแลขี่มาด้วยเรวหนกกหนาขุนจง (ง)
 ร.ช.. ทายพญาคำแหง.

- (๖๔)นน (พญา) คำแห่งพระรามหม...มจกกละกหมอนแพแ (ท) น
.....
- (๖๕)พ.ดงอนนเจ้าศรีสรธรา (จุลามา) ฉนั้นนเจบใจตางฟ่ต่นหนก
.....
- (๖๖) สเมือ ดงเอาคอันดีหางนาคราชน... ขาง ชี ท... ท...ชั้นนขบแล
.....
- (๖๗) แมข้างแลหางสลายลงมนนข้าเชิงท... นขางสรายเองวงมนนคลำนำตาง
.....
- (๖๘) อันย้อยถูกหววเจ้าศรีสรธราจุลามา... น... นำไปปกกป็น . กออบเงิงถูก
.....
- (๖๙) ข้างสรายนนวนเดินเจบหนกกหนาคนหน่นดินกญงชอยแหงขางสรายนนวน
.....
- (๗๐) พลยกมุดป่าพงหน้เจ้าศรีสรธราชจุลามา... จึงขบแมขางไลตามดีบ้อย่า
.....
- (๗๑) วานงวงวิงหน้ตกป่าแฆมเงิดคำรบสองค่าบสามค่าบเข้าทง ห. ก.
.....
- (๗๒) นนวนวิงหน้เลยขางนวนตามบ้อย่าจึงไคขางสรายนนวนไหมาแลส้เดจธรรม
.....
- (๗๓) ..เมืองสุโขไท . น้ทำน.. วาดงฤาแลแมขางต่ขางสารตกน้ามนวน แลข้าง
.....
- (๗๔) หน้แกแมข้าง... ดงฤาแลขางสารตกน้ามนวนหน้ดงอนน .. แม
.....

- (๑๕)เมื่อสเด็จพระเจ้าศรีสรรธราชจุลามาตั้งอาสเมื่อเป็นพระหรีระ...เทพ
เมื่อน .
- (๑๖) ...ด...แต่เมื่อเจ้าศรีสรรธราชจุลามาตั้งอาสเมื่อน้อยแม่ให้กินน้ำใสสองปีปลาย
คำนิงไ..
- (๑๗)นั้นมาถึงสิบเจดปีสิบแปดปีมีจำบงเป็นขุนผู้หนึ่งชื่อว่า...จำบง
ด้วย
- (๑๘) (อ) กณนั้นผู้หนึ่งชื่อว่าอจันมาถึงญี่สิบหกปีมีจำบงหนักหนาคัดหัวขาง
ด้วยขุนจง .
- (๑๙) .งเลยสนอย... บ่มีกล่าวถ้อยเลยมีตั้งกล่าวก่อนนั้นแล ๐ เจ้าศรีสรรธราช
จุลามา... .
- (๒๐)คุณมกกรยณคุณ...พี...สอนนิงรู้คุณขางอนนิงรู้คุณมา อนนิง
รู้คุณ... (อนน)
- (๒๑) (นิงรู้คุณ). อนนิงรู้คุณสี่... อนนิงรู้คุณสี่. นุสลิป.ิง...ก ญรู้คุณ
.....
- (๒๒)เจ้าศรีสรรธราชจุลามาตั้งอาสนั้นบดคเข้าขุนเข้าบาบดคหวบดคไอบด
ดไอบดคเสียบดค
- (๒๓) (ไค)สุ (ข) บดคไคทุกขวนว . บกลบไปมาเขนใจในสงสารนี้หลาย
ชำแกกับบ .
- (๒๔)มาถึงญี่สิบเก้าเข้าสามสิบทรงมีราชกุมารพดผู้หนึ่งสุ.ร.ค ท.สต
โอ.....น.ำ
- (๒๕) ...หนักหนาเห็นสงสารภพนี้ อนัตตยอนัตตบมีทขง จึงคำนี.....
รพา

- (๘๖) ..ง...มาถึงสามสิบเอ็ดปีมีสราหนกกหนา ซี่ผู้ใดปราณาเอาหว
ด.....
- (๘๗) โอยทานเมื่อนนจิงขนนนิมล้างเครื่องอาวุธทงหลายอนนเป็นคนว..
.....เหน...
- (๘๘) ...สหนาไ.สนุฝนหุงจงหนนในป่า..... งวนเหม.....
ง...
- (๘๙) ...น...ง...จิงสวาท่นละอ้าวเรือนแดงเรือนผาดวยผ้าแดงผ้าเหลือง
ผ้าดำ ผ้า (ข) ขว ผ้าขาว (ว)
- (๙๐) .เหลือ...สาเอาห่ปได้จิงไ้ไตรกรยาทานสั้ส...พาร.อง.....น.....
...ง.นิ.

ตำนานที่ ๒

- (๑)มนี่รดคนปด..รากไฟ...การปรพาสพ....แ...
- (๒)น แต่งแ่งลูกสาวสองคนใส่ทองปลายแขนแขน.ข.....
- (๓)หนกกห (นา) โอยทานไห้แกทานผู้มาข้ด้วยมหาสร.....
- (๔)แต่งแ่งเลงคูมีรูปงามแก่ตาโอยทานไห้แก่ท่านผู้มาข้แลออก
...
- (๕)ปราณา (แปน) พระพุทชน..อุ...จิงพิเนสกร่มออกจากรดคนภูมิ
สพายบา (ดร)
- (๖)ทงหลาย..คงจงเตรหาพระสั้รดคนมหาธาตุ ปราณาเพื่อจกก
ทำกุสล..
- (๗)แก่สัรรเพญญเดญณอิงไ้ตนพระ สั้ มหาโพธิจิงแสวงหา
เพื่อปลุก..

- (๘)นครสุโขทัยบางฉลงสรีรสนาโดยใครใจจกกลไให้เป็นธรรมบุรา
 ลางแหง ก .
- (๙) พระสรีรคณมหาชาดปลุกเนาวรคณพระสรีมหาโพธิสังพิหารอา
 วาสอนน .
- (๑๐) พระพุทธรูปอนนงามพีจีตรตองจารีตไว้ในที่นี้ กทำกุดีอาสรมบตอนน
 อดดพี .
- (๑๑)ลางแหง.... แลมากทำมหาสพานปลุกดอกไม้ต้นใหญ่หล่ายพรรณ
 แก่ .
- (๑๒)พระสรีมหาโพธิไว (คน) แต่งเผารกกลสาหล่ายครวมีทงสวนหมาก
 สวนพลูไวนากร..
- (๑๓) ...พ ทุกพรรณทงหลาย เดือนคบบเดือนเพญวนนอุโบสถปวารณาแต่ง
 ให้อุบดด..
- (๑๔) ก.... ลางต้นพระมหาเถรานุเถรภิกษุสงฆทงหลายลางแหงปลุกมหาคำ
 นกกลสาลามหาตร..
- (๑๕) ก่ ทงมหาเจดีย์ปลุกพระสรีมหาโพธิกทำมหาพุทธรูป ลางแหง เทตลาตชี
 สดตวทงหลาย ไป (รส)
- (๑๖) ..อนน เป็นต้น (วา) คนอีกพะแลหมุหมาเปดไก่อทงห่าน นกหักปลา
 เนือฝูงสดตวทงหลาย
- (๑๗)ตวดีมีรูปโฉมงามแลวนลกกสนนทอนนงามฉลกกพระพุทธรูปใน
 ต้นไม้อินทมา..
- (๑๘) ..ที่ดงใน...ในเขนางตายเอาช้างไปบูชาพระเป็นเจ้าโปรสที่นนลางแหง
 ที่ขุน้พระมหาชา

- (๑๙) ดูเป็นเจ้าอนน.... ทงหลายครธานเป็นป้าเป็นดงส่แดงพระมหาเถรศรีสร
ธราชจุลามณี เป (น)
- (๒๐) เจ้า... เจ้าเราเลือกให้ กทำพระมหาธาตุหลวงคั่นพระมหาธาตุด้วยสูงเก้า
สิบหาว่าไม่
- (๒๑) ...เหนือพระธาตุหลวง ใส สองอ้อมสามอ้อม (ส) ธีสร (ธา) ราชจุลามณี
เป็นเจ้าพยายามให้ .. *
- (๒๒) .. (แ) ลว จึงก่... ขึ้นเจดวาสถายปูนแล้วบริวารพระธาตุหลวงก็ใหม่เก้า
ด้วยสูงไต่รอย สอ
- (๒๓) ง วา ขอมรยกพระชั้นนั้นแล ๐ สถิตเครื่องกลางนครพระกสิ ๐ เมืองจก
สถายปูนในกลางป้า
- (๒๔) อนนทำปูนยากหนนกกหนาทำปูนมีไต่พระศรีราชจุลามณีเป็นเจ้าจึง
อธิสสถานว่าดงนี้
- (๒๕) (กุ) แล่ญงจกไต่ตรสสแสดรเพญฺเญณเป็นพระพุทธรจิงว
ใสจุไหพบปูนด..
- (๒๖) . น . (อริ) สสถานบดดแปรแห่งหนนดายกลายพบสงปูนอนิงทายาท
หนกกหนาเอามาสา
- (๒๗) ยพระธาตุก็ใหม่เก้าแล้วเอามาตั้งพระพุทธรูป หั้น อนน หกกอนน พงบริ
บวรณแล้วปูนก่
- (๒๘) ญ (งง) เหลือเลย ๐ พระมหาธาตุหลวงนนั้น (ก) ทำป้าดีหารอสสจรรย
หนกกหนาแล่มี่พระธา
- (๒๙) (ด) อนนไหญลอมหลายแกก ๐ (ฉ) ลองมหาพีหารใหญ่ด้วยอดเสรจบริ
บวรณแล้วจึงไป

- (๓๐) ส่า...หาเอาพระพุทธรูปหินเก่าแตกมาบูชาด้วย . กลขวสองสามคันเอา
มาประดิษฐานไว้
- (๓๑) ในมหาพิหารล่างแห่งใดใด ต้นล่าง แห่งใด ผังใด แขนใด ออกกลางแห่งใด
หวิวตกไกล
- (๓๒) แลสี่คนหาบเอามาจึงใด ๐ ลางแห่งใดไค้งใดขาล่างแห่งใดมีใดตื่นญ่อม
พระหินอนนใหญ่
- (๓๓) ชกกมาด้วยล่ด้วยกายนแขนเข้าในมหาพิหารเอามาดีด ประกิดด้วยปูนมี
รูปโถมพรรณอนน
- (๓๔) งามพิจิตรตรง อินทรนี้มิด เอามา ประกิด ชิดชน เปนตน พระพุทธรูป อนน
ใหญ่อนนถ้าว (ร) อนน
- (๓๕) ...งามหนกกหนาเอาไว้เติมในมหาพิหารรองหลายกองช่องงามหนกกหนา
แกกั
- (๓๖) ...ในมณิเมเทศในบาดลึบุดคนครไกลฝั่งน้ำอโนมานที่ พระศรีรัตน
มหาธาตุเปนเจ้าศรีธาตุก
- (๓๗) ดกา ๐ พระกรัสมพระ (เจ้าห) ากประดิษฐาน ๐ พระกรัสนั่นคี่ตนพระมหา
สามี่ศรีสรธาราชจุลามณีศรีรัตนลง
- (๓๘) กาทึบเปนเจ้าคี่ตนพระรามพระนารายเทพยุดหากทวยในสงสารภพอนน
โกลเอดไปมาแล ๐ เมดไค
- (๓๙) โย...โคตโมคคานนี้มีแห่งมหานิทานแล ๐ พระเจดีย์สูงใหญ่รอบนนณลก
หินหารอยชาติดิเรกเสงา
- (๔๐) (ม) พิจิ (ตร) หนกก (หนา) แกกั ๐ ต่รูกมล้างเอาทอ . ทรธาน ๐ สำแดง
ระมหาสามี่จากแต่สี่หลมาเอาฝูง

- (๔๑) คหบดี ... แบกอีดแต่ดำเนินไปทำพระเก้าทานคั้นบริบวรณด้วยสรชาญง
เอาพระ
- (๔๒) สรรีคค (นมห) ราชตุสองลูกแต่สี่หลมาปรีติสถาที่นนวนโสค บมีคณณถึ
เลข ๐ ลงแหงกรึง .
- (๔๓)วบไกลฝงนำมวลิกคกคาที่พระพุทธรูปเป็นเจ้าปุจรามชนนปรีติสถาพระ
เกศธาตุ (พระ)
- (๔๔) ..ธาตุพระบาริโกธาตุพระสรีคคณมหาธาตุรยกขิมหิยงคณมหาเจดีแล
พระเป็นเจ้า
- (๔๕) . นนเสดจปรีดีหารอสจรรยแกก ๐ บลลงพระมหาธาตุพงฝ่ายบุรพ
ที่สืบสามวาภูมิ
- (๔๖) (สร) ธาพยายม . น . อิดปรกิดเข้าจทายปุ่นมีถองถวัน ๐ เมื่อทาปุ่นแด
ญอดแกกถึงดินสูง
- (๔๗) ไหญฆางามดงเงาไกลสทาตั้นดมีด่ทงตนพระพุทธรูปหลายแหงทำ
โหนงก่แ
- (๔๘) ลนเป็นตนพระพุทธรูปหีนงามแกก ๐ กุหากไซตงถูกทำการบุญสภารวนน
ด้วยญีสิบแปดการ
- (๔๙) พระมหาธาตุเป็นเจ้าจึงเสดจปรีดีหารหนกหนดงนำมหาสมุทรลอก
ดงฝนตกห่า
- (๕๐) ไหญสรส (สมี่) ลางอนนดงพนนสจรวดสวายสุภาลูกาบุสธารารสสมี่
ลางอนนเหลิ (อม)
- (๕๑) (ค) งงดวงดาวคำเหลิมดงนำทองไหลจรสไปทุกแหงรสสมี่ลางอนน
ชาวดง

- (๕๒) ... ตรีตนดงดอกซอนดอกพุดเห็นแก่ตาตาสทวจากกราพาลพระเกส
ชาตุเสด็จ (ปราติ) หา (ร)
- (๕๓) มู... งดงสายฟ้าแมลบดงแถวน้ำแล่นในกลางหาออสสรย ๐ สิ่งนิง
เห่นตวนน .
- (๕๔) ออกขยวดงสูงเผาหม้อเผาไห ๐ พระคัวชาตุเสด็จจากเจดีย์ทองพุงชี่
(น) ไปยง
- (๕๕) ... นเห่นดงตวนนสองอนนเรื่องโงงามหนกกหนาแพ้วพระอาทิตย์ฟ... ดู
พระ
- (๕๖) คัวชาตุปร... นเป่นกลองเงินอนนไหญ่รอบนนวนยกวาง แสงจรสสโ
ภานล... กค
- (๕๗) วรแล่วมีฉบบพนนรงสีเหลือง แดง ดำ ขยว ขาว ภาว จรสสอ่งในโลก
ชาตุทุก แ
- (๕๘) หงปราติหารเตแเดดอุนเจิงสองชนนฉายจกไกลทงขาวสีหลห้าบ้านขาม
น้ำคองคา
- (๕๙) พายมาสาธุการสยรอมมีโกลาหลหนกกหนาเขาอาราธนาพระบมีเสดจลง
มาเขาใหญ่
- (๖๐) อาราธนาพระจึงลงมาปรทกกลี้นรอบพระเจดีย์ทองแลวผของขึ้นเมื่อเลา ๐
กุ่มีสระหนกก
- (๖๑) หนา กูจึงทอตนกูโอยทานให้ ชีพิดค ขาดวา จกสท่า สาสนาใน ลงกาที่ป
จกกฟงคำพระ
- (๖๒) เป่นเจ้าทูกอนนแล ๐ พระเป่นเจ้าจึงลงมานวดครอบสูวนนเจดีย์รสมีกรล
ยกงามหนกก

- (๖๓) (หนา) . ล ดงกนกขยแวงแวงพระคัวธาตุเจ้าจึงเสด็จเขาในโกสทอง
ฝ่งพระธาตุ
- (๖๔) จึงเขามาสู่พระเจดีย์พดงเผิงพา . เขามาสู่ (ร) งนนวนแล ๐ กุจึงลูก
ขึ้นอญชูลิ
- (๖๕) . ลองมา.... น . ยมาพระสรีรัตนมหาธาตุเจ้า ๐ ลูกนี้มีพรรณงามดง
ทองรสสมเ้า
- (๖๖) ลูกหมาก.... เสดจมาแตกกลางหาวลงมานวดครอบตนทานแลจึงเสด็จขึ้น
อยู่เหนือห
- (๖๗) ววแลพระรัตนธาตุจึงเสด็จมาอยู่ เกิง หนาผาก พระสรี สรธาราช จุลามุณี
สรีรัตนลงกาที่
- (๖๘) ปจิงญ์สองมีรบบเอาแลไหวพระเกสธาตุเสนิงเหลื่อมงามควางมาเตบน
สพดคเห
- (๖๙) นือหวพระสรี สรธาราชจุลามุณีผู้นสรณำตาถงตกหนกกหนาบูชาทง
ตนอกเข้าชองท
- (๗๐) งหลายบมีวถึเลย ๐ ชาวสี่หลทงหลายเหนอสจรรยดงอนนเขาจึง
ชนนทอดตน
- (๗๑) ไหวสนนทพดคเบญจางคนอนพกขงดินพระสรี สรธาราชจุลามุณี คนทง
หลายไหว
- (๗๒) นเต็มแผ่นดินอุปมาดงรยงทอนอ้อยไวมกตามดาสเต็มทีสถานนนวนแล
๐ เขาจึง
- (๗๓) ขึ้นบงคำลางคนว่าเจ้าราชกุมารมหาสามีนี้นอพุททงคจรงแล่น ๐ เขาจึง
เอนำมาลา (งตื่น)

- (๑๔) พระมหาสามีสู่เอนำกีนชุดเอาดินทิมหาสามีสรีสรธาราชจุลามาณ้อยยบที่
ไคญตื้นทึน
- (๑๕) นชุดเอาดินทึนนอนนคนนเอาไปไหวบูชา ๐ รุ่งนนพระมหาธาตุสองลูก
เรื่อง (ด)
- (๑๖) งดาวคอยเสด็จไปกลางหาวก่อนพระศรีสรธาราชจุลามาณ จิงขามนำคองกา
ไป .. (ข)
- (๑๗) ววคีนึ่งพระเจ้าเสด็จเขาในโกส . สงแลเมื่อรุ่งจิงเสด็จออกออยูปดดเมง
โศค (นทง)
- (๑๘) งหลายเห่นสรธาสาธุการแลจิงเสด็จคินเรื่องเทางจกกรกลึงไปกลางหาว
สู่...
- (๑๙) เจติทองทีเการสสมัญญชานตองพรายเรื่องงามขิงแสงพระอาทิตย์เมื่อพุ่งขึ้น
(น)
- (๒๐) พระเปนเจ้าทึนนปราชิดหารไคสามสืบเอตวณน ๐ หยมพระเปนเจ้าปราชิด
(หารด)
- (๒๑) งอนนเพื่อกกให้ส้แดงแก่คนทงหลายให้ไปชอย ญ ธรรมในลงกาท
(วิป)
- (๒๒) เปนมหากุสลอนนใหญ่ไพเราะดแก่พุทธสาส ๐ ลางแห่งไปถึง อารญิก
นอ (กเม)
- (๒๓) องค์ำฟไฉชาวสืหลจิงปรดบบชชดากทึบรูปคนชมาลาเขาจิง.. (พระ)
มหา...
- (๒๔) ธาตุดวยยสปริพารมุกมาขหลวงหลายอนนไปถดคมหา.....เถร...
- (๒๕) เถรมี่หมูสงงมเถรอนนทรงชดงคสีลา พระมหาสามือ.....สี...

- (๘๖) ถัดคฝูงอมายราชเสนาอุบาสกอุบาสীগาบมีอาจคณนาเล(ย).....สาท...
- (๘๗) ทองเอาพระมหาทนต์ธาตุมีพระ . ก . หนักกหน้าใสสามี่..

ด้านที่ ๑ (ต่อ)

- (๘๑) ศรีสัธราชจุลามาญนี่จิง ญ สองมีบงกัพบไหโมงดูแท้ใสกายเส.....
- (๘๒)เปนเจามีสธธาโอยทานทนที่นนไวตน . ที่นน ก...ท.....
- (๘๓) .มิ...รอยทำญอดที่นนพระเปนเจ้าปราช์หารไคสามเดือนเปนอสจรรย
.....
- (๘๔) ...ทงหลายสกลใน....ส.....เขาที่นน.....
- (๘๕) ..(ร) ดคนธา (ดู)..คัวธาธุพระ ทพระทนต์ธาตุพระธาธุ.....
.....
- (๘๖) กลางหาขาวสีหลเหนเกดามีสธธาลง.....มา ห. รูป.....
- (๘๗) จุลามาญนี่ไวเหนือจอมเขา ส....นทำบุญ ขาวพระ...บูชา.....น
.....
- (๘๘) อนนนิ่ง . ฉลกกด้วยแหงเทนุรา . สาง.....ภี..สบาท ..ค...
- (๘๙) คาไปกั..พระเจ (ดี) ใ (น)....ะคีนมาฉ (บบ) พ (นร) งง (สี่)...
...จีน.....
- (๑๐๐) .งช.....เมื่อ.....
- (๑๐๑) .กกสา....ง พระศรี (ราช) จุลามาญนี่.....
- (๑๐๒) ...สู...ค.....
- (๑๐๓)ที่คย.....
- (๑๐๔)(ซำรุค).....

- (๑๐๕)(จารุด).....
 (๑๐๖)พระ.....
 (๑๐๗)อุ.....

ตอนที่ ๒ (ต่อ)

- (๘๘) พระมหาสามีสรรตคนลงกาท (วิป).....ว.....งไ.ชา....
 (๘๙) ด.ว.งแพร.เอ.เทายอด.....(อาร) ยไมตรี.....
 (๙๐) ..วสมาธิคงตรงไตตน.....สรรตคน.....
 (๙๑) ราทบุรมหานครแห่ง.....นา
 (๙๒) .กิ สรรตคนถาคูใด.....
 (๙๓) พุทธรูปมุนีขาวพรรณด.....
 (๙๔) ...แสนหาหมื่น.....
 (๙๕) ...รมมีอาจณณา.....

คำอ่านจารึกวัดศรีชุม (หลักที่ ๒)

..... (จารุด)

..... (จารุด)

..... สมเด็จพระ เป็น

..... เมื่อสมเด็จพระ ศรี

..... มหา ศรีสุทธาราชจุลามาบุรีรัตนลังกาที่ปมหาสามิเป็น

เจ้า มาสถิตย์คือ เจ้าเมืองจา เมืองลำพองเถิง สมเด็จ

หา ที่นั่นก่อนพระทันตธาตุสุกนธเจดีย์สาม นั้น

ในนครสระหลวงสองแคว ปู่ชื่อพระยาสรินาวนัมม เป็นพ่อ

สร้างในนครสองอัน อันหนึ่งชื่อนครสุโขทัย อันหนึ่งชื่อนครศรีสัชนาลัย ..

พระ นั้น

..... เป็นขุนยี่ขุนนางนัก

..... เมืองขลียง พ่อขุนนัมม

..... เบื้องในฤดีเถิงยอดสองหมื่น

..... สี่พยาม เบื้องห้วนอนสองแสนพยาม เบื้อง

ดินนอนถึง พ่อขุนนัมมตาย เมืองสุโขทัย อัน

..... งวงรูงช้างแก้วหาญ

..... หัวช้างด้วยอี่แดงพะเลิง พ่อขุนนัมมใส

อี่แดงพะเลิงใหญ่ประมาณเท่าบาตร เมืองเถิงเมืองสุโขทัย พ่อขุนนัม

ม กให้เขา แก่ท่านแล สอง

จัก กนม ... ลูกพ่อขุนสรินาวนัมม ผู้หนึ่งชื่อพระยาผาเมือง เป็นขุน

ในเมืองรัต ลงแสนช้างหมากรอบบ้านเมืองออกหลวงหลายแ่ก้ม
เมื่อก่อนพ่อขุนบางกลางทาวเป็นเจ้าเมืองบางยางให้เอา . . พลพ่อขุนผาเมืองเจ้า
เมืองรัต พาพ่อขุนผาเมืองผดจากันแลกัน พ่อขุนบางกลางทาวได้เมืองศรี
๔๖

สัชนาลัย พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองรัตเอาพลมา . . . บางชลง . .
เวนบางชลงแก่พ่อขุนผาเมือง แล้วพ่อขุนผาเมืองเอาพลเมื่อเมืองรัตเมือง
๔๗

สากอไธ ศรีสัชนาลัยสุโขทัย ขอมสมาดโขลญลัมพรบ แล้ว
พ่อขุนบางกลางทาวไป . . . พลพ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองรัตมา . . ให้ประชุมพล
พ่อขุนบางกลางทาวแลพ่อขุนผาเมืองขึ้นช้าง พระยาผสบกกัน
ดินให้ขึ้นด้วยกันเหนือหัวช้าง ประคนแล้วพ่อขุนบางกลางทาวแลขอมสมาด
โขลญลัมพรบกัน พ่อขุนบางกลางทาวให้ไปบอกแก่พ่อขุนผาเมือง พ่อขุน
๔๘
ผาเมือง ขอมสมาดโขลญลัมพ พายพง พ่อขุนผาเมืองจึงยัง
๔๙

เมืองสุโขทัยเข้าได้ เวนเมืองแก่พ่อขุนบางกลางทาว พ่อขุนกลางทาวมิสู้เขา
เพื่อเกรงแก่มีตรสหาย พ่อขุนผาเมืองจึงเอาพลออก พ่อขุนกลางทาวจึงเข้า
เมือง พ่อขุนผาเมืองจึงอภิเสกพ่อขุนบางกลางทาวเจ้าเมืองสุโขทัย ให้ตั้งชื่อ
ตนแก่พระสหาย เรียกชื่อศรีอินทราดินทราทิตย์ นามเดิมกมรเตงอัญญาเมือง
๕๐

เมื่อก่อนผาเจ้าเมืองศรีโสธรปุระ ให้ลูกสาวชื่อนางสีชมมหาเทวีกับขันไชยศรี
๕๑ ๕๒ ๕๓
ให้นามเกียรติแก่พ่อขุนผาเมือง เข้มพ่อขุนบางกลางทาวได้ชื่อศรีอินทราดิน
๕๔

ทราทิตย์เพื่อพ่อขุนผาเมือง เอาชื่อตนให้แก่พระสหาย เมืองสุโขทัยเพื่อ
นั้น พ่อขุนศรีอินทราดินทราทิตย์ แลพ่อขุนผาเมืองเอาพลตบกันพาทั่ว

แต่เมื่อเพลงไตรลาคลาทุกแห่งทุกพาย ต่างคนต่างเมื่อบ้านเมื่อเมืองดังเก่า
๕๕

ลูกพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ผู้หนึ่ง ชื่อพ่อขุนรามราชปราชญ์ธรรม ก่อพระศรี
รัตนธาตุอันหนึ่งในศรีสุชนาลัย หลานพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ผู้หนึ่งชื่อธรรมราชา
พ่อขุนรามธรรมมปรีชาแก่กม บ่มีกล่าวถ้อยเลย พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองราชนั้น ให้
๕๖

สร้างเจดีย์มีคุณแก่ฝูงท้าวพระยา เป็นอาจารย์พรหมบาลแก่ฝูงกษัตริราชทั้ง
๕๗

หลาย ในศรีสุชนาลัย ทุกแห่งให้เป็น พายลุนบุญหลังทั้ง
๕๘

หลายยอมให้ . . สรร เลิกโอยทาน ครูหนักหนาแก่กม มีหลานพ่อขุน
ผาเมืองผู้หนึ่ง ชื่อสมเด็จพระมหาเถรศรีสุริยราชจุลามุนีศรีรัตนลังกาที่ปมหา
สามิเป็นเจ้า พระมหาเถรศรีสุริยราชจุลามุนีหลานพ่อขุนผาเมืองนั้น ผู้เชื่อ
มักกระทำบุญกัทำกรรม มักโอยทานทุกเมื่อ บ่คิดแก่นจักให้แก่ท่าน
สอแดงงามหนักหนา จึงโอยทานบิณฑบาตโอยทาน บ่มีขาดสักอันโอย
คาบแล ก็ฉันทุกวันดังอัน . . มักจำศีลภาวนาอยู่กลางป่ากลางดงหลงอดฉัน
ให้ ลูกหมากรากไม้ มีวัดประดิษฐานสงฆ์ นกกเมรเทศ
๕๙ ๖๐

แสวงหาปรีชาสุ เทสรู้ทุกภาษา มักกระทำเพียรพยายามกลาง บ่ยื่น
กลางคั่นบ่อยู่เหี้ยมปรารถนาโพธิสมภาร ปลุกพระศรีมหาโพธิกระทำ
พุทธปฏิมาทุกแห่งทุกพาย เลิกศาสนาพระมหา อันตราบให้ฉิบ
๖๑

บ่ให้หายสักแห่ง พระมหาเถรศรีสุริยราชจุลามุนีนั้นผู้เชื่อ ก็ดี
บ่มีเคียดตอบขสานติไมตรีรู้ปราณคน . สัตว์ทั้งหลายโปรสสราย บ่ให้ล้มบ่ให้ตาย
๖๒

. . . ดังอันรู้บุญรู้คุณท่านเสี้ยงมมรยาทอาจสั่งสอนคน สั่งสอนคนทั้งหลายให้

รู้ละอาย รู้กลัวบาป กลัวผิดต่อผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อแม่ครู อุปัชฌาย์ มิตรสหาย
ทั้งหลาย พระมหาเถรศรีศรัทธาชาจุลามุนีนันกล้า ด้วยแแก้กม แม้น
ชื่อไม้กะทิงก็ดี แม้นชื่อกิ่งพระศรีมหาโพธิ์ก็ดี แม้นชื่ออิ . . . ก็ดีแม้นชื่อ . . .
๖๓ ๖๓

สิริ ในเมืองสิงหลนั้นก็ดี สมเด็จพระมหาเถรเป็นเจ้าเอามาปลูกเหนือ
ดิน จึงอธิษฐานว่า พระพุทธจริง จึงว่าไซ้ จึ่งให้เป็นญใดหนอ
สักอันคั้น อธิษฐานตั้งอันชื่อใบหนึ่งแห่ง เป็นใบเขียวงามหนักหนา
แแก้กม เย็นต้นให้เป็นหลวงสูงงามหนักหนา หลายคือรูปพระ . . . ฉล็ก
ประดิษฐานไว้ในศรีราม . . พินารเบื่อง . . เมืองสุโขทัย ไว้กลาง
มหาส หนึ่งไว้ในกุฎิด้านเคียง หนึ่งใน เมืองศรีสัชนาลัย . .
นาพระมหา เมื่อแผ่ ได้อธิษฐาน ใสเป็นปฐา ในลังกาทวีป . .
เมื่อ ในชมพูทวีปหลวงมีหลายแห่งให้มับง สมเด็จพระ
พระมหาเถร ผุง เป็นคฤหสัถ์ . . เมื่อนั้น เจ้า พิศ
เสมอราชสีห์มีกำลัง นักหนาแแก้กม ต่อหัวข้างด้วยขุนจ้ง ขุนจ้งนั้น
จ้งข้างสรายเป็นสารสูงใหญ่แแก้กมน้ำมัน กำลังตกและจ้มาด้วยเร็วหนักหนา
ขุนจ้ง ทายพระยาคำแหง พระยาคำแหงพระราม
จักแลกลหมอนแพรแทน ตั้งอันเจ้าศรีศรัทธาชาจุลามุนีนันเจ็บใจต่าง
พ่อตนหนักหนา เสมือนตั้งเอาค้อนดีทางนาคราชนั้น ข้างชื่อ ชั้น
จับแล แม่ข้างแลข้างสรายลงมันข้าเชิง ข้างสรายเองวงมัน
คลำนำลง อันย้อยถูกหัวเจ้าศรีศรัทธาชาจุลามุนี หน้ไปปักปิ่น .
กจอบ ถูกรูน้ำมัน ข้างสรายนั้นเดินเจ็บหนักหนาคนหน่นดินก็ย้งช่วยแห่ง
ข้างสรายนั้นจึงยกเพ็ลยคมดู่ป่าพงหน้ เจ้าศรีศรัทธาชาจุลามุนีจึงจับแม่ข้างไล่
๖๔

ตามดื่บย้าด้านหาญเร้า....วานงวงวังหน่ดกป่าแฉม เงียดคำรบสองคาบสาสคาบ
 เข้าทั้ง....นั้นวังหน่เลย ช้างนั้นตามบ่อย่าจึงได้ช้างสรายนั้นให้มาและสมเด็จ
 ธรรมราชา...เมืองสุโขทัย.นี้ท่าน..ว่าดังฤฯ และแม่ช้างค่อช้างสารตกล้านนั้น
 แลช้างสาร.....หน้แก่แม่ช้าง... ดังฤฯแลช้างสารตกล้านนั้นหน้
 ดังอัน..แม่ช้าง..... เมื่อสมเด็จพระศรีสุริยราชจุลามุนีตั้งอาสน์ เมื่อเป็น
 พระหริหรา..เทพเหมือน.....แต่เมื่อเจ้าศรีสุริยราชจุลามุนียังน้อยแม่ให้กินนม
 ได้สองปีปลายค้ำหนึ่ง.....นั้นมาถึงสิบเจ็ดปีสิบแปดปี มีจำบังเป็นขุนผู้

หนึ่งชื่อท้าว...จำบังด้วยอีกนั้นผู้หนึ่ง ชื่อท้าวอจันมาถึงยี่สิบหกปีมีจำบังหนัก
 หนา ต่อหัวช้างด้วยขุนจ้ง...เลยสักน้อย...บ่มีกล่าวถ้อยเลยมีดังกล่าวก่อนนั้นแล
 เจ้าศรีสุริยราชจุลามุนี.....คุณมักเรียนคุณ...ฟ้..สักอันหนึ่ง รู้คุณช้างอัน
 หนึ่ง รู้คุณม้าอันหนึ่ง รู้คุณ...อันหนึ่งรู้คุณ..อันหนึ่งรู้คุณสี่...อันหนึ่งรู้คุณ
 สี่..นุศิลา.....ถูกรู้คุณ.....

เจ้าศรีสุริยราชจุลามุนีนั้น บัดเข้าบุญเข้าบาป บัดหวั้บัดให้ บัดได้บัดเสีย
 บัดได้สุข บัดได้ทุกข์ เวียน...กลับไปมาเชยใจในสงสารนี้หลายชั่วแก่กม....
มาถึงยี่สิบเก้าเข้าสามสิบ ทรงมีราชกุมารพัตรผู้หนึ่ง.....
หนักหนาเห็นสงสารภพนี้ อนิยยอนาตบ่มีเที่ยง จึงคำ..
มาถึงสามสิบเอ็ดปีมีสรีระหนักหนา ชื่อผู้ใด
 ปรารถนาเอาหัว.....โอยทานเมื่อนั้น จึงขนนิมล้างเครื่องอาวุธทั้งหลาย
 อันเป็นต้นว่า.....เห็น.....สนุผ่นหุงจ้งหันในป่า.....
 เวียนเหม.....จึงสละพ้นละเหี้ยเรือน แต่งเรือนผาดด้วย
 ผ้าแดงผ้าเหลือง ผ้าดำผ้าเขียวผ้าขาว เหลือ...สาเอาห่บ่ใดจึงไตรครยาทาณสัส

ศรีสุริยราชจุลามาญีจึงบ่อสองมือบักมพบให้มองดูแท้ใสภายเส.....
เป็นเจ้ามีศรีทธาโอยทานตนที่นั้นไว้คน ที่นั้น.....
รอยทำยอดที่นั้นพระเป็นเจ้าปาฏิหารได้สามเดือนเป็นอัสจรรย.....
ทั้งหลายสกลใน..... เขาที่นั้น.....
 รัตนธาตุ..คี่วธาตุพระ.....พระทันตธาตุพระธาตุ.....กลางหา
 ขาวสิงหลเห็นแก่ตามีศรีทธาหลง.....จุลามาญีไว้เหนือ
 จอมเขา.....ทำบุญชาวพระ...บูชา.....อันหนึ่ง..ฉลัก
 ด้วย.....แห่งเทนุรา.....คาไปก่อ..พระเจดีย์ใน.....คิ่น
 มาฉัพพรรณรังสี.....(ขำรด).....
(ขำรด).....
(ขำรด).....
(ขำรด).....
(ขำรด).....
(ขำรด).....
พระศรีราชจุลามาญี.....
(ขำรด).....
มณีรัตนบัต..รากไฟ...การประพาส.....
แต่งแง่ลูกสาวสองคนใส่ทองปลายแขนแขวน.....

หนักหนา โอยทานแก่ผู้มาขอด้วยมหาสร.....แต่งแง่
 เล็งคู่มือรูปงามแก่ตา โอยทานให้แก่ท่านผู้มาขอและออก.....
 ปรารถนาเป็นพระพุทธร.....จึงภิเษกกรมออกจากรัตนภูมิสพายบาตร.....

ทั้งหลายคงจงเตร่หาพระศรีรัตนมหาธาตุ ประรณาเพื่อจักทำกุศล.....
แก้สัพพัญญุตญาณเองได้ทันพระศรีมหาโพธิ จึงแสวงหาเพื่อปลูก....
 นครสุโขทัยบางฉล่งศรีสังฆาลย์ใคร่ใจจักให้เป็นธรรมบุรालง
 แห่ง พระศรีรัตนมหาธาตุปลูกเนาวรัตน์พระศรีมหาโพธิ
 สร้างพิหารอาวาสอันพระพุทธรูปอนังามพิจิตรต้องจารึกไว้ในที่นี้ กระทำ
 กุฎีอาศรมบ่อน้ำอดฟี่.....ลงแห่ง.....แลมากระทำมหาสพาน ปลูก
 ดอกไม้ต้นใหญ่หลายพรรณแก่.....พระศรีมหาโพธิไว้คนแต่งฝากรักษาหลาย
 ครวี่มีทั้งสวนหมากสวนพลูไว้ในกร.....ทุกพรรณทั้งหลาย เดือนดับ
 เดือนเพ็ญวันอุโบสถปวารณาแต่งให้อุบัติ.....ล้างดินพระมหาเถรานุเถร
 ภิษุสงฆ์ทั้งหลาย ลงแห่งปลูกมหาตำหนักศาลา มหาคร....ก่อทั้งมหาเจดีย์ปลูก
 พระศรีมหาโพธิกระทำมหาพุทธรูป ลงแห่ง เสดลาคซ้อสัตว์ทั้งหลายโปรสอัน
 เป็นต้นว่า คนอีกและแพะแลหมูหมาเปิดไถ่ทั้งห่านนกหกลปลาเนื้อ ผูกสัตว์
 สัตว์ทั้งหลาย.....ตัวดีมีรูปโฉมงาม แล้วลักสนนทอนงามลักพระพุทธรูป
 ในคันไม้อินทรา.....ที่คงใน...ในเขนางตายเอาช้างไปบูชาพระเป็นเจ้าโปรส
 ที่นั่น ลงแห่งที่ชุมนุมพระมหาธาตุเป็นเจ้าอัน.....ทั้งหลายอันตราเป็น
 ป่าเป็นดง สมเด็จพระมหาเถรศรีสุรราชจุลามุนี เป็นเจ้า.....เจ้าเราเลือก
 ให้ กระทำพระมหาธาตุหลวง ขึ้นพระมหาธาตุด้วยสูงเก้าสิบห้าวาไม่....เหนือ
 พระธาตุหลวง ไสสองอ้อมสามอ้อม ศรีสุรราชจุลามุนีเป็นเจ้าพยายามให้.....
 แล้วจึงก่อ... ขึ้นเจ็ดวา^{๖๘}สทายปูนแล้วบริเวณพระธาตุหลวงก่อใหม่เก้าด้วยสูงได้
 ร้อยสองวา ขอมเรียกพระชนมนี้แล สถิตย์เครื่องกลางนครพระกฤษณ์ เมื่อจัก
 สทายปูนในกลางป่า.....อันทำปูนยากหนักหนาทำปูนมิได้ พระศรีราชจุลามุนี

เป็นเจ้าจึงอธิบายว่าดังนี้..... กูแล้วยังจักได้ตรัสแก้สัพพัญญุตญาณเป็น
 พระพุทธจริงว่าไซ้ร้ จึ่งให้พบบุน...อธิบายนบัตแปรแห่งนั้น ดายกลายพบ
 สักปุ่นอันหนึ่งทนายทหนักหนา เอมาสทนายพระธาตุก่อใหม่ เก่าแล้วเอามาต่อ
 พระพุทธรูปหินอันหักอันพังบริบูรณ์แล้วปุ่นก้อยยังเหลือเลย พระมหาธาตุหลวง
 นั้นกระทำปาฏิหาริย์อัศจรรย์หนักหนา แลมีพระธาตุอันใหญ่ล้อมหลายแถม
 ฉลองมหาพิหารใหญ่ด้วยอิฐเสร็จบริบูรณ์แล้วจึงไปสา..หาเอาพระพุทธรูปหินเก่า
 แดกมาบูชาด้วย ไกลชั่วสองสามคืนเอามาประดิษฐานไว้ในมหาพิหารกลางแห่ง
 ได้คือได้ต้น ลางแห่งได้ผมได้แขนได้ออก ลางแห่งได้หัวตกไกลแลสี่คนหา
 เอมาก็ได้ ลางแห่งได้แข้งได้ขาได้มือได้ต้นญ่อมพระหินอันใหญ่ ชักมาด้วย
 ล้อด้วยเกวียน เข็นเข้าในมหาพิหารเอามาต่อติดประชิดด้วยปุ่น มีรูปโฉมพรรณ
 อันงามพิจิตรดังอินทนิรมิตร เอมาประชิดชิดชนเป็นตนพระพุทธรูปอันใหญ่
 อันถาวรอัน...งามหนักหนา เอาไว้เต็มในมหาพิหารเรียงหลายกองช่องงามหนัก
 หนาแถม...ในมัชฌิมประเทศในปาตลีบุตรนครใกล้ฝั่งน้ำอโนมาที่ พระศรี
 รัตนมหาธาตุเป็นเจ้าซื้อศรัทธาญกดา.....พระกฤษณ์พระเจ้าหากประดิษฐาน พระ
 กฤษณ์นั้นคือ ตนพระมหาสามีสรีสรีราชจุลามุนีสรีรัตนลังกาที่ปเป็นเจ้า คือ
 ตนพระรามพระนารายณ์เทพยดาหากเที่ยวในสงสารภพอัน^{๗๐}โหดเกิดไปมาแล เมด

ไต่โย..โคตโมคาถานี้มีแห่งมหานิทานแล พระเจดีย์สูงใหญ่รอบนั้นสลักหินหา
 รอยชาติดีรเทศงามพิจิตรหนักหนาแถม ต่อกมล้างเอาทออันตรธาน สมเด็จ
 พระมหาสามีจากแต่สิงหลมาเอาฝูงคบดี...แบกอิฐแต่ดำเนินไปทำพระเก้าทาน
 คั่นบริบูรณ์ด้วยศรัทธา ยังเอาพระศรีรัตนมหาธาตุสองลูกแต่สิงหลมาประดิษฐาน
 ที่นั้นโศดบมีคณณัติเลย ลางแห่งครั้ง....บ่ใกล้ฝั่งน้ำ^{๗๑}มาลิกคงคาที่พระพุทธ

เป็นเจ้าปูจรามขันประคิษฐานพระเกศธาตุพระ...ธาตุพระบริโภกธาตุ พระศรี

๗๒

รัตนมหาธาตุ เรียกช่อมหิยังคณมหาเจดีย์แลพระเป็นเจ้า. นั้นเสด็จปาฏิหาร
อัศจรรย์แก่กม บัลลังก์พระมหาธาตุพังฝ่ายบูรพทิศสิบสามวา กุมิสรทัธา
พยายาม...อิฐประกิดเข้าทลายปูนมีถ่องถ้วน เมื่อทลายแต่ยอดแก่กมถึงดิน
สูงใหญ่ขวางม ดั่งเขาไกลาศทาดิ้นต้อมือต่อทั้งตนพระพุทธรูปหลายแห่ง
ทำหอนั่งก็แล่นเป็นตนพระพุทธรูปหินงามแก่กม กูหาใช้ตนกูกระทำการบุญ
สมการวันเดียวสี่สิบแปดการ พระมหาธาตุเป็นเจ้าจึงเสด็จปาฏิหารหนักหนา
ดั่งน้ำมหาสมุทร ระลอกดังฝนตกท่าใหญ่ รัสมี่นางอันดังพันสระจรวสวายสุภา

๗๓

ลูกามุสปรารา รัสมี่นางอันเลื่อมดังดวงดาวคำ เลื่อมดังน้ำทองไหลไปทุก

๗๔

แห่ง รัสมี่นางอันขาวดั่ง....รัตนดังดอกช่อนดอกพุดเห็นแก่ตาตาสทัวจกรวพ
พระเกศธาตุเสด็จปาฏิหาร.....ดั่งสายฟ้าแลบ ดั่งแฉ่น้ำแล่นในกลางหา
อัศจรรย์ สิ่งหนึ่งเห็นตะวัน....ออกเขี้ยวดังสูงเผาหม้อเผาไห พระคว่าธาตุ

๗๕

เสด็จจากเจดีย์ทองพุ่งขึ้นไปยัง....เห็นดังตะวันสองอันเรืองไสงามหนักหนาแพ
พระอาทิตย์...ดูพระคว่าธาตุ...เป็นกลองเงินอันใหญ่รอบนั้นด้วยกว้าง แสง
จรัสโอภาณล.....ควรแลว่ามีฉัพพรรณรังสี เหลือง, แดง, ดำ, เขียว, ขาว, ภาว.
จรัสส่องในโลกธาตุทุกแห่งปาฏิหารแต่แดดอุ่นถึงสองชั้นฉายจักใกล้เที่ยง ชาว
สิงหลห้าบ้านข้ามน้ำคงคาพามาสาธุการ เสียงร้องมีไกลาหลหนักหนา เขา

๗๖

อาราธนาพระบรมเสด็จลงมา เขาให้กูอาราธนาพระจึงลงมาประทับณรอบพระ
เจดีย์ทอง แล้วผยองขึ้นเมื่อเลา กุมิสรทัธานักหนาถึงทอดตน กูโอยทาน

๗๗

๗๘

ให้ชีวิตชาวจักสทำศาสนาในลังกาทวีป จักฟังคำพระเป็นเจ้าทุกอันแล พระ
เป็นเจ้าจึงลงมาวัดรอบสุวรรณเจดีย์ รัสมิกระเญ่ยกมหนักหนา..ดังงเกี่ยวน

แก้ว แล้วพระกัวชาตุเจ้าจึงเสด็จเข้าไปในโกษทอง ผุ่งพระธาตุ.....จึงเข้ามา
สู่พระเจดีย์ ดังฟังพาเข้ามาสู่รั้งนั้นและ กูจึงลุกขึ้นอัญหุติ..ลองมา.....มา
พระศรีรัตนมหาธาตุเจ้ากู ลูกหนึ่งมีพรรณงามดังทองรัสมิเท่าลูกหมาก....เสด็จ
มาแต่กลางหาวลงมาวัดรอบตนท่านแล้วจึงเสด็จขึ้นอยู่เหนือหัว แลพระรัตน
ธาตุจึงเสด็จมาอยู่กึ่งหน้าผากพระศรีสัธราชจุลามุนีศรีรัตนลังกาที่ป จึงย่อสอง
มือรับเอาและไหว้พระเกสธาตุ เส้นหนึ่งเลื่อมงามคว่างมาแต่บนสพัตเหนือหัว
พระศรีสัธราชจุลามุนี ขึ้นสรัทธาหน้าตาถึงตกหนักหนามูชาทั้งตน ออกเข้าของ
ทั้งหลายบมว่าถึเลย ชาวสิงหลทั้งหลายเห็นอัศจรรย์ดังอันเขาจึงชันทอดตน
ไหว้สนนทพัตเบญจางค์นอนพัก ช้ง ตื่นพระศรีสัธราชจุลามุนี คนทั้งหลาย
ไหว้...เต็มแผ่นดิน อุปมาดังเรียงท่อนอ้อยไว้มากตามดาสเต็มทีสถานนั้นแล

เขาจึงขึ้นบังคม ลางคนว่าเจ้าราชกุมารมหาสำนีนั่นหน่อพุทธานต์จริงแลนะ เขา
จึงเอนำมาล้างต้นพระมหาสำนีสุมเอน้ำกิน ขุดเอาดินที่มหาสำนีสัธราช
จุลามุนี เหยียบที่ไดย่อดั้นที่นั้น ขุดเอาดินที่นั้นอันคั้นเอาไปไหว้บูชา รั้งนั้น
พระมหาธาตุสองลูกเรื่อง..ดังดาวคอยเสด็จไปกลางหาวก่อน พระศรีสัธราช
จุลามุนี จึงข้ามน้ำคงคาไป..ชั่วคืนหนึ่ง พระเจ้าเสด็จเข้าไปในโกษฐ..ส่งแล้วเมื่อ
รุ่งจึงเสด็จออกอยู่บัดเมง ให้คนทั้งหลายเห็นสรัทธาสาธุการแลจึงเสด็จคืน

เรื่องเทวาทจักรกลึงไปกลางหาวสู่...เจดีย์ทองที่เก่า รัสมิถูกขานต้องพรายเรื่อง
งามซึ่งแสงพระอาทิตย์ เมื่อรุ่งขึ้น พระเป็นเจ้าที่นั้นปาฏิหารได้สามสิบเอ็ดวัน

เหี่ยมพระเป็นเจ้าปาฏิหาร ดังอันเพื่อจักให้สำแดงแก่คนทั้งหลาย ให้ไปช่วย
 ธรรมในลังกาทวีป เป็นมหากุศลอันใหญ่ ให้ปรากฏแก่พุทธศาสน์ ทางแห่ง
 ๘๓

ไปถึงอรุณนิคมนอกเมืองกำแพง ไชยสิงห์จึงประทับรถที่ประทับคันธมาลา
 เข้าง...พระมหา...ธาตุด้วยยศบริวารมากมายหลายหลวงหลายอันไปถ้ำมหา..
 ..เถร...เถรมีหมู่สงฆ์อันทรงชุดสีล พระมหาสามี่.....สี่...ถัดฝูงอมตย
 ราชเสนานุบาตอูบาสิกา บมีอาจณณาเลย.....สาท...ทองเอาพระมหา
 ทนต์ธาตุมีพระ..หนักหนาใส่.....สามี่...พระมหาสามี่ศรีรัตนลังกาทวีป.....
อารยไมตรี.....สมาธิคงตรง
 ให้ต้น.....ศรีรัตน.....ราทบุรมหานครแห่ง.....

.....ศรีรัตนธาตุได้.....
 พุทธรูปมุนียาวพรรณ.....
 แสนห้าหมื่น.....
 รบมีอาจณณา.....

อธิบายคำบางคำในหลักที่ ๒

- ๔๖ ผดาจ คำเขมร - แยกทางกันไป
- ๔๗ ^{ขี้}เมือ - ไปยัง
- ๔๘ โขลญ คำเขมร - เป็นตำแหน่งผู้ยทหารครั้งโบราณ
- ๔๙ พายพัง - หนี, ขอมแพ้
- ๕๐ กมรเตงอัญ คำเขมร - เป็นตำแหน่งสูงคล้ายพระยา
- ๕๑ ฝัฟ้า ตรงกับคำดังสกฤต “เทว” ซึ่งพระเจ้าแผ่นดินเขมรครั้งโบราณใช้เป็นพระบรมนามาภิธิย
- ๕๒ สรีโสธรปุระ - ที่ถูกเรียกด้วยโสธรปุระ เป็นชื่อราชธานีของขอม คือนครวมทุกวันนี้ ฝัฟ้าเจ้าเมืองสรีโสธรปุระ เป็นเจ้าแผ่นดินขอม
- ๕๓ ขัน - พระขรรค์
- ๕๔ เขียม - มุลเหตุ เช่นในไตรภูมิพระร่วงหน้า ๗ มีว่า “สัตว์ทั้งหลายอันเกิดในนรกภูมิ ย่อมเอาโยนิตด้วยอุปปาฏิกโยนิตอันเดียวได้ เขียมว่าเขาเอาโยนิตด้วยอุปปาฏิกโยนิตนั้น เพื่อเขาพุนเกิดเป็นรูปกายเทียว” และหน้า ๒๐๗ ว่า “เพื่อดังฤาแดไปคุดกันดังนั้น เขียมว่าดังนี้-”
- ๕๕ ^{ขี้}เมือเพรง คำเขมร - เมื่อก่อน
- ๕๖ บมิกถ่าถึเลย - พันที่จะถ่าถึ
- ๕๗ พรนธิบาล - เป็นผู้รักษาวรรณะ
- ๕๘ พายลุนบุนหลัง - ภายหลัง
- ๕๙ มิวัดปริบัติ - คือวัตรปรนนิบัติ
- ๖๐ นกักรเมรเทศ - คือชาวเขมร

- ๖๑ เล็ก คำเขมร - ยกย่อง, เบียดเบียน
- ๖๒ สราย คำเขมร - ปล่อย
- ๖๓ ซื่อ - แม้ว้า
- ๖๔ ยักเพี้ยก - เดินโซซัด
- ๖๕ เงือก - ชงัก, อดกลั้น
- ๖๖ จำบัง คำเขมร - การรบกัณฑ์
- ๖๗ แต่งเง - แต่งตัว
- ๖๘ สหาย - ผสมปน, เครื่องก่อสร้าง
- ๖๙ พระธม คำเขมร - พระใหญ่
- ๗๐ โทล - ท้องเทียม
- ๗๑ มวลิกคองคา - ดำน้ำในลังกาทูป
- ๗๒ จรวมขัน คือ จมูมขนุท - แผ่นหนัง มีในคัมภีร์มหาวงศ์ ปรัชญาที่ ๓
ตอนที่พระพุทธเจ้าแสดงปาฏิหาริย์แผ่นหนังปราบยักษ์
- ๗๓ จรวจ เขมร - รตน้า, เทน้า. สวาย เขมร - มะม่วง. พระราชาจรวจสวาย -
ฝนรตมะม่วง
- ๗๔ สุภาลูกาบุสธรา - ขาน้ำมีดีต่ออดประหนึ่งดอกไม้
- ๗๕ สุงเฬหม้อ คือ สุ่มหม้อ
- ๗๖ ห้าบ้าน - ห้าหมู่บ้าน คือ ชาวสิงห์ที่พระมหาสมณังฆราชเจ้านำมากด่าไว้
- ๗๗ ผยอง - แผ่นไผ่น, ถ้ำพอง
- ๗๘ ขันเมือเลา - ขันไป
- ๗๙ นวัตรอบ - เวียนรอบ
- ๘๐ กระเลี้ยก เขมร - ตู, แดตุ

- ๘๑ ดามดาส - เตียรตาด
 ๘๒ แมง - เร้ว, บัดแมง - ตักประเดี้ยว
 ๘๓ ญ หรือ ขอ - รักษา
 ๘๔ ราทบุรมหานคร คือ อนุราทบุรมหานคร เป็นราชธานีของลังกาทวิป

คำจารึกหลักที่ ๓

ด้านที่ ๑

- (๑) ศกราช ๑๒๗๕ ปีร (ก) าเดือนแปดออกห้าค่ำวันสุกรหนไทกดดเรอบู
- (๒) รพพลคุณินกกดตตรเมื่อยามอนนสถาปนานันนเปนหกคำแล้พรญา
- (๓) ภาไทยราชผู้เปนลูกพรญาเลื้อไทยเปนหลานแกพรญารามราชเมื่อได้
- (๔) เสวยราชในเมืองศรีสขชนาโดยสุโขไทยไตรราชาภิเศกอนนฝูงท้าว
- (๕) พรญาทงหลายอนนเปนมัตรสหายอนนมินสหัสสินแต่งกรยาตงวา
- (๖) ยของฝากหมาก (ป) ลาไหว (อ) นนยคดยญอภิเชกเปนท้าวเปนพรญา
- (๗) จิงขึ้นชีศรีสุรยพงลมหารมราชิราชหากเอาพระศรีรัตนมหาธาคุอน
- (๘) นนิมาสถาปนาในเมืองนครขุนี้ป็นนพระมหาธาคุอนนนิธาคุอนน
- (๙) สามานักพระธาคุแท้จิงแล้เอาลูกแต่ลงกาทวิบพุนมาดาบเอง
- (๑๐) งพิชพระศรีมหาโพธิอนนพระพุทเจ้าเราเสดจอยู่ใต้ต้นแลผ (จ) ญ
- (๑๑) พลขุนมารชิราชได้ปราบเก้สเรพพชญเดญณณนเปนพระพุท
- (๑๒) มาปลุกเบื่องหลงพระมหาธาคุนิผุใดใดไหว่นบกทำบูชาพระ
- (๑๓) ศรีรัตนมหาธาคุแล้พระศรีมหาโพธิ่นวไสมีผลอานสงสพรำเสมิ
- (๑๔) อตงงไคนบต (น) พระเปนเจาบางแล้ความตงงนิเรามมีหากกลาวคำพ
- (๑๕) ระพุทเจ้าเราหารงบอกไวเองไสเมื่อพระเปนเจ้าใดเปนพระพุ
- (๑๖) ทชวนนนั้นชนมาพิชเรากนนิญงในรอยปีเลยแต่เมื่อนันน
- (๑๗) ลมาถึงบตคณิไวสชนเรากนคลาจากรอยปีแล้บตคณิถอยปีนัง
- (๑๘) ไปแล้ญงแ (ตเก) าสืบเกาปีดาบฝมีคนถามวานิแตกลารอยปีนันนแล้
- (๑๙) ญงคงแตเกาสืบเก้านันนใดก็ปีแล้สิ้นไหแกวาตงงนิเมื่อปีอ

- (๒๐) นนพรญาณหารมราชกัพระชาตุนิชนคนถอยจากรอยปี้นันไ
 (๒๑) คัรอยสามสิบเกาปี้แลปี้อนนถอยนนวนไสไนปี้โทะเตปี้นันนมาแล
 (๒๒) ผุงเจาขุนพราหมณเสรสถิตถอยจากเปนมลากเปนต์ีเขาเตนนนแลญ
 (๒๓) งงผุงรุหลวกกโหรทายอยายูกถ้อยเตนนันแลบ่ชอบบ่ออย่าเล
 (๒๔) ยผิมิกนถามดงนิโสดเตวนนพระเจ้าเราไคเปนพระพุทธรไนไตต์
 (๒๕) นพระศรีมหาโพธิมาเถิงวณนสถาปนาพระศรีรัตนธาตุไคเทไ
 (๒๖) คไคเภาวดงนนิผิจกนบบดวยปี้ไคพนนเการอยสิสิบหกปี้ ๐ ปี้อ
 (๒๗) นนพระไคเปนพระพุทธรนนไนปี้ออกผิจกนบบดวยเดือนไค
 (๒๘) ญิบหมื่นสิพนนหกสิบเดือน ๐ เดือนอนนพระไคเปนพระพุท
 (๒๙) ชนนไนเดือนหกบุรณมิผิจกนบบดวยวณนไคเจตแสนเห
 (๓๐) มั่นสิร้อยหกสิบแปดวณนพระไคเปนพระพุทธรนนไนวณ
 (๓๑) นพุทธรวณนหนไทวณนเตาญี ๐ ผิมิกนถามศาสนาพระเปนเจาญ
 (๓๒) งงเทไคจกกสินอนนไคเภาวดงนนิเตปี้อนนสถาปนาพระมหา
 (๓๓) ธาตุนิเมือหนาไคสามพนนเกาสิบเกาปี้จิงจกกสินศาสนาพระเปน
 (๓๔) เจา ๐ อนนนิงโสดนบบเตปี้สถาปนาพระมหาธาตุไนปี้อเมือหนาไค
 (๓๕) เกาสิบเกาปี้เถิงไนปี้อูรอนนวาพระปี้อูกไครนิจกนทายแลหาคนจ
 (๓๖) กกรูเทแลมิไคเลยญงมิคนรู้คนนสเลกสนอยไสธรรมเทศ
 (๓๗) นอนนเปนตนวาพระมหาชาติหาคนสวดแลมิไคเลยธรรมชาดกอน
 (๔๘) นอนไนสมิตนหาปลายมิไคมิปลายหาตนมิไคเลยจัพวกพระอภิธรรม
 (๓๙) ไสพระบุญฐานแล้พระย่มกักจกนทายเมื่อนนณแล้เตนนนเมือ
 (๔๐) หนาไคพนนปี้โสดผุงภิกขุสงฆอนน จัาสีลคงสิกสาบทสือนนญงมีสิ
 (๔๑) กสาบทอนนหนกนหาหามิไคเลยเตนนนเมือหนาไคพนนปี้โสด

- ८

- (๖๔) มดงนิโสดงริแลไปรุกรบบปีเดือนวนนคีนอนนถอยแท้
 (๖๕) ดงอนนผู้ใดหารงพิจารณาสงขยาคุรุดูแลรู่แทดงอนนสี
 (๖๖) นโหขานวดงนผู้คุรสงขยาพิจารณาต้อนนคิตนพญาศรีสุ
 (๖๗) รยพงสมหาธรรมมราชาธิราชแลพญามหาธรรมราชนนวน
 (๖๘) ญงมีคุณอนนรุดงญาบางอนนโหขานวดงนนิพญาธรรม
 (๖๙) ราชนนวนคณบุญสีลทุกเมื่อนบพ...ส...รร..ในราชมน (ที)
 (๗๐) รบหอนขาดสกกวนนสกกคีน...ง.....(เดี่) อนเพญ.
 (๗๑) ไปนบพระธาตุนนตนห.....ทงหลาย (สด)
 (๗๒) บบธรรมเทศนาโอยทานเข.....งอนนอ.....
 (๗๓) นอสงวนคิกสีลทุกเมื่อนอนนิงโสดพ.....
 (๗๔) พระมัญจไทรยอาจบรณภิกษุสงฆทงหลายโห.....
 (๗๕) มดเป่นเถรมหาเถรอน.....โ...หลายปรการหนกทหน (า)..
 (๗๖) ทิคณนาแลมิไครุจกค.....ฟ้าหลายกว่าพนนชีคน..
 (๗๗) นดาวโสจกคเป่น.....จกคจกคไฟจกค..
 (๗๘) มจกคเป่น...ปากดง...ขึ้นจกคดู...ต....นผู้...เ....

ด้านที่ ๒

- (๑) เมืองอนนใดกรสู่นอนนรุสาสตรอ.....
 (๒) อยู่กตสกาจตุรงคกทำนตรจชา (ง).....
 (๓) คลองขางเป่นพริทธิปาสาสต (ร).....
 (๔) ดนบบตวงถว่นโสญงมากกลา.....
 (๕) ดวยเกลวดวยหานมหาทิกส.....

- (๖) แพตนแพท่านกรูหมม
- (๗) เหมืองแปลงฝายรูปรา.....
- (๘) พาเหมืองมาออกญอ (ม).....
- (๙) คู่ ลกกเขาลกกของบห (อน).....
- (๑๐) นโทะระเกดตนหมมบา
- (๑๑) นดาลไมตรีกรุณาเพื่อ.. ..
- (๑๒) เมื่อชวพรญารามรา (ช).....
- (๑๓) งกวางขวางรอดทุกแห (ง).....
- (๑๔) ไหวมาคณนทุกแหง
- (๑๕) อทุกแหงเพื่อพลุกพ.....(เปน)
- (๑๖) เจาเปนขุนอยุบานเมองชาด
- (๑๗) หลายบนนหลายทอนแขว.....(หลา)
- (๑๘) ขบนนหลายทอนดงเมืองพ.....
- (๑๙) นกเปนขุนนึ่งเมืองคณทิพร (ะบางหาเปนขุนนึ่ง).....
- (๒๐) เมืองชงทองหาเปนขุนนึ่ง (เมือง).....(หา)
- (๒๑) เปนขุนนึ่งเมืองบางพานหา (ปนขุนนึ่งเมือง).....(หาเปนขุน)
- (๒๒) นึ่งเมืองบางฉลงหาเปนขุนนิ (ง).....
- (๒๓) งตางทำเนือทำตณเขาอยุเมือล
- (๒๔) นไคเสวยราชแทนที่ปุยาพเม.....
- (๒๕) เปนเจาเปนขุนนนวนดวยกัลง (ง).....
- (๒๖) ราชชอบดวยทสพิทธราชธรรม
- (๒๗) คณทิพระบางกโรมในดินฟั้งนิ.....

- (๒๘) ปลุกหมากพร้าวหมากกลางทุก (เหง)
- (๒๙) เปนป่าเปนดงโหแพวโหลาง..... (ชร)
- (๓๐) มมิกราชนนวนานเมืองอยู่เขสมร.....
- (๓๑) งแดงใหญ่พืชนองลูกหลาน
- (๓๒) งไพรผ่าขาไ้ห้เรือไปคางมาไป (ขาบ).....
- (๓๓) งตองใจมีไคเพื่อควยอันจแก.....
- (๓๔) ราชนนวนเมือชวลุนนิผิชนผู้ใด
- (๓๕) ในเมืองนิวาไสจุงใหญ่บุษยรุช (รมม)(ส)
- (๓๖) ดูปเจดีย์พระศรีมหาโพธิ
- (๓๗) แมพิงนิญาขาดสกกเมือไหอยำป (ครู).....
- (๓๘) นองอัยผุเถาผุแกไหรูปรานีไพรผ่า
- (๓๙) งานไสหิผิชอบเมือไสสญาพาไซ.....
- (๔๐) นางจเขาเหลือเกลือกุ่นในเมืองตนผิวา.....
- (๔๑) นตางบานตางเมืองจกมาเพิงมาอิงตนผ.....
- (๔๒) วาไสตนไปขเพิงเมืองทานทานกุดแคนไ.....
- (๔๓) นิสัยตนไสคไพรผ่าขาไ้ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใด.....
- (๔๔) ไคจำเอาอวยาวนาวเอาเรือนเขาพดาบไ้ไ้แ (กลูกพี่ดาบไ้ไ้แ)
- (๔๕) นองขุนผู้ใดกทำชอบควยธรรมดงอนนขุนผุ (นนวน)
- (๔๖) กินเมืองเหิงนนวนแกกผู้ใดกทำชอบควยธรรม(มดงอนนขุนผุนวน)
- (๔๗) นบมียันเยิงเหิงนนวนเลยค่านิกลาวคนนสเลกส (นอยแลค้อ)
- (๔๘) นนพิสดารไสกลาวไ้ในจาริกอนนมิในเมืองสุโขไ้ (ท).....
- (๔๙) นกพระมหาธาตุพูนแลจาริกอนนนิงมิในเมือง

- (๕๐) อนนนิ่งมิในเมืองฝางอนนนิ่งมิในเมืองสรลว (ง)
- (๕๑) หมทลาปรีติสตาไวดวยพระบาทลักษณหันน (พระบาทลักษ)
- (๕๒) ฉนนนไสพรวณธรรมิกราชให้ไปพิมเอารอยตั้น (....พระเป)
- (๕๓) นเจาถึงสิ่งหลอนนอยบเหนิ (อจ) อมเขาสู (มนกฎบรรพตป)
- (๕๔) รมานเทาใดเอามาพิมไวจ้งคนทองห (ลาย) .แท..... (อ)
- (๕๕) นนนิ่งปรีติสตาไวในเมืองศรีสชชนาไลยเหนิอจ (อมเขา...อน)
- (๕๖) นนึ่งปรีติสตาไวในเมืองสุโขไทยเหนิอจอมเขาสุม (นกฎอนนนิ่งปรีติ
สตาไว)
- (๕๗) ในเมืองบางพานเหนิอจอมเขานางทองอนนนิ (งปรีติสตาไวเหนิอจอ)
- (๕๘) มเขาทีปากพระบางจาริกกญงไวดวยทุกแ (หง)

คำอ่านจารึกนครชุม (หลักที่ ๓)

ศักราช ๑๒๗๕ ปีระกาเดือนแปดออกหาคำวันศุกร์หนไทยกัถเรา บุรพล ๗๕

คุณนักราช เมื่อยามอันสถาปนานั้น เป็นหกคำแล้ว พระยาภุชเชนราชผู้เป็น
ลูกพระยาเลอไทย เป็นหลานแก่พระยารามราช เมื่อได้เสวยราชย์ในเมืองศรี
สัชนาลัยสุโขทัย ได้ราชาภิเศก อันฝูงท้าวพระยาทั้งหลายอันเป็นมิตรสหาย
อันมีในสี่ทิศนี้ แต่งกระยาตงววยของฝากหมากปลาไหว้ อันยัถยัญ อภิเศกเป็น ๗๖

ท้าวเป็นพระยา จึงขึ้นชื่อศรีสุริยวงศ์มหาธรรมราชาธิราชหากเอาพระศรีรัตน
มหาธาตุอันนี้ มาสถาปนาในเมืองนครชุมนี้ขึ้น พระมหาธาตุอันนี้ใช้ธาตุอัน
สามัญ คือพระธาตุแท้จริงแล้ว เอาลูกแต่ลังกาท่วปีพูนมาตาย เอาทั้งพิน
พระศรีมหาโพธิอันพระพุทธรเจ้าเราเสด็จอยู่ใต้ต้น แลผจญพลขุนมาราธิราช ได้
ปราบแก้สัพพัญญุตญาณเป็นพระพุทธร มาปลูกเบื้องหลังพระมหาธาตุนี้ ผู้ใด
ได้ไหว้นพ กระทำบูชาพระศรีรัตนมหาธาตุแลพระศรีมหาโพธิ์นี้ว่าไชร้ มีผล
อานิสงส์พราเสมอดังได้นพตนพระเป็นเจ้าบ้าง และความดังนี้เราบมิหากกล่าว
คำพระพุทธรเจ้า เราหารังบอกไว้เองไชร้ เมื่อพระเป็นเจ้าได้เป็นพระพุทธรวันนั้น ๗๗

ชนมาพิธีคนเรายังในร้อยปีเลย แต่เมื่อนั้นแลมาถึงบัดนี้ว่าไชร้ ชนมีเรา
คนคลาจากร้อยปีแลบัดนี้ถอยปีหนึ่งไปแล้ว ยังแต่เก้าสิบเก้าปีตาย ผิมิคนถาม
ว่านี้ แต่คลาร้อยปีนั้นแล้ว ยังคงแต่เก้าสิบเก้าปีนั้น ได้กับแลสิ้น ให้แก้ว่าดังนี้
เมื่อปีอันพระยามหาธรรมราชก่อพระธาตุนี้ ชนมีคนถอยจากร้อยปีนั้นได้ร้อย
สามสิบเก้าปีแลบัดนี้ถอยปีนั้นว่าไชร้ในปีเถาะแต่ปีนั้นมาแล ฝูงเจ้าขุนพราหมณ์

เศรษฐี ถอยจากเป็น มลาก เป็นดี เขาแต่นั้นแลยังผู้รู้หลวง ก็โหราทายอย่า

อยู่ก็ถอยแต่นั้นแล้ว บ่ชอบบ่อย่าเลย ผีมีคนถามดังนี้โสด แต่วันพระเจ้าเรา
ได้เป็นพระพุทธรูป ในใต้คันพระศรีมหาโพธิ มาถึงวันสถาปนาพระศรีรัตนมหา
ธาตุได้เท่าใด ให้แก้วว่าดังนี้ ผีจกนับด้วยปีได้พันเก้าร้อยสี่สิบหกปี ปีอันพระ
ได้เป็นพระพุทธรูปนั้นในปีวอก ผีจกนับด้วยเดือนได้ ญิบหมื่นสี่พันหกสิบเดือน
เดือนอันพระได้เป็นพระพุทธรูปนั้น ในเดือนหกบุรณ ผีจกนับด้วยวัน ได้เจ็ด
แสนหมื่นสี่ร้อยหกสิบแปดวัน พระได้เป็นพระพุทธรูปนั้น ในวันพุธ วันหนไทย
วันเตาญี ผีมีคนถามศาสนาพระเป็นเจ้ายังเท่าใดจกสิ้นอัน ให้แก้วว่าดังนี้

แต่ปีอันสถาปนาพระมหาธาตุนี้เมื่อหน้า ได้สามพันเก้าสิบเก้าปีจึงจกสิ้นศาสนา
พระเป็นเจ้า อันหนึ่งโสดนับแต่ปีสถาปนาพระมหาธาตุนี้ไปเมื่อหน้า ได้เก้า
สิบเก้าปี ถึงในปีกุน อันว่าพระปีฎกไตรนี้จักหายแลหาคนจกรู้แท้แลมิได้เลย
ยังมีคนรู้ค่น สเล็กสน้อยไชร์ ธรรมเนียมอันเป็นต้นว่าพระมหาชาติ หากคน

สวดแลมิได้เลย ธรรมเนียมอันอื่นไชร์ มีต้นหาปลายมิได้ มีปลายหาต้น
มิได้เลย จำพวกพระอภิธรรมไชร์ พระบัญญัติ และพระขมก จักหายเมื่อนั้น
แล แต่มันเมื่อหน้าได้พันปีโสดผู้ภิกษุสงฆ์อันจำศีลคงสึกขาบทสัอันยังมี
สึกขาบทอันหนักหนาหามิได้เลย แต่มันเมื่อหน้าได้พันปีโสด อันว่าผู้ซึ่งจัก
ทรงผ้าจีวรหามิได้เลย เท่ายังมีผ้าเหลืองน้อยหนึ่งเหน็บในหู แลรู้จักศาสนา
พระเป็นเจ้าตาย แต่มันเมื่อหน้าได้พันปีโสด อันว่าจกรู้จักผ้าจีวร จกรู้จักสมณ
น้อยหนึ่งหามิได้เลย ชาติพระเป็นเจ้าที่นักดี แห่งอันก็ดียังคงเลย เมื่อปีอัน
จกสิ้นศาสนาพระพุทธรูปเป็นเจ้าที่สุดทั้งหลายอัน ปีชวดเดือนหกบุรณ มีวันเสาร์

วันไทวันรายสัปดาห์ พาสายฤกษ์ ถึงเมื่อวันดั่งนั้น แต่พระธาตุทั้งหลายอันมีในแผ่นดินนี้ก็ดี ในเทพโลกก็ดี ในนาคโลกก็ดี เหาะไปกลางหา และไปประชุมกันในลังกาทวีป เข้าอยู่ในกลวงรัตนมาลิกมหาสถูป แล้วจึงจักเหาะไปอยู่ในต้น พระศรีมหาโพธิ์ ที่พระพุทธรูปเป็นเจ้า ตรัสแก่สรรพพืชพันธุ์ธัญญาณเป็นพระพุทธรูปเมื่อก่อนอันจึงจักกาลไฟไหม้พระธาตุทั้งอันสิ้น และเปลวพุ่งขึ้นค้ำพรหมโลกศาสนาพระพุทธรูปจักสิ้นในวันดังกล่าวอัน แลแต่บัดนั้นเมื่อหน้าฝูงคนอันจักรู้บุญกรรมหาไม่ได้หลายเลย ย่อมจักกระทำความปกรรม แลจักเอาตนไปเกิดในนรกไซ้ร แต่เมื่อหน้าฝูงสาธุสัตตบุรุษทั้งหลายจึงเร่งกระทำความบุญกรรมในศาสนาพระพุทธรูป เมื่อยังมีเท่าวันชั่วเราบัดนี้ มีบุญนักหนาจึงจักได้มาเกิดทันศาสนาพระเป็นเจ้าไซ้ร จึงทั้งหลายหมั่นกระทำความบูชาพระสถูปเจดีย์พระศรีมหาโพธิ์ อันเสมอดังตนพระเจ้าเรา ผิผู้ใดได้ปรารถนาด้วยใจศรัทธาดังอัน สัจ ปรารถนาไป

เกิดในเมืองฟ้า.....รอดพระศรีอารยไมตรีลงมาเป็นพระพุทธรูป ส๒

เมืองดินนี้คาบเดี๋ยวก็ได้ตาย ผิมีคนถามดั่งนี้ไต่ดั่งฤาแลไปรู้ ส๓ รับบัปปี้ เดือน

วันคืนอันถอยแท้ ดั่งอันผู้ใดหาหวังพิจารณาสังขยาคุณคุณแล รู้แท้ดั่งอันสิ้น ให้ชานว่าดั่งนี้ ผู้คุณสังขยาพิจารณาคุณอัน ก็อดนพระยาศรีสุริยพงษ์สัมมาธรรมราชาธิราชและพระยามหาธรรมราชันย์ ยังมีคุณอันรู้ดั่งฤาบางอันให้ชานว่าดั่งนี้ พระราชานั้นคงปัญญาสืลทุกเมื่อนบ.....ในราชมณเฑียรห่อนขาดสักวัน

สักคืน.....เดือนเพ็ญ..ไปนบพระธาตุอันตน.....

....ทั้งหลายสดับพระธรรมเทศนาโอโยทาน.....อัมมวาทิก

สืลทุกเมื่ออันหนึ่งไต่ดพระปิฎกไต่ดอจบเรียนภิกษุ

สงฆ์ทั้งหลายให้ มดเป็นเถรมหาเถรอัน
 หลายประการหนักหนา ... ที่คณนาแลมิได้รู้จัก ฟ้าหลายกว่าพันช่อคน
 ดาวไศจักเป็น จักล้มจักไฟจัก จักเป็น .. ปากดั่ง ... ขึ้นจักดู
 เมืองอันใดก็รู้สันอันรู้ศาสตร์
 อยุคตสกาจตุรคักระทำยันตรจีข้าง
 คล้องข้าง เป็นพฤติปาสศาสตร์
 นับดวงถ้วนไชรียังมากกลา
 ด้วยเกล้าด้วยหาญหาที่
 แพ้ต้นแพ้ ทำนกรูห้ม
 เหมื่องแปลงฝ้ายรู้ปรา
 พาเมืองมาออกย่อม
 คู่ลักเข้าลักของบ่ห่อน
 นโทะระแก้ตนเหี่ยมบา
 .ดาลไม้ตรีภรณาเพื่อ
 เมื่อชั่วพระยารามราช
 .กว้างขวางรอดทุกแห่ง
 ไหว้มากันทุกแห่ง
 ทุกแห่งเพื่อพ่อลูกพ่อ เป็น
 เจ้าเป็นขุนอยู่บ้านเมืองขาด
 หลายบันหลายท่อนแซว หลาย
 บันหลายท่อนดั่งเมืองฟ
 นกเป็นขุนหนึ่งเมืองคนที่พระบางหาเป็นขุนหนึ่ง ... เมือง เขียงทอง หาเป็นขุน

หนึ่งเมือง... หาเป็นขุนหนึ่ง เมืองบางพานหาเป็นขุนหนึ่ง เมือง... หาเป็น
 ขุนหนึ่ง เมืองบางฉล้งหาเป็นขุนหนึ่ง.....
 .ต่างทำเนื่อทำตนเข้าอยู่เมื่อ.....
 .ได้เสวยราชย์แทนที่ปู่ย่าพ่อแม่.....
 เป็นเจ้าเป็นขุนนั้นด้วยกำลัง.....
 ราชชอบด้วยทศพิศราชธรรม.....
 คนที่พระบาง กโรมในดินพินนี้.....

๘๖

ปลูกหมากพร้าวหมากกลางทุกแห่ง.....
 เป็นป่าเป็นดงให้แผ้วให้ถาง.....ธรรม
 มิกราชนั้นบ้านเมืองอยู่เขม.....
 .แต่งให้ขุนพี่ขุนน้องลูกหลาน.....
 .ไพร่ฟ้าข้าไทยจ้เรื่อไปค้าข้มาไปขาย.....
 ต้องใจมิได้เพื่อด้วยอำนาจเก้.....
 ราชนั้นเมื่อชั่วลุนนี้ ผิดขุนผู้ใด.....
 ในเมืองนี้ว่าไซ้จริงให้รู้บุญรู้ธรรม.....
 สดุดเจดีย์พระศรีมหาโพธิ.....
 แม่พินนีอย่าขาดสักเมื่อให้ยาปู่ครู.....
 น้องย่าผู้เฒ่าผู้แก่ให้รู้ปราชญ์ไพร่ฟ้า.....
 งานไสย์ผิบชอบเมื่อให้ไซ้ร้ออย่าพาไซ้.....
 นาจุข้าวเหลือเกลือกินในเมืองตนผิว่า.....
 .ต่างบ้านต่างเมืองจักมาพินมาอิงตน.....

ว่าไชรัดนไปขอพึ่งเมืองท่าน ท่านก็ดูแล.....
 นิสัยคนโศกไพร่ฟ้าข้าไทยลูกเจ้าลูกขุนผู้ใด.....
 ได้ข้ามเอาเห้าน้ำเอาเรือนเขา พ่อตายให้ไว้แก่ลูก พี่ตายให้ไว้แก่น้อง ขุนผู้
 ใดกระทำชอบด้วยธรรมดัง อันขุนผู้นั้น ก็นเมืองเหิงนานแก่กมผู้ใดกระ
 ทำบ่ชอบด้วยธรรม ดังอันขุนผู้นั้นบมิยืนเิงเหิงนานเลย คำนี้กล่าวกันสเล็ก
 ส่น้อย แลคำอันพิศดารไชรักกล่าวไว้ในจารึกอันมีในเมืองสุโขทัย นัก
 พระมหาธาตุพูน แลจารึกอันหนึ่งมีในเมือง อันหนึ่งมีในเมืองฝาง อัน
 หนึ่งมีในเมืองสระหลวง หมทลาประดิษฐานไว้ด้วยพระบาทลักษณะเห็น
 พระบาทลักษณะนั้นไชร้ พระยาธรรมมิกราชให้ไปพิมพ์เอารอยดิน . . . พระเป็น
 เจ้าถึงสิ่งหลอันเหยียบ เหนือจอมเขา สุมนกูฏ บรรพตประมาณ เท่าใดเอามาพิมพ์

๕๖

ไว้จูงคนทั้งหลาย . แท้..... อันหนึ่งประดิษฐานไว้ใน เมืองศรีสัชน
 าลัยเหนือจอมเขา . . . อันหนึ่งประดิษฐานไว้ในเมืองสุโขทัย เหนือจอมเขา
 สุมนกูฏ อันหนึ่งประดิษฐานไว้ในเมืองบางพาน เหนือจอม เขานางทอง อันหนึ่ง
 ประดิษฐานไว้เหนือจอมเขาที่ ปากพระบาง จารึกก็ยังไว้ด้วยทุกแห่ง

๕๗

อธิบายคำบางคำในหลักที่ ๓

- ๘๕ หนไทย - แบบไทย, อย่างไทยใช้, ชรรมนิยมไทย. กัดเรา - ชื่อวัน
- ๘๖ ยัตยัญ - ยัญ มาจากสันสกฤต ว่า ยชฺญ แปลว่า บวงสรวง หรือให้ทาน.
ยัต - วัตถุ ประสงค์ให้ทราบ
- ๘๗ หารัง - หา - แท้, รัง - แต่ง, ทำ, สร้าง
- ๘๘ มลาก - ความสบาย ไตรภูมิพระร่วงหน้า ๓๓๘ ว่า “ผู้คนที่ทั้งหลายอันเกิดเป็นมนุษย์ได้เป็นมลาก เป็นคัมภีร์สรรพทรัพย์” และหน้า ๘๐ ว่า “เมื่อนั้นคนทั้งหลายยินดาบ ยินคัมภีร์ก็ไปโดยเสด็จทุกคนแต่”
- ๘๙ เตาญี - ชื่อวัน
- ๙๐ สเล็กสน้อย - เล็ก ๆ น้อย ๆ
- ๙๑ ซื่อ - แม้ว่า ถ้าหากว่า
- ๙๒ เยีย - ทำ
- ๙๓ ระเบิด - เชมร - วิธินับ
- ๙๔ เมืองคนที่ - บ้านโคน อำเภอเมืองกำแพงเพชร
- ๙๕ เชียงทอง - เป็นเมืองร้าง ในหนังสือของดาญเบร์ ว่าอยู่ในระหว่างเมืองตากกับเมืองกำแพงเพชร
- ๙๖ กโรม เชมร - ช้างใต้
- ๙๗ จอมเขาสุนนุกู - เขาพระบาทใหญ่เมืองสุโขทัย
- ๙๘ พระบาทเหนือจอมเขานางทอง ได้ส่งลงมากรุงเทพฯ ๑ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖ อยู่ที่พิพิธภัณฑสถาน ๑
- ๙๙ เขาที่ปากพระบาง ทุกวันนี้เรียกว่าเขากบ เมืองนครสวรรค์ รอยพระบาทยังอยู่บนเขานี้ แต่ตัวหนังสือชำรุดอ่านไม่ได้แล้ว

คำจารึกหลักที่ ๔ (ภาษาเขมร)

ตอนที่ ๑

- (๑) ๑๒๖๕ ศก กุร พระ บาท กมรเตง อนุ ฤไทย
- (๒) ราช ด ชา พระ เจา ด พระ บาท กมรเตง อนุ ศรีราม
- (๓) ราช นำ เสนาพล พยุห โสง อวิ ศรีสนาไลย เม
- (๔) ก ปรด ผคค ผคง (ฝูง) พล จรด เกรา พระ วิไสย เม
- (๕) บญจมี เกิด เขษฐุ สุกรพาร นุ กาล สดจ บนทวล ด เ
- (๖) นา พล โสง.. จวล โจ้ จบ กบ ทวาร ดิง ปหาร ส
- (๗) ตรุ โสง..โหง๐โดง โนะ เทบ สดจ ลี
- (๘) ลา จวล เสวย พระราช.ทย ไอศวรยยาธิปตย ด ศรีก
- (๙) สุโขทย เนะ โสณง พระ ชนก พระชี วิง รวด...กษ
- (๑๐) ตร โสง มาน ด จตุรทิศ สยง มาน.....
- (๑๑) นำ..มกุต..ชน ชยศรีย เสวดนตร...
- (๑๒) อภิเชก โอย นาม พระ บาท กมรเตง อนุ ศรีสุรย
- (๑๓) พงศรามมหาธรรมราชาธิราช เสวย.....
- (๑๔)(ชำรุด).....
- (๑๕) พว้ จง โยก สยง เถว เสาข.....กุน.
- (๑๖)ผอน พรณ.....
- (๑๗)เนะ.....
- (๑๘)สยง.....
- (๑๙)(ชำรุด).....

- (๒๐)สัเดจ บวิตร.....
- (๒๑)โอย ทาน ชวิตตร โนะ วิง สยง เจริณ....
- (๒๒)โอง.....ปรานิ....
- (๒๓)น้ำ.
- (๒๔)โอง โฉลง..สงสารทพ.....
- (๒๕)(ขำรุค).....
- (๒๖) ..น้ำผุง.....โปรส..
- (๒๗)(ขำรุค).....
- (๒๘)สดจ.....
- (๒๙ ถึง ๓๒).....(ขำรุค).....
- (๓๓) ...(พระบาท) กมรแดง อญ ศรีสุรยยพงศราม (ม)
- (๓๔) หาธรมมราชาธิราช.....
- (๓๕)(ขำรุค).....
- (๓๖)เสวย.....
- (๓๗ ถึง ๓๙)(ขำรุค).....
- (๔๐)โอง.....
- (๔๑)เทพ สดจ.....
- (๔๒)ศรมณ พรหมณ ดปสวิ ยติ.....
- (๔๓)(ขำรุค).....
- (๔๔)พระเจดีย์.....
- (๔๕)(ขำรุค).....
- (๔๖)พระพุทธร.....

- (๔๓)(ชำรุด).....
- (๔๔) บาท กมรแดง อญ ศรีสุรยยพวงสรามมหาธรรมราชา (จิราข)
- (๔๕) เนะ ด นุ อนุตรธานต.....
- (๕๐) ...รูป พระ อีสวรร...พระองค์ บี บริบูรณ์ โห่ง
- (๕๑)ศก ฉลุ.ทนดบ เกิด อาษาช ศุกรพาร บุรวาษาช ฤกษ นา..
- (๕๒) .ศรีสุรโยนนติ กาล สดจ ประดิษฐา พระ มเหศวรรูป วิษณุรูป
- (๕๓) .ส.นุ เทวาลยมหาเกษตร ไพร สวายุ เนะ.....
- (๕๔) ...ดบสวิ พรหมณ โห่ง บุชา นิตย...ธรรม.....
- (๕๕) อนุตรธานต เลย๐พระบาท กมรแดง อญ ศรี
- (๕๖) สุรยยพวงสรามมหาธรรมราชาจิราข ทรง พระ ปิฎกตรย อาจ รยชน (จ)

คำนำที่ ๒

- (๑) บ รยชน พระวินย พระอภิธรรม โดย โลกาจารย์กฤตยา ท
- (๒) เนปร โดย พรหมณ ดบสวิ สเด็จพระ บวิตร ญาบด เพท สา
- (๓) สตราคม ธรรมนยาย โห่ง ทเนปร โษยติสาสตร ด กิ ตารา ท..
- (๔) ดี พรหม มาส สุรยยคราส จนทรคราส เสดจ อาจ ดย (ง) นุ เสส
- (๕) พระ พรชญา ด โอตาริก วิ ฬาลคณานต ดี ควร โมก อ..โกรย นุ ศ
- (๖) กราช ด อธิกเสดจ ผทิก วิง สรล ควร บีไฟณสอา (จ) ด (ย) งพรหม
- (๗) อุณาธิกมาส ทิน พาร นกษตร นุ สเกษป คุะ โดย นุ กรมมสี (ทช)
- (๘) สเด็จพระ บวิตร อาจ ดก อาจ ลบ อาจ เลก นำ .. กิ.
- (๙) โดย นุ ศัทธิ ศกดี พระกรรมม สบ มาตรา ปรากต ศรียสกีรตติ พยด
- (๑๐) ละห นุ พรณนา บี สานวรถ เลย สดจ คง ดัง เสวย ราชวิภพ ด

- (๑๑) ศรีสหชนาลย สุโขทัย เนา ฉนำ ๒๒ ลวะ ด ๑๒๙๓ ศกณฺฑู สํเดจ
 (๑๒) บวิตร เปร ราชบณชาติ เทา อญฺเชญ มหาสามี สงฆราช ด มาน ศิล
 (๑๓) รยยณ จบ พระ ปิฎกตรย ด สิง เนา ลงกาทวิบ ด มาน ศิลาจารยย
 (๑๔) รุ กษิณาสรพ โฝง เพรง อวิ นคร พนม โมก ลวะ ด มารคคานตร เทบ
 (๑๕) เปร สิลปี สํคป สง พระ กุฎิ วิหาร กํลุง ไพร สวาย ด มาน โด
 (๑๖) ย ทิษ บศจิม สุโขทัย เนะ ปราบ ราบ จก เกษจ สนม เถว อุไทย
 (๑๗) ปรีไพ สบ ทิษ รุ พระ วิษณุกรรมม คิต นิรมมาน กาล นา นุ นา สํเดจ
 (๑๘) พระ มหาเถร นุ ภิกษุสงฆ โฝง โมก พระ บาท กมรแดง อญ เปร
 (๑๙) ลํคป สลา ลาซ ทยน รุบ บุสบ กลปพฤกษ สง ..เถว บุชา ตรา
 (๒๐) บ มารคค เปร อมาตย มนตรี ราชกุล โฝง เทา ทลทวล บุชา ส
 (๒๑) กการ อวิ สรูก เจาด โมก ลวะ ชยงโง ดล สรูก บาง จนร
 (๒๒) บาง พาร รววจ ลวะ สุโขทัย เนะ มวย รววด เทบ เปร โปส กรา
 (๒๓) ศ ชัระ พระ ราชมารคค อวิ ทวาร ดี บุรวว เทา ลวะ ทวาร ดี บศจิม

ดล ด

- (๒๔) ไพร สวาย นา สง กุฎิ วิหารสถาน สยง ดสส นุ วิจารณ์ ด วิจิตร
 (๒๕) พวิ เลง รววจ รสมิยาทิตย มวด บนลาย บนลวง ขวนิกา รยวล วิ
 (๒๖) ย ตรา บํคป อนตราล กราล นุ พสตร บญจรงค์ พวิ เลง ดี ด พุ
 (๒๗) ทธบาท จุะ ด ธรณี สบ อนเล เถว พระ บุษากริยา โฝง เจรน
 (๒๘) เพค พวิ อาจ ดี คณนา ถา บี อีสส เลย โทะ นุ ปรัยบ เมล พระ
 (๒๙) ราชมารคค โนะ ปรีไพ ยวร สกวรคครุหาน ผลู สวรคค เทบ อาราชนาม
 (๓๐) หาสามี สงฆราช จวล พระ พรษา อีสส ไตรมาส กาล นุ จุญ พระ
 (๓๑) พรษา เถว มหาทาน โฉลง พระ สํริต ดี ศิด ปรัลวง พระ องค พระ พ

- (๓๒) ทธ กมรแดง อญ ประดิษธา ทุก กนดาล สรุก สุโขทัย เนะ
 (๓๓) โดย บุรววสถาน พระมหาธาตุ โนะ สดบ ธรรม สบ ไถง อวิ มวย
 (๓๔) เกด ลวะ บุณมี ด คิ ราชทราพย ด ชา พระทาน มาส ชยง ๑๐ ปรา
 (๓๕) ก ชยง ๑๐ ขวท ลาร ๑๐ สลา ลาร ๒ จีพร เกษ ๔ ปาด จจะ เขนย ขนล

กนเท

- (๓๖) ล รุว โนะ ชกก ๐ ริ กรียา ทาน บริพาร โฝง ดไท ดิ โสด อยด
 (๓๗) คณนา อเนกปรการ ๐ กาล จุญ พระ พรษา ลวะ อสตมี โร
 (๓๘) จ พุทธพาร บุณวสุฤกษ นา ลงาจ ไถง โนะ พระ บาท กมรเด
 (๓๙) ง อญ ศรีสุรยยพงศรามมหาราชาธิราช กสมาทาน สีล
 (๔๐) ชา ดาปสเพส ไอ เพนท พระ สุพรรณปรีติมา ดิ ปรีติสธา เล
 (๔๑) ราชมนทिर นา สดจ นมสการ บุษา สบ ไถง เลหย เทบ อญเซ
 (๔๒) ญ มหาสามิ สงฆราช เถรานูเถร ภิกษุสงฆ โฝง เถล
 (๔๓) ง เล เหมปราสาท ราชมนทिर เทบ บวส ชา สามเนร ๐
 (๔๔) กาล นา นุ บวส สวิ สีล โนะ พระ บาท กมรแดง อญ ศรี
 (๔๕) สุรยยพงศรามมหาธรรมราชาธิราช สดจ ณร เถลง
 (๔๖) เลก อญชูลี นมสการ พระสุพรรณปรีติมา นุ พระ ปิฎกตร
 (๔๗) บ ดิ ปรีตบ ทุก เล พระ ราชมนทिर นุ มหาสามิ สงฆราช
 (๔๘) อธิสถาน โรหะ เนะ นุ ผล บุนย ดิ อญ บวส ด สาสน พระ
 (๔๙) พุทธ กมรแดง อญ รุว เนะ อญ พวิ ตฤษณา จกรพรตตีส์บตติ
 (๕๐) อินทรสัปตติ พรหมสัปตติ อญ ตฤษณา สวิ เลง อญ อับาน ชา
 (๕๑) พระ พุทธ บี นำ สत्व โฝง โฉลง ไตรภพ เนะ คุะ อธิสถาน โร
 (๕๒) โนะ เลหย เทพ โยก ไตรสรณาคม ๐ กสณ โนะ ไผท ก

- (๕๓) โรม เนะ กเกรก สบ ทิช อธิษฐาน บวส เลหย เทบ ทร
 (๕๔) ง พระ จรด จุะ อวิ สุพรรณปราสาท บาทจาร เทา ละระ ด พระ
 (๕๕) ไพร สวาย นา เสดจ ประดิษธา พระ บาท จุะ ด ธรณิดล พร
 (๕๖) ถวิ เนะ ปรงมปิต วิง สบ ทิช โสด ด โรณณจ โนะ

บ้านที่ ๓

- (๑) ...จลจ.ไถง....จ จุญ.....
 (๒) ..ร เลย.....กาล.....
 (๓) .ย.ดา..กษ....ย.....
 (๔) ..โนะ เทบ สดจ.....
 (๕)มาน นาคราช.....
 (๖)(ขำรด).....
 (๗)ย.....
 (๘)โร.....
 (๙)ศวิ.....
 (๑๐)วิ ชนคณ.....
 (๑๑)มหาศจรบย.....
 (๑๒)โนะ บิมาน.....
 (๑๓.๔๕)(ขำรด).....
 (๔๖)มา ด ชา วฤทธิ..
 (๔๗)พระ ชนก โอบ นาม พระ..
 (๔๘)ย.ราช...อภิเชก..

- (๔๕) ราช สัมปตติ . วล นุ
 (๕๐) เทา . รก สรูก มวย โขมะ ศรี . ทา ..
 (๕๑.๖๐) (จำรูป)

ตำนานที่ ๔

- (๑)ทุก เกร เซง เถลง เถ ถนล เทา ดล
 (๒)โมะ ด ขำ อนทล เลย ๐ มน สดจ เถว
 (๓)กาล โนะ บี มาน มหาศจรยบ รุว โนะ คี
 (๔)(ปร) ดิสถา ศีลาจาริก เนะ เถง ด ชนคณ
 (๕)เปร ปรไฟ บุนยบาบ รววด เถว บุนย
 (๖)มาน ปรมาท สบ อนก เลย ๐ นา ไฟท กโร
 (๗) ...รุว เนะ อีตู ขมิ รุ ด มาน อีเพ บุนยธรรมม โฟ
 (๘) ง มุน พัว เถล เบง ยล รุว เนะ...ร เบง สดบ อน
 (๙) ก โฟล กัณฐ ธรรมม กะ เนะ อีตู บี ยล ผล บุนย
 (๑๐) ..ด พยด ควร บี ชนคณ โฝง พยายาม..ศ
 (๑๑) ...สบ อนก วิ บาป โฝง พัว คบบี เถว เลย ๐ (ม)
 (๑๒) (หา) เถร ไตรปิฎก ด โมก อวิ ลงกาทวีป สิง เนา
 (๑๓) ..สีโทล โดย ทกษิณ ไพร สววย ทุก พระ คา
 (๑๔) (เถา ส) ร เสร พระ ยสภีรตติ โฝง นา สดจ เถว พระ ผนว
 (๑๕) (ส) สรจ จาร ศีลา ทุก กัณฐ พรทชสีมา นา ไพร สวา
 (๑๖) (ขโค) ข (ทฤษ) บสจิม สุโขทย เนะ

คำแปลจารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ ๔)

ด้านที่ ๑

- (๑) มหาศักราช ๑๒๖๕ ศกกญ พระบาทกัมมรแดงอัญ ภาไทยราช
- (๒) เป็นพระราชนัดตว ของพระบาทกัมมรแดงอัญ ศรีรามราช
- (๓) เสด็จนำพลพยุหเสนาทั้งหลาย ออกมาจากเมืองศรีสัชชนาไลยมา
- (๔) รับผิดชอบต่อพลโยธา เดิน.....นอกพระวิไลย
- (๕) ณวันศุกร์ขึ้น ๕ ค่ำเดือนเจ็ด เมื่อเสด็จมีพระบันฑูรให้
- (๖) พลเสนาทั้งหลายล้อมประตุ (เอา) ขวานประหาร ศัตรุ
- (๗) ทั้งหลาย บัดนั้นจึงเสด็จพระราชดำเนิน
- (๘) เข้าเสวยราชย์ ไอสุรยาธิปัตย์ (คือ เสด็จขึ้นเสวยราชสมบัติ)
- (๙) ในเมืองสุโขทัยแทนพระบิดา พระไอยกา... กระษัตริย์
- (๑๐) ทั้งหลายซึ่งมีในทิศทั้ง ๔.....
- (๑๑) นำ...มกฏ พระขรรค์ไชยศรี แล เสวตฉัตร.....
- (๑๒) อภิเษก แล้วถวายพระนามว่า พระบาทกัมมรแดงอัญศรีสุริยพงศ์
- (๑๓) รามมหาธรรมราชาธิราช เสวย....
- (๑๔) (ถึง ๕๐ ขำรุดมากได้ความน้อย เข้าใจว่าตรงกับคำจารึก หลักที่ ๕ ด้านที่ ๑)
- (๕๐)รูปพระอิสวร.....พระองค์.....บริบูรณ์แล้ว.....
- (๕๑) ..ปีฉลู ณวันศุกร์ขึ้น...ค่ำ เดือนแปดบุรพาษณนักษัตรฤกษ์
- (๕๒) เวลารุ่งเช้า เมื่อเสด็จประดิษฐานรูปพระมเหศวร พระวิษณุ
- (๕๓) ...ไว้ในหอเทวาลัยมหาเกษตรในป่ามะม่วง นี้.....

- (๕๔) ดาบส พรหมณทั้งหลาย บุกาเป็นนิตย์
- (๕๕) อันตราย เลข ๐ พระกัมมแดงอัญ ศรี
- (๕๖) สุริยพงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช ทรงอาจเรียนพระไตรปิฎกจบเสร็จ

ตอนที่ ๒

- (๑) เรียนพระวินัยพระอภิธรรมโดยโลกาจารย์
- (๒) มีพรหมณะแลดาบสเป็นต้น สมเด็จพระพิตรทรงพระราชบัญญัติ คำกัณฑ์
เพท
- (๓) ศาสดาราม ธรรมนิยายมีไชยติศาสตร์ (ตำราโหร) เป็นต้น
- (๔) (ตำรา) พรหม มาส สุริยคราช จันทรคราช ทรงสรรพพิจารณา
- (๕) พระองค์ทรงพระปรีชาโอฬาริก ฝ่ายผาลคุณานุต (คือวันสิ้นเดือนสี่)
- (๖) และศักราชที่เกิน ทรงได้แก้ไขให้สิ้นเบาดูกต้อง พระองค์ทรงพิจารณา
- (๗) อุณ อธิกมาส ทินวาร นักษัตร ให้ทราบ เป็นสังเขป โดยกรรมสิทธิ
- (๘) สมเด็จพระพิตร อาจดอน อาจลบ อาจเติม
- (๙) โดยสิทธิศักดิ์ พระกรรม ทุกุมตราปรากฏ ศรีเกียรติยศแท้
- (๑๐)เสด็จเสวยราชสมบัติใน
- (๑๑) ศรีสังขนาโลยสุโขทัยได้ ๒๒ ปี ลุมहाศักราช ๑๒๘๓ สกนตุ สมเด็จพระ
- (๑๒) บพิตรตรัสให้ราชบัณฑิต ไปอาราธนา มหาสามีสังฆราช อันกอบด้วยศีล
- (๑๓) ทรงเรียนพระไตรปิฎกจบ อันสถิตย์อยู่ในลังกาทวีป ซึ่งมีศีลาจาร
- (๑๔) คล้ายกับจีณาสพครั้งโบราณ (ตรัสให้อาราธนา มหาสามีสังฆ) จากนครพัน
แล้วมาถึงครั้งทาง จึง
- (๑๕) รับสั่งให้นายช่าง ปลุกกุฏิวิหารระหว่างป่ามะม่วงอันมีใน

- (๑๖) ทิศประจิมเมืองสุโขทัยนี้ นายช่างได้ปราบภูมิภาคเสมอแล้ว เททราย
เกลี่ยตามที่ทาง
- (๑๗) ให้งานทั่วทิศานุทิศ อุปมาเหมือนพระวิชฌกรรมเป็นผู้นำมิตร เมื่อได้
สมเด็จ
- (๑๘) พระมหาเถรกับพระภิกษุสงฆ์ทั้งหลายมา พระบาทกัมมแดงอัญญ์รับสั่ง
- (๑๙) เอาหมาก เข้าดอก ดอกไม้ เทียนธูป กลัปพฤกษ์ทำบูชา
- (๒๐) ตลอดพระราชมรรคาแล้ว ให้อ้อมมาด้อมมุขมนตรี และราชตระกูลทั้งหลาย
ไปปรับทำสารบูชา
- (๒๑) ตั้งแต่เมืองนอคมายังเมืองเชียงใหม่ เมืองบางจันทร์
- (๒๒) เมืองบางพาร ตลอดถึงเมืองสุโขทัยนี้ อนึ่งพระองค์จึงรับสั่งให้
- (๒๓) กวาดพระราชมรรคา ตั้งแต่พระทวารทิศบูรพาไป จนพระทวารทิศประ
จิมต่อ
- (๒๔) ป่ามะม่วง ซึ่งปลูกกุฎีวิหารสถาน ทางพิदानงามพิจิตร
- (๒๕) ไม่ให้รัศมีพระอาทิตย์ร้อนและรับสั่งให้แขวนชิงพวงดอกไม้
- (๒๖) แล้วเสด็จสั่งใช้ให้ปูลาดซึ่งผ้าเบญจรงค์ ไม่ให้พระ
- (๒๗) บาทลงยังพื้นพระธรณีทุกแห่ง แล้วจึงทำสารบูชาเป็นอันมาก
- (๒๘) ซึ่งคนนามิได้ ถ้าจะเปรียบดูพระ
- (๒๙) ราชมรรคานี้งามเหมือนสวรรค์คือทางสวรรค์ แล้วจึงอาราธนา
- (๓๐) มหาสามีสังฆราชจำพรรษาสิ้นไตรมาสครั้นออกพระ
- (๓๑) พรรษาแล้ว เสด็จทรงทำมหาทาน ถวายพระพุทธรูปสัมฤทธิ์ที่ทรงหล่อ
เท่ากับพระองค์พระพุทธร
- (๓๒) เป็นเจ้าซึ่งประดิษฐานไว้กลางเมืองสุโขทัยนี้

- (๓๓) โดยบุรพทิศด้านพระมหาธาตุนี้ พระองค์ทรงฟังพระธรรมเทศนาทุก
วันตั้งแต่ขึ้นค่ำหนึ่ง
- (๓๔) ถึง ๑๕ ค่ำ คิดพระราชทรัพย์ที่พระราชทาน คือ ทอง (หมื่นหนึ่ง)
- (๓๕) เงินหมื่นหนึ่ง เปี้ย ๑๐ ล้าน หมากร ๒ ล้าน จีวร ๔๐๐ บาตร.....
หมอนนึ่งหมอนนอนเสื่อ
- (๓๖) เท่านั้น และเครื่องกระยาทานทั้งหลาย ยังมี
- (๓๗) อเนกประการ ซึ่งคนหามิได้ ออกพระพรหมธาตุภูมิเริ่ม ๘ คำพุทธวาท
- (๓๘) บุรพสุณักขัตฤกษ์ ค่ำวันนั้นพระบาทกัมมเดง
- (๓๙) อัญศรีสุริยวงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช สมทานศีล
- (๔๐) เป็นดาบสณะพะเนตรพระสุพรรณปฏิมากร อันประดิษฐานบน
- (๔๑) พระราชมณฑิยซึ่งเสด็จทำสการบูชาเป็นเนืองนิตย์แล้วจึงอาราธนา
- (๔๒) มหาสามีสังฆราชและภิกษุสงฆ์เถรานุเถรทั้งปวงขึ้น
- (๔๓) บนเหมปราสาทราชมณฑิย พระองค์ออกบรรพชาเป็นสามเณร
- (๔๔) เมื่อจะทรงผนวชขอศีลนั้นพระบาทกัมมเดงอัญ ศรี
- (๔๕) สุริยวงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช เสด็จขึ้นขึ้น
- (๔๖) ยกพระหัตถ์อัญชลีนมัสการพระสุพรรณปฏิมากร และพระไตรปิฎก
- (๔๗) ที่เก็บไว้บนราชมณฑิย กับมหาสามีสังฆราช
- (๔๘) ทรงตั้งสัตยอธิษฐานว่า ผลบุญที่อาตมาบรรพชาอุปสมบทต่อพระศาสนา
- (๔๙) พระพุทธเป็นเจ้าคราวนี้ อาตมาไม่ปรารถนา จักรพรรดิสมบัติ
- (๕๐) อินทรสมบัติ พรหมสมบัติ ปรารถนาเป็น
- (๕๑) องค์พระพุทธเจ้านำสัตว์ทั้งหลายข้ามไทรภพนี้เทอญ อธิษฐานดังนี้
- (๕๒) แล้วจึงรับไตรสรณคม ขณะนั้นแผ่นดินนี้

- (๕๓) ไหว้ทั่วทุกทิศ ครั้นทรงอธิษฐานผนวชแล้วเสด็จ
 (๕๔) ลงจากพระมหาสุวรรณเหมปราสาท ทรงพระราชดำเนินไป
 (๕๕) ป่ามะม่วง ขณะประดิษฐานฝ่าพระบาทลงยังพื้นธรณี บัดพิก
 (๕๖) หวันไหวใหญ่ ยิ่งทั่วทุกทิศ

ตอนที่ ๓

(ดำเนินชำระตมมากเหลือที่จะอ่านได้ความ)

ตอนที่ ๔

- (๑) เรือเดินเทาขึ้นบนถนนไปถึง
 (๒) เสด็จ ทำ
 (๓) เมื่อนั้นยังมีเหตุการณ์ดั่งนั้นที่เป็นอัศจรรย์
 (๔) ประดิษฐาน ศิลาจารึกนี้ เพื่อให้คน
 (๕) งาม บุญบาปรับทำบุญ
 (๖) มีประมาททุกคนเลย แผ่นดิน
 (๗) ดั่งนี้ เวลานั้นมีเหตุการณ์ บุญกรรมต่างๆ
 (๘) คราวก่อนเรายังไม่เคยเห็นดั่งนี้ บัดนี้ เราได้ฟังท่าน
 (๙) เล่าในทางธรรม เวลานั้นเราทราบการบุญชัดเจน
 (๑๐) แล้ว ที่จริงคนทั้งหลายควรจะพยายาม ทำบุญ
 (๑๑) ทุกคน ส่วนบาปกรรมทั้งหลายไม่ควรจะทำเลย
 (๑๒) อนึ่งพระสังฆราชมหาเถรเป็นผู้ทรงพระไตรปิฎก มาแต่ลังกาทวีปสถิตย์
 อยู่

- (๑๓) สี่ทอลโดยทักษิณป้ามะม่วงไว้พระคาถา
- (๑๔) สรรเสริญพระเกียรติยศซึ่งเสด็จทรงพระผนวช
- (๑๕) แล้วจารึกลงไว้ในเสาศีลา ในระหว่างพัทธสีมาณป้ามะม่วง
- (๑๖) โดยประจิมทิศเมืองสุโขทัยนี้

คำจารึกหลักที่ ๕ (ภาษาไทย)

ด้านที่ ๑

- (๑) (เม) อก่อนที่หน้เป็นราช..
- (๒) ..พรณารามราชผู้เป็นปุ่น ..
- (๓) (ปลุ) กไมมวงผู้เป็นถ้องดู
- (๔) ..แกกเมือลุนนี้พรณากา (ไทย)
- (๕) ..รุพระปฎักไทรยไดยัน (สวย)
- (๖) ราชในเมืองศรีสขนาไลย (สุโข)
- (๗) (ไ) ทยแทนปุแทนพ ผู้เป (นทา)
- (๘) วเป็นพรญาเมืองตวนนอ (กตว)
- (๙) นนตกหวนอนตั้นอนตา (งคน)
- (๑๐) ตางมีใจใคร่ใจรกกเอามกฏ..
- (๑๑) . ยศรีเสวตรจตรมายคคยญ (อกิ)
- (๑๒) เสกไหเป็นทาวเป็นพรญาทง (ง)
- (๑๓) หลายจึงสนมตั้นชีศรีสุรยพ
- (๑๔) งศรम्मมหาศรम्मราชราชเสว (ย)
- (๑๕) ราชชอบด้วยทสพิทธราชศรम्म
- (๑๖) รูปรานี้แกไพรฝาชาไททองห
- (๑๗) ลายเหนเขาท่านบไคร่พินเหน
- (๑๘) สิ้นท่านบไคร่เดิดพตายไวแกล
- (๑๙) (ก) พิตายไวแก่นองชื้อผูใดผิดวาง

- (๒๐) . งามเท่าใดก็ดื่บ่หอนข้าพนน
 (๒๑) .. สกกคาบชี่ไคขาเส็กขาเสื่อห
 (๒๒) (ว) พุงหวรบักดื่บ่ข้าบตีญอมเอา
 (๒๓) (มา) ลยงมาขุนบ่ไหเถิงที่ฉิบที่หายชี่
 (๒๔) (ไค) ฝุงยี้บคคยี้บคุเถตนไคฝุงใส
 (๒๕) .. นในปลาอยาในเขาไกกินแลจกก
 (๒๖) (ไ) หเถิงที่ล้ที่ตายดงอนนก็ดื่บ่ห
 (๒๗) (อน) ข้าห่อนดี่สกกคาบญอมโปรส
 (๒๘) (ฝุง) ไทระเถตนดงอนนหลายเถ
 (๒๙) (เ) เกกชี่จกกนบบก่แลมีถวนหย
 (๓๐) (ม) อัดเนืออัดใจแก่อนนเพ็งคยด
 (๓๑) (แลบ) อาจคยดงอนนเพือจกก
 (๓๒) .. (จุ) งแปนพระพุทธรจจกกเอาฝู
 (๓๓) (งสตตว) ทงหลายข้ามสงสารทุกขนี้จุง
 (๓๔) ... นญวจากกขาฝูข้าคนเลยชี่
 (๓๕) ... ขาอนนไคอนนญงแปน ...

ตำนานที่ ๒

- (๑ ถึง ๕) (ชำรด)
 (๖) มหาส
 (๗) ของ... ศ.....
 (๘) ดวย... พรญาศรีสุ

- (๕) (รยพงศรามม) หาธรรมราชา (ธีราช)
- (๑๐) น..... แก่.สว
- (๑๑) นน.คค าดา
- (๑๒) นบวณนแด
- (๑๓) พวไต้ปี่สนหนปี่สน
- (๑๔) (มา) กกวาจีนนบบแล่มี่ถวนชี
- (๑๕) แดอนนกกทำบุษยธรรมก่ำพี
- (๑๖) (หาร) ดก่สตูปเจดีย์ปลุกพระศรีมหา
- (๑๗) (โพธิ)... ดี รมากแกกัณบบ
- (๑๘) (ก่แล่มี่ถวน).. อยู่ (สวย) ราชในเมืองศรีสข
- (๑๙) (นาไลย) ศุโข (ไทยไค) ญีสืบสองเขาศกรา
- (๒๐) ช ๑๒๘๓ ปี่ฉลุจึงไหไปอญเชณมหาสา
- (๒๑) (มี) สงมราชมีสี่ลาจารแลรูปพระปี่ผูกต
- (๒๒) (รย)..... นกกผู้มมหาสามีอนน
- (๒๓) อยู่ใน.. ลงกาทีบอนนมีสี่ลาจารดง
- (๒๔) (ผู้กษณาศ) รพชววกอนแต่่นครพนน
- (๒๕) ภูฎีพี่หารในปามวงน้คูส
- (๒๖) สี่ดั่งพระพิสนุกรมม
- (๒๗) พระม
- (๒๘) สงมทงหลายมา
- (๒๙) ดอกไมไคหอม
- (๓๐) ป.... กทำบุษาสองข

- (๓๑)งแดงลูก (เจ้าลูก) ขุนไพบ
 (๓๒) (ป).....เมืองนอมา
 (๓๓)พ.ป.
 (๓๔)ป..ว.แต่เมือง
 (๓๕) ศุโขทัย.....นี้ญอมกา (ง) พิดา
 (๓๖) (น).....บนบ่ไหวนวน ..
 (๓๗)งยอ.....อง...นี้...
 (๓๘) (รียว)

ตอนที่ ๓

- (๑) วลดอกไม.อ.....
 (๒) เอาผ้าบญจรงคณนงามบ่ให้.....
 (๓) นสกกแห่งซ้จกนบบแต่เครี (อง)...
 (๔) นนนวนวมกกวาซ้จกถาวถี้...(.)
 (๕) ลยผ้จกกปรยบไปคุดหนทางนนวนม
 (๖) ด้งหนทางในเมือ่งฟ้งจ้งให้อา
 (๗) ราชนามหาสามี่สงฆราชเขาพฤษาสั้น
 (๘) ไตรมาสเมือ่แล้วออกพฤษาจ้งทำม
 (๙) หาทานฉลองพระสร้คณนล..
 (๑๐) ตนพระพุทเจ้าเรอนนปรีคัสถาก
 (๑๑) ลางเมือ่งศุโขทัยซ้งลวงตวนนอ
 (๑๒) กพระศรีรัตนมหาธาตุณนลล (งส)

- (๑๓) คบปกรรมทกวนนถวนรยวนน
- (๑๔) แลวกรยาทานคาบนนททองเหมิน
- (๑๕) นึ่งเงินเหมินนึ่งบียสิปตานหมา (กสิ)
- (๑๖) บลานผาจีพรสัร้อยบาดสัร้อย (หมอน)
- (๑๗) นังสัร้อยหมอนนอนสัร้อยพุก....
- (๑๘) เครื่องกรยาบูชาทั้งหลายจกน (บบกแ)
- (๑๙) ลมี่ถวนเตอนนฝุงลูกทานลูก...
- (๒๐) มาชอยจกนบบแลมีไคแลื่อนน (เค)
- (๒๑) ร้องกทำบูชามหาสงฆราชจกนบ (บ)
- (๒๒) ก่แลมีถวนเมือออกพรษาแลว...
- (๒๓) วนนพุทธพารหนไทรวงเปลาปุ (นร)
- (๒๔) พพสุนกษตรเมือตวนนเอยนแ (ตพ)
- (๒๕) ระพุทธเจ้าเราเขานีรพานมาเถิ (งวน)
- (๒๖) นบวสนนไคพนนเการอยหาปี...
- (๒๗) นบบคววนนแดพระนัรพาน (มาเถิง)
- (๒๘) วนนบวสนนไคหกแสนเกาเห (มิน)
- (๒๙) หาพนนหกรอยวนนิงพรญา (ศรีสุ)
- (๓๐) รยพงศรามมหาธรรมราชาธิราช..
- (๓๑) หากสมาทานทศสี่ลเปนดาปส...
- (๓๒) นาพระพุทธรูปทองอนน ป (รคิส)
- (๓๓) ถาไวนือราชมนที่รอันตนแดง...
- (๓๔) วนนนนั้นแลแลวจึงอญฺเญญมหา (สามีส)

- (๓๕) งมราชด้วยเถรานุเถรภิก (สุ) สงฆ ทง (งหลา)
- (๓๖) ยจันเมื่อเถิงราชนนทรี...องจิง..
- (๓๗) บวสเปนสามเถรทีนนันเมื่อจกก..
- (๓๘) สีสันนัพรญาศรีสุรพงศรามธรรม (ราชา)
- (๓๙) ธีราชจิงจกกอยันญมื่นบพระพุท (ธ)
- (๔๐) ทองนบทั้งพระปฎักตรย....
- (๔๑) บไวทีนนันนบทั้งมหาสามี (สงฆรา)
- (๔๒) ช จิงจกกอชิสถานวาดังนี้ด้วย

ค้ำที่ ๔

(ชำรด)

คำอ่านจารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ ๕)

ด้านที่ ๑

- (๑) เมื่อก่อน^{๕๕}ทนเป็น^{๕๖}ราช..
- (๒) ..พระญารามราช ผู้เป็น^{๕๗}บุ^{๕๘}น..
- (๓) ปลุกไม้^{๕๙}ม่วง^{๖๐}ผู้^{๖๑}เป็น^{๖๒}ถ้อง^{๖๓} ดู
- (๔) ..แกกม^{๖๔} เมื่อ^{๖๕}ลุน^{๖๖}น^{๖๗}พระ^{๖๘}ญา^{๖๙}ภ^{๗๐}า^{๗๑}ไทย
- (๕) ..รู้^{๗๒}พระ^{๗๓}ปี^{๗๔}ฎ^{๗๕}ก^{๗๖}ไ^{๗๗}ตร^{๗๘} ได้^{๗๙}ชน^{๘๐}เส^{๘๑}ว^{๘๒}ย
- (๖) ราช^{๘๓}ใน^{๘๔}เม^{๘๕}ือง^{๘๖}ศรี^{๘๗}ส^{๘๘}ั^{๘๙}ชน^{๙๐}า^{๙๑}ไ^{๙๒}ล^{๙๓}ย^{๙๔}สุ^{๙๕}โ^{๙๖}
- (๗) ไทย^{๙๗}แท^{๙๘}น^{๙๙}บุ^{๑๐๐}แท^{๑๐๑}น^{๑๐๒}พ^{๑๐๓}อ^{๑๐๔} ผ^{๑๐๕}ง^{๑๐๖}เป็น^{๑๐๗}ท^{๑๐๘}ำ-
- (๘) ว^{๑๐๙}เป็น^{๑๑๐}พระ^{๑๑๑}ญา^{๑๑๒} เบ^{๑๑๓}อง^{๑๑๔}ท^{๑๑๕}ว^{๑๑๖}น^{๑๑๗}อ^{๑๑๘}อก^{๑๑๙} ต^{๑๒๐}ว-
- (๙) น^{๑๒๑}ต^{๑๒๒}ก^{๑๒๓}ห^{๑๒๔}ว^{๑๒๕}น^{๑๒๖}อน^{๑๒๗}ด^{๑๒๘}ึ^{๑๒๙}น^{๑๓๐}น^{๑๓๑} ต^{๑๓๒}่าง^{๑๓๓}ค^{๑๓๔}น
- (๑๐) ต^{๑๓๕}่าง^{๑๓๖}มี^{๑๓๗}ไ^{๑๓๘}จ^{๑๓๙}ไ^{๑๔๐}ร^{๑๔๑}ไ^{๑๔๒}จ^{๑๔๓}ร^{๑๔๔}ก^{๑๔๕} เ^{๑๔๖}า^{๑๔๗}ม^{๑๔๘}ก^{๑๔๙}ฎ^{๑๕๐}..
- (๑๑) . ศรี^{๑๕๑}เส^{๑๕๒}ว^{๑๕๓}ต^{๑๕๔}ณ^{๑๕๕}ั^{๑๕๖}ต^{๑๕๗}ร^{๑๕๘}มา^{๑๕๙}ย^{๑๖๐}ด^{๑๖๑}ย^{๑๖๒}ญ^{๑๖๓}อ^{๑๖๔}ภ^{๑๖๕}ิ
- (๑๒) เส^{๑๖๖}ก^{๑๖๗}ไ^{๑๖๘}ห^{๑๖๙}้^{๑๗๐}เป็น^{๑๗๑}ท^{๑๗๒}ำ^{๑๗๓}ว^{๑๗๔}เป็น^{๑๗๕}พระ^{๑๗๖}ญา^{๑๗๗} ท^{๑๗๘}ัง
- (๑๓) ห^{๑๗๙}ล^{๑๘๐}า^{๑๘๑}ย^{๑๘๒}จ^{๑๘๓}ึง^{๑๘๔}ส^{๑๘๕}ม^{๑๘๖}ม^{๑๘๗}ด^{๑๘๘}ชน^{๑๘๙}ช^{๑๙๐}อ^{๑๙๑}ศรี^{๑๙๒}สุ^{๑๙๓}ร^{๑๙๔}ย^{๑๙๕}พ-
- (๑๔) ง^{๑๙๖}ศ^{๑๙๗}ร^{๑๙๘}า^{๑๙๙}ม^{๒๐๐}ม^{๒๐๑}ห^{๒๐๒}า^{๒๐๓}ธ^{๒๐๔}ร^{๒๐๕}ร^{๒๐๖}ม^{๒๐๗}ร^{๒๐๘}า^{๒๐๙}ชา^{๒๑๐}ธ^{๒๑๑}ร^{๒๑๒}า^{๒๑๓}ช^{๒๑๔} เส^{๒๑๕}ว^{๒๑๖}ย
- (๑๕) ราช^{๒๑๗}ช^{๒๑๘}อ^{๒๑๙}บ^{๒๒๐}ด^{๒๒๑}ว^{๒๒๒}ัย^{๒๒๓}ท^{๒๒๔}ศ^{๒๒๕}พิ^{๒๒๖}ธ^{๒๒๗}ร^{๒๒๘}า^{๒๒๙}ช^{๒๓๐}ธ^{๒๓๑}ร^{๒๓๒}ร^{๒๓๓}ม
- (๑๖) ร^{๒๓๔}ู^{๒๓๕}ป^{๒๓๖}ร^{๒๓๗}า^{๒๓๘}น^{๒๓๙}ี^{๒๔๐}แ^{๒๔๑}ก^{๒๔๒}ไ^{๒๔๓}พร^{๒๔๔}พ^{๒๔๕}้า^{๒๔๖}ท^{๒๔๗}ัง
- (๑๗) ห^{๒๔๘}ล^{๒๔๙}า^{๒๕๐}ย^{๒๕๑} เ^{๒๕๒}็น^{๒๕๓}เ^{๒๕๔}้า^{๒๕๕}ท^{๒๕๖}ำ^{๒๕๗}น^{๒๕๘}บ^{๒๕๙}ไ^{๒๖๐}คร^{๒๖๑}พ^{๒๖๒}็น^{๒๖๓} เ^{๒๖๔}็น
- (๑๘) ส^{๒๖๕}ึ^{๒๖๖}น^{๒๖๗}ท^{๒๖๘}ำ^{๒๖๙}น^{๒๗๐}บ^{๒๗๑}ไ^{๒๗๒}คร^{๒๗๓}เ^{๒๗๔}ื่อ^{๒๗๕}ด^{๒๗๖} พ^{๒๗๗}่อ^{๒๗๘}ต^{๒๗๙}า^{๒๘๐}ย^{๒๘๑}ไ^{๒๘๒}ว^{๒๘๓}ไ^{๒๘๔}แ^{๒๘๕}ก^{๒๘๖}เ^{๒๘๗}ล^{๒๘๘}-
- (๑๙) ก^{๒๘๙} พ^{๒๙๐}ี่^{๒๙๑}ต^{๒๙๒}า^{๒๙๓}ย^{๒๙๔}ไ^{๒๙๕}ว^{๒๙๖}ไ^{๒๙๗}แ^{๒๙๘}ก^{๒๙๙}เ^{๓๐๐}น^{๓๐๑}ง^{๓๐๒} ช^{๓๐๓}ื่อ^{๓๐๔}ผู้^{๓๐๕}ไ^{๓๐๖}ด^{๓๐๗}เ^{๓๐๘}ฝ^{๓๐๙}ิ^{๓๑๐}ด^{๓๑๑}ว^{๓๑๒}้าง

- (๒๐) . ง งามเท่าใดก็ตีบห่อหน้าพื้น
 (๒๑) .. สักคาบ ซื่อได้ข้าเสิกข้าเสื่อ หั-
 (๒๒) ว ฟุ้งหวัรบก็ตี บ่มาบ่ตี ย่อมเอา
 (๒๓) มาเลี้ยงมาขุน บ่ให้ถึงที่ฉิบที่หาย ซื่อ
 (๒๔) ได้ผู้ยียคดยียคุแก่ตน ได้ผู้ใส่
 (๒๕) .. นในปลา ยาในข้าวให้กิน และจัก
 (๒๖) ให้ถึงที่ลุ่มที่ตายดังอันก็ดี บ่ห-
 (๒๗) อนมาห่อนตีสักคาบ ย่อมโปรส
 (๒๘) ผู้โทะระแก่ตนดังอันหลายท่า
 (๒๙) แกกม ซื่อจกนนักแลมิถ้วน เข้ม
 (๓๐) อดเน้ออดใจแก่อันเพิงเคียด
 (๓๑) และบ่อาจเคียดดังอัน เพ้อจัก
 (๓๒) .. จงเป็นพระพุทฺธ จงจักเอาผู้
 (๓๓) สัตว์ทั้งหลายข้ามสังสารทุกข์นี้ จง
 (๓๔) .. นญาว่า จักฆ่าผู้ฆ่าคนเลย ซื่อ
 (๓๕) ... ฆ่าอันใดอันยังเป็น...

ตอนที่ ๒

- (๑ ถึง ๕) (ชำรุด)
 (๖) มหาศ
 (๗) ของ ... ก
 (๘) ด้วย ... พระญาศรีสุ-

- (๕) รยพงศรามมหาธรรมราชาธิราช
 (๑๐) น แก่ . สัตว์
 (๑๑) นน . ดด . าด
 (๑๒) นับวันแต่
 (๑๓) พวได้ปล้นหนปีสน
 (๑๔) มากกว่าชินนับแลมิถวัน ชื่อ
 (๑๕) แต่อันกระทำบุญธรรมก่อผี-
 (๑๖) หาร ด ก่อสญูปเจดีย์ ปลูกพระศรีม
 (๑๗) โพธิ ดี้ ร มากแกกมนับ
 (๑๘) ก็แลมิถวัน .. อยู่เสวยราชในเมืองศรีสัชช
 (๑๙) นาโดยสุโขไทยได้ยี่สิบสองเข้า ศักรา-
 (๒๐) ช ๑๒๘๓ ปีฉลูจึงให้ไปอัญเชิญมหาสา-
 (๒๑) มีสังฆราช มีสีลาจารและรู้พระปีฎกต-
 (๒๒) รย์ นัก ฝูงมหาสามอัน
 (๒๓) อยู่ใน .. ลังกาทวีป อันมีสีลาจารดัง
 (๒๔) ฝูงภิกษุณาสรรพชั่วก่อน แต่นครพัน
 (๒๕) กุฎีพืหารในป่าม่วงนี้ ดุส
 (๒๖) สี่ดั่งพระพิศณุกรรม
 (๒๗) พระม
 (๒๘) สงฆ์ทั้งหลายมา
 (๒๙) ดอกไม้ ไต้หอม
 (๓๐) ป งกระทำบูชาสอง ข

- (๓๑) งแต่งลูกเจ้าลูกขุนไปรับ
 (๓๒) เมืองฉอดมา
 (๓๓) พ . ป .
 (๓๔) บ . . วแต่เมือง
 (๓๕) สุโขไทย นี้ ย่อมทางพิศา
 (๓๖) น บนบให้ตัววัน
 (๓๗) งขอ ึ่ง นี้ . . .
 (๓๘) รมย-

บ้านที่ ๓

- (๑) วลดอกไม้ . อ
 (๒) เอาผ้าบังญจริงค้อ้นงามบให้
 (๓) น สักแห่ง ซื่อจกนับแต่เครื่อง
 (๔) นั้นด้วยมากกว่าชินกล่าวถึ . . .
 (๕) เลย ผิจักเปรียบไปดูหนทางนั้นงาม
 (๖) ดงหนทางในเมืองฟ้า จึงให้อา
 (๗) ราชนามหาสามีสั่งมราช เข้าพรรษา
 (๘) ไตรมาส เมื่อแล้วออกพรรษาจึงกระทำม-
 (๙) หาทานฉลองพระสัมฤทธิ์อันหล . .
 (๑๐) ดนพระพุทเจ้าเราอันประดิษฐาน
 (๑๑) ลางเมืองสุโขไทยซึ่งถ่วงตัววันออ-
 (๑๒) ก พระศรีรัตนมหาธาตุนี้ ฉลองส-

- (๑๓) ดับธรรมทุกวันถ้วนร้อยวัน
 (๑๔) แล้วกระยาทานคาบนั้นทองหมื่น
 (๑๕) หนึ่ง เงินหมื่นหนึ่ง เบี้ยสิบล้าน หมากลี-
 (๑๖) บล้าน ผ้าจีวรร้อย บาตรร้อย หมอน
 (๑๗) หนึ่งร้อย หมอนนอนร้อย พูก
 (๑๘) เครื่องกระยาบูชาทั้งหลายจกนั้บก็
 (๑๙) แลมิถวัน แต่อันฝูงลูกท่านลูก . . .
 (๒๐) มาชอยจกนั้บแลมิได้แลอัน เค-
 (๒๑) รื่องกระทำบูชามหาสังฆราชจกนั้บ
 (๒๒) ก็แลมิถวัน เมื่อออกพรรษาแล้ว . . .
 (๒๓) วันพุทธพาร หนไทย รวงเป้า ปุณ-
 (๒๔) รรพสุณั้กษัตร์เมื่อตวันเย็น แต่พระ
 (๒๕) พุทธเจ้าเราเข้านิรพานมาถึงวัน
 (๒๖) บวสนั้นได้พันเก้าร้อยห้าปี . . .
 (๒๗) นับด้วยวันแต่พระนิรพานมาถึง
 (๒๘) วันบวสนั้นได้หกแสนเก้าหมื่น
 (๒๙) ห้าพันหกร้อยวันหนึ่ง พระยาศรีสุ
 (๓๐) ทยพงศรามมหาธรรมราชาธิราช . .
 (๓๑) หากสมาทานทศสี่ลเป็นดาบส . .
 (๓๒) นาพระพุทธรูปทองอันประดิษ-
 (๓๓) ฐาไว้เหนือราชมณที่รอันตนแต่ง . . .
 (๓๔) วันนั้นแล แล้วจึงอัญเชิญมหาสามีส-

- (๓๕) งมราชด้วยเถรานุเถรภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย
- (๓๖) ขึ้นเมื่อเถรราชมนทรี . . . อดจิง . .
- (๓๗) บวชเป็นสามเณร ที่นั่นเมื่อจัก . .
- (๓๘) สิ้นนั้น พระยาศรีสุรพงศรามธรรมราชา
- (๓๙) ธิราช จิงจักยื่นยอมมอบพระพุทธรูป
- (๔๐) ทองนบทั้งพระปฤกษณ์
- (๔๑) บ ไว้ที่นั่นนบทั้งมหาสามีสังฆราชา
- (๔๒) ข จิงจักอธิษฐานว่าดังนี้ด้วย

ตอนที่ ๔

(ชำรด)

อธิบายคำบางคำในหลักที่ ๕

- ด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑ ปถายบรรทัดที่ ๑ กับต้นบรรทัดที่ ๒ ซ้ำรูปเดียวกัน แต่ความ
ที่ชาคนั้นคงเป็น “อุทยาน”
- ” ” ๓๐ ปถายบรรทัดที่ ๓๐ กับต้นบรรทัดที่ ๓๑ ซ้ำรูปเดียวกัน แต่
ความที่ชาคนั้นคงจะเป็น “ขรรค์” หรือ “พระขรรค์”
- ” ” ๒๔ ยียคด ยียคุ - ทำร้าย
- ” ” ๒๕ คำที่ชาด คงจะเป็น “ยาพิษ” หรือ “ยาเบื่อ”
- ” ” ๒๘ ซ้อจกถนนบ ก่ แลมิถวัน - คณนามิได้

คำจารึกหลักที่ ๒ (ภาษามคธ)

ด้านที่ ๑

- (๑) ปรีนิพพาน (โต) วสสสตุนทวีสหสสโต อุทฺธ
- (๒) ปณจ อุ (สภ) (ทีเนก) ตติก
- (๓) มาสสส กาพปกขสส อญฺจเม พุทฺธวาเร (สุ) นกขตฺตม
- (๔) หุตฺตกรณาทิ (เก) นตฺราทิว ทาเน เวสฺสนต
- (๕) โร ยถา ... ว ปณฺณาย สีเล สีลวราทิ
- (๖) ว ปสฺสิตพฺโพ วิญญฺหิ ทกฺโข พยากรณาทิเก ติ
- (๗) ปิฎฺกสภาวะญญ ราชา ลีเทยฺยนามโก สาสนสฺส
- (๘) หิตํ สพฺพโลกสฺส จ หิตญฺ จรํ รชฺเช จิโต ปิ รา
- (๙) ชตฺตนิพฺพิณฺทนโต คุณากโร ฯ นิภฺขมฺมนินฺโน ชนโก ว
- (๑๐) ราชา ราชูหิมจฺเจหิ จ นาคเรหิ เทวญฺคณา
- (๑๑) หิ จ สุนฺทรีหิ มิตฺเตหิ ฌาตีหิ นีวาริตो ปิ ฯ ส
- (๑๒) มโฬิสฺสตุเตหิ ชเนหิ จิณฺณํ สทาสาทาจารมเปกฺข
- (๑๓) มาโน กาสาววตฺถํ รุกฺตํ ว เตสํ อจฺฉาทยิ ฉทฺยิ
- (๑๔) ราชการํ ฯ ตํ ขณฺณเณว สํกมฺปิ ฐาเรตุํ ฐรณิ ต
- (๑๕) ทา อสฺสโกณฺตวํ ตสฺสเสว คุณการํ สมฺนตโต ฯ
- (๑๖) ปาฎิหาริยมณฺณญฺจ อาสีเนกวิธนฺ ตทา เอส
- (๑๗) ฌมฺมนิยาโม หิ โฬิสฺสตุตาน กมฺมนิ ฯ ปพฺพชิตฺวา
- (๑๘) น โส ราชา โอริยฺห สกมฺนทิวา สญฺจิวิสุโส มหาเถ
- (๑๙) โร ยถา สมนฺตินฺทริโย ตถา ยุกฺมตฺตํ ว เปกฺขนฺโต

- (๒๐) เนกปฺพาหิ ปุชฺชิตอ รุทฺทมุชฺชนินฺเหม
 (๒๑) วรมุพฺพนํ คโต นานาทิชนคณากิณฺเณ รฺมเม นนฺท
 (๒๒) นสฺสนิเก มุตฺตารชทวณฺณภวาลุการาสีส
 (๒๓) นถเต ปวิตุเต ตี วิวิตฺตติชานนมาสยารเห
 (๒๔) อุปสมฺปชฺชชิ โส ตตฺถ วสา อมฺพวเน วเร ลทฺธา
 (ด้านที่ ๒ ชำรุดเสียมมากไม่ได้ความ)

ด้านที่ ๓

- (๑) ... ณฺทมิว ปสฺสนํ ยํ เข ปิณฺฑม..
 (๒) .. ตํ ปตฺติกณฺณมิว กุณฺเป กุณ..
 (๓) มิว จตุทฺธากํ อนเปกฺขิตจิตฺเตน นนฺท
 (๔) ยมาโน สกฺลสุขนฺนาหิ เตสํ นม..
 (๕) มคฺคาธิคมเสชฺชน วิย สาสเน..
 (๖) ลสฺสทฺธโร ปากาสโน วิย มุณี..
 (๗) สํ น หิตมารทฺธโร สมารทฺธกุสฺส..
 (๘) มมฺมุจฺจสฺกฺลสุขนตรุคฺคานํ ปลฺลว..
 (๙) ตา ปลฺลวราชา ตี ปสฺสทฺธโร ปสฺสทฺธคฺคาน (มา)
 (๑๐) ชาเร ชาเรชนวณฺณกัฏฺฐิกขหาสปลฺลว
 (๑๑) ย สมฺปนฺโน สมฺปนฺนปารมิตฺตคฺคานมริย
 (๑๒) เมตฺเตยฺยาทีนํ ทสฺสนม โพธิสฺสคฺคานม..
 (๑๓) นาคโร ลีทยยนามโก ฌมฺมราชา สุทฺธ (๑)
 (๑๔) รสฺมิว สุทฺธาสินมปรีมิตฺตคฺคานปลฺลว

- (๑๕) หิตสกลพุทธานุพุทชปัจเจกพุททสาว
- (๑๖) กพุทธานํ ปรีโกการหมตีสยยติสุ
- (๑๗) ขมมตาสาขนรส์ ปรีกฤษนโต ปี สุรณ
- (๑๘) รทนต์นยกมลชครุทฤษภคปติป
- (๑๙) ตีทิ (น) นมหิตจรรณวินทยุคทฐมนิวร
- (๒๐) . วรสาสนหานิสหิตาขิลสุชน .
- (๒๑) . สंपริทีปนายजनवजनसवनेन
- (๒๒) กิริสีขรสทิสโสภกคฺชีขาลา ปรีท (ยห)
- (๒๓) มาโนวีย วินญฺจกฺกรตฺตโน วีย (จ)
- (๒๔) กุทวตฺติราชา โทมนสฺสปปตฺโต หุตฺวา

คำแปลจารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ ๖)

พระยาปริยัติธรรมธาดา (แพ ตาลลักษณ์) เปรียญแปล

ด้านที่ ๑

พระศาสตราจารย์เจ้าเข้าสู่พระปริณิพพานได้ ๑๕๐๕ พระวสา ในปีฉลู วันพุธ เดือน ๑๒ แรม ๘ ค่ำ พระองค์ประกอบไปด้วยทานบารมี คล้ายกับ พระเวสสันดร ด้วยปัญญาบารมี คล้ายกับ (พระนามขำรุด) และด้วยศีล บารมี คล้ายกับพระสีลราชเป็นที่นักปราชญ์ทั้งหลายควรจะเข้าไปสรรเสริญ พระองค์ฉลาดในโหราศาสตร์ มีคัมภีร์พยากรณ์เป็นต้น ทรงชำนาญในสภาวะ แห่งพระไตรปิฎก มีพระนามว่าลีเทยย์ ได้ประพฤติประโยชน์เกื้อกูลแก่พระ ศาสนาและโลกทั้งปวง แม้ถึงว่าพระองค์ทรงคุณเป็นบ่อเกิดได้เสวยราชสมบัติ อยู่ ถึงกระนั้นได้บังเกิดความเหนื่อยหน่ายในการเป็นพระราชา เมื่อมีพระทัย น้อมไปในเนกขัมมบารมี มีพระราชมหาอำมาตย์ญาติมิตรชาวพระนครทั้งหลาย กับพระสนม รุ่งเรืองเหมือนหญิงนางสวรรค์ แม่ห้าม (ไม่ให้ทรงพระผนวช) แล้ว พระองค์ก็เฟื่องเล่งเอาอาจารย์อันพระโพธิสัตว์เจ้าทั้งหลายได้ประพฤติแล้ว ในกาลทุกเมื่อ เมื่อราชบริพารยังปรียทวนการอยู่ พระองค์ทรงเปลื้องเครื่อง กษัตริย์แล้ว ทรงผ้ากาสาวพัสตร์อันข้อมพร้อม

ในขณะนั้นพระธรรณีเจ้าก็บรรดาลกัมปนาทหวาดไหว มีอาภที่จจะดำรงพระ คุณอันหนักของพระองค์ไว้ได้ในกาลนั้น ก็มีสำคัญประหนึ่งว่าสำแดงพระปาฏิ หารมีประการอนเก แท้จริงการเป็นดังนั้น ก็เป็นธรรมเนียมของพระโพธิสัตว์เจ้า ทั้งหลาย

ครั้นเมื่อพระราชเจ้าได้ทรงบรรพชาเพศแล้ว ก็เสด็จลงจากพระราช
มณเฑียรของพระองค์ มีพระอินทร์ยัสวรรันสงบระงับราวกับว่าพระมหาเถร
ผู้มีพรรษากาลได้ ๖๐ ปีเป็นประมาณ ทอดทัศนากการอยู่เพียงชั่วแอก

พระองค์เป็นผู้ที่ฝูงชนทั้งหลายคร่ำครวญอยู่เอ็กเกริก บูชาแล้วด้วยอเนก
บูชา ได้เสด็จไปสู่อัมพวันอันประเสริฐ งามราวกับว่าสวนนันทนอุทยานเป็น
รมย์สถานดาษดื่นด้วยคณานกพิหลค์ต่าง ๆ มีพื้นอันเรียบรายด้วยทรายงามราวกับว่า
แสงแก้วมุกดาเงินทองอันกองไว้ เป็นสถานอันควรแก่ชนทั้งหลายผู้ปรารถนา
วิเวก เมื่อพระราชนั้นเสด็จเข้าไปแล้ว ก็สำนักอยู่ในอัมพวันอันประเสริฐ.....
ครั้งพระองค์ได้.....แล้ว.....

(ดัชนี ๒ ขำรดเสียมด)

(ดัชนี ๓ สีลากร่อนท่ายบรรทัดทุกบรรทัด จะแปลเอาความจริงไม่ได้
ตั้งแต่บรรทัดที่ ๕ ว่า) ประหนึ่งท้าวสักกเทวราชผู้สร้กษ..... เพราะว่า
พระองค์เป็นหน่อในป่าไม้ คือสาธุชนทั้งหลาย ทรงพระนามว่าบัลลวราชา
พระองค์ทรงพระคุณประสิทธิ และถึงพร้อม พระปฤชา คือ ธารณปัญญา
เขวณปัญญา คัมภีรปัญญา ตักขปัญญา หาสปัญญา พระองค์.....แห่งพระ
ทศโพธิสัตว์ อันเพียบพูลพระบารมี มีพระเมตไตรยเป็นอาทิ

สมเด็จพระเจ้าธรรมราช ทรงพระนามว่าลัทธย พระองค์ถึงแม้ว่าได้เสวย
อมฤตรสอันประเสริฐสุขุมยิ่งนัก ซึ่งเป็นของเสวยควรแก่สมเด็จพระพุทธเจ้า
พระอนุพุทธ พระปัจเจกพุทธ พระสาวกพุทธ ทั้งหลาย เพราะปราศจากธาตุ
ดินอันไม่มีที่เปรียบดังเทวดากินทิพย์

พระองค์ได้ทรงสดับ คำนักปราชญ์แสดง ถึงความอดกลั้น ทั้งปวง ต่อความ

เสื่อมแห่งพระศาสนาของพระมุนีเจ้า.....ผู้ทรงพระบรมบาทยุคล อันเทวดา
 มนุษย์ อสุรกาย พรหม ครุฑ พระยานาค บุษบา (นอบน้อม) แล้วทุกวัน
 มีน้ำพระทัยร้อนรมอยู่ด้วยเพลิง คือ ความโศก เช่นเท่าดังภูเขไฟ ได้ทรง
 เสร้าพระทัย รวากับพระเจ้าจักรพรรดิราชผู้มีจักรแก้วอันพิณาศเลียบไปแล้ว

คำจารึกหลักที่ ๗ (ภาษาไทย)

(ด้านที่ ๑ ขำรด)

ด้านที่ ๒

- (๑) นน นี ในกลางสุ
- (๒) มวงไหปรดิศถา
- (๓) กุฎิพิหารแถ
- (๔) ลงเมือพระนร
- (๕) พานพางกุสีนา
- (๖) รนกรแถลงฝูง
- (๗) ขสีณาสรพวั
- (๘) บริพารแถลง
- (๙) ทงพระอารย
- (๑๐) กสสบมาทุลผา
- (๑๑) ดินพระเปนเจา
- (๑๒) อนนขัแรกออก
- (๑๓) จากโลงทองแถ
- (๑๔) ลงทังขุนมลลรา
- (๑๕) ขสีคนมากทำบุ
- (๑๖) ขาปรดิศถาทังป
- (๑๗) (คิ) มากรลาอุโบส
- (๑๘) (ถ) แลสีมานนโน

- (๑๕) (สด) ทยนญอมผู้
- (๒๐) (งส) งมอนนกงป
- (๒๑) ปรีชญา
- (๒๒) . . . รอนนมี่
- (๒๓) . . สงฆราชา
- (๒๔) . . . พระปฎิ
- (๒๕) (ก) ี) ตรอนนไค
- (๒๖) . . (บ) วสแต่ไ . .
- (๒๗) . . . ผู้งมหาส
- (๒๘) (รม) นลงกาทวิ
- (๒๙) (ป) . น
- (๓๐) มานนน . . .
- (๓๑) นนนทีพรญา
- (๓๒) ศรีสุรยพงศ
- (๓๓) ธรรมมราชาธิรา
- (๓๔) ซอออกบวสแล
- (๓๕) แพนดินปา (ม) ว
- (๓๖) งนิไหว . . .
- (๓๗) . . มหาสรมน
- (๓๘) ทงอนน . . .
- (๓๙) . เล็ก
- (๔๐) . นปลายพ . .

- (๔๑) . ปลาข
- (๔๒)
- (๔๓) นนนำให้ฝูง..
- (๔๔) ทงหลายเหน
(ด้านที่ ๓ ขำรด)

ด้านที่ ๔

- (๑) อนนทำน จ. ป.
- (๒) ดยนวรายใน (ช)
- (๓) (ว) ว นีใน ช (ววห)
- (๔) นนาไสจกไกไป
- (๕) ในนรกนนสก
- (๖) กอนนแตนิเม
- (๗) อหนวาไสญอ (ม)
- (๘) จกเก็งแก..
- (๙) อนนรายแลแ (ต)
- (๑๐) ศกษาชปีณลูหน
- (๑๑) ไทปี่รวงเปลา
- (๑๒) นิเมือหนาได (สี)
- (๑๓) แสนญีบเหมิน
- (๑๔) เจดพนนหารอ (ย)
- (๑๕) สามสืบเกาปีใน

- (๑๖) ปี่โกะปี่หนไท
 (๑๗) กตดเหมาจกก
 (๑๘) อริคตสญญี^๓ เม
 (๑๙) อนนนแลพลู่
 (๒๐) กพินอง....
 (๒๑) นนดง....
 (๒๒)(ตา)
 (๒๓) งคนตางจกก .
 (๒๔) ... ถี่....
 (๒๕) .น.ก....
 (๒๖) .อนนนิควยสูง
 (๒๗) แตสอกดยว
 (๒๘) .ควยบิไนสผิ.
 (๒๙) ... หนกกท
 (๓๐) นาญอมคลมไป
 (๓๑) ใส...แ..
 (๓๒) ญอมคอยก่.สี
 (๓๓) บปีแลตาย..
 (๓๔) ทง.....
 (๓๕) เทไวดงงนิได
 (๓๖) เพือพรญามหา

๓ ที่ถูก อริขุรฐัญญา คือ มรณัญญา

- (๓๗) ธรรมราชาธิราช
- (๓๘) นนรูลวงธรรม
- (๓๙) พระพุทธรูป
- (๔๐) รูลวงปราช....
- (๔๑) .ใด.....
- (๔๒) แลว...ก...
- (๔๓) ...นิ แท...
- (๔๔) นน.ใส.....
- (๔๕) พรญาผู้ชีนาพ
- (๔๖) ดาลแลหม..
- (๔๗) เหนเฑารง..
- (๔๘) ไ...มากพ..
- (๔๙) นิ..ทงหลาย
- (๕๐) อนุโมทนา...
- (๕๑ ถึง ๕๕) (ชำรุด)

คำอ่านจารึกวัดป่ามะม่วง (หลักที่ ๗)

(ด้านที่ ๑ ขำรด)

ด้านที่ ๒

- (๑) นน นี ในกลางสุข
- (๒) ม่วงให้ประดิษฐา
- (๓) กุฎิพิหาร แถ-
- (๔) ลงเมื่อพระนรี
- (๕) พานพางกุสีนา
- (๖) รนกร แถลงฝูง
- (๗) ขสีณาสรพณัง
- (๘) บริพาร แถลง
- (๙) ทังพระอารย
- (๑๐) กัสสปมาทูนผ้า
- (๑๑) ดินพระเป็นเจ้า
- (๑๒) อันชำแรกออก
- (๑๓) จากโลงทอง แถ-
- (๑๔) ลงทังขุนมัลลรา-
- (๑๕) ช สักคนมากกระทำบู-
- (๑๖) ชาประดิษฐาทังป
- (๑๗) ดิมากระลาอุโบส-

- (๑๘) ถ และสีมานั้น
 (๑๙) โสศ เทียนย่อมผู้-
 (๒๐) งสงฆ์อันคงป
 (๒๑)ปริชญา
 (๒๒) ...ร อันมี
 (๒๓) ..สงฆราชา
 (๒๔) ...พระปิฎ-
 (๒๕) กไทรบ อันได้
 (๒๖) ..บวสแต่ไ..
 (๒๗)ฝูงมหาส-
 (๒๘) รมณลังกาทวิ-
 (๒๙) ป.น.....
 (๓๐) มานนั้น...
 (๓๑) นั้น ที่พระญา
 (๓๒) ศรีสุรยพงศ
 (๓๓) ธรรมราชาธิรา-
 (๓๔) ช ออกบวสและ
 (๓๕) แผ่นดินป้ามว-
 (๓๖) ง นั้ไหว...
 (๓๗) ..มหาสมณ
 (๓๘) พังอัน...
 (๓๙) .เล็ก.....

(๔๐) .น ปลาย พ..

(๔๑) .ปลาย

(๔๒)

(๔๓) นนำให้ฝูง ..

(๔๔) ทั้งหลายเห็น

(ด้านที่ ๓ ซ้ำรูป)

ด้านที่ ๔

(๑) อันท่าน จ.ป.

(๒) เตียนว่าร้ายในซั-

(๓) ว น ในซั

(๔) หน้ไชร จักได้ไป

(๕) ในรณนั้นสัก

(๖) อัน แดนเม-

(๗) อหน้ว่าไชร ย่อม

(๘) จักถึงแก่..

(๙) อันร้ายแล แต่

(๑๐) ศักราชปีฉลูหน

(๑๑) ไทย ปีรวงเบ้า

(๑๒) นเมื่อหน้าได้สี่

(๑๓) แสนญิบหมั่น

(๑๔) เจ็ดพันห้าร้อย

- (๑๕) สามสิบเก้าปีใน
- (๑๖) ปีเถาะปีหนไทย
- (๑๗) กัดเม้า จัก
- (๑๘) อมริตตสัณญี เม-
- (๑๙) อนันต์แก พ่อ ลู-
- (๒๐) ก ฟัน้อง....
- (๒๑) นน ดัง....
- (๒๒) ต่า-
- (๒๓) ง คนต่างจัก
- (๒๔) ... ถือ
- (๒๕) .น.ก....
- (๒๖) .อันนี้ด้วยสูง
- (๒๗) แต่ศอกเดียว
- (๒๘) .ด้วยบินไซร์ ผิ
- (๒๙) ...หนัก
- (๓๐) หนา ย่อมกลมไป
- (๓๑) ไซร์...แ...
- (๓๒) ย่อมคอยก่. สี-
- (๓๓) บ ปีแลตาย..
- (๓๔) ทัง.....
- (๓๕) แท้ ไว้ดังนี้ได้
- (๓๖) เพ้อพระญาณหา

- (๓๗) ธรรมราชาธิราช
- (๓๘) นน^{ู้}รู้^{ู้}ลวง^{ู้}ธรรม
- (๓๙) พระพุท^{ู้}ท^{ู้}ก^{ู้}ี^{ู้}แท^{ู้}
- (๔๐) รู้^{ู้}ลวง^{ู้}ประ^{ู้}ชา....
- (๔๑) .ใด.....
- (๔๒) แถ^{ู้}ว...ก...
- (๔๓) ...น^{ู้} แท^{ู้}...
- (๔๔) นน^{ู้}.ไ^{ู้}ช^{ู้}ร^{ู้}.....
- (๔๕) พระญ^{ู้}า^{ู้}ผู้^{ู้}ช^{ู้}อ นาพ-
- (๔๖) ดา^{ู้}ล แถ^{ู้}ห^{ู้}ม..
- (๔๗) เห็น^{ู้}เท^{ู้}าร^{ู้}ัง
- (๔๘) ไ.... มาก พ..
- (๔๙) น^{ู้}.. ทัง^{ู้}ห^{ู้}ล^{ู้}าย
- (๕๐) อนุ^{ู้}โม^{ู้}ท^{ู้}นา
- (๕๑ ถึง ๕๕) (ขำ^{ู้}ร^{ู้}ุด)

คำจารึกหลักที่ ๙

ตอนที่ ๑

- (๑) เขอนนนี่ซึ่มนกุฎบรรพต ...
- (๒) .รยกชี่ดงอนนเพื่อไปพิมเอารอย
- (๓) ตึนพระพุทฺธเจาเรอนนอยยบเหนื
- (๔) อจอมเขาซึ่มนกุฎบรรพต(ด) ..ในลงกา
- (๕) ธวัปพุนมาปฺรติส (ถาไ) วเหนือจอมเขอนนนี (แ)
- (๖) ลวไหคนทงห (ลาย) ไคเหนรอยฝา
- (๗) ตึนพ (ระพ) ทชเปนเจาเรานี่มีลายอนน
- (๘) ไครอยแปดสี่สองไหญ่เทพดาแล
- (๙) ..ทงหลายไคไหววนบทำบูชา .. ไห
- (๑๐) ...กศรีพุทฺธสัปดาห์ ..คนดงริแล
- (๑๑)สัปดาห์นอนนนิ่งผิวกัดเป
- (๑๒)ญอมไคเสวยสัปดาห์
- (๑๓) น.....(จ) กรพรรดิราชไคเปน
- (๑๔) ก.....(แ) ลบมีไคเซนหม ..
- (๑๕) ง.....(ผ) วาเกิด
- (๑๖) ท้าวพระบา.....สัปดาห์อนน
- (๑๗) หน.....ร ตติ
- (๑๘) ดายทง...เปนพระ....
- (๑๙) ..เสริญพระ.....

- (๒๐)งเมื่อที่แลวก่จกกไค....เปน
 (๒๑) สับคดินนนแลบ่อย่าเลยผู้ใดไคจีน
 (๒๒) (นบ) รอยฝาดี้ (น) พระ (พุทฺธ). เจาเราถึงเหน
 (๒๓) (อจอม) เขาสูมนกฏบรรพคนี้ด้วยใจอนนส (ร)
 (๒๔) (ธา) อนนวาสับคตึงงสามอนนนี้...
 (๒๕)จกกไคแลบ่อย่าเลยศกราช ๑๒๘๑
 (๒๖)เดือนสิบ (อ) ดไคไ.ศรา.ชคุดยง
 (๒๗)เจ้าผู้ใดราชาภิเศกทรงพระนาม
 (๒๘) (ศรีสุรย) พงศธรรมราชาธิราชหารง
 (๒๙)หีน.นน...พระ..
 (๓๐)เขา.น.....
 (๓๑)ส.....(ลั)

ตอนที่ ๒

- (๑) คบบหนทางเต
 (๒) เมืองสุโขทัยมา
 (๓) ถึงจอมเขาน้ำ
 (๔) มหนกกหนาแ
 (๕) กก็สองขอกหน
 (๖) ทางญอมตง
 (๗) กลลพพฤษไส
 (๘) รียวลดอกไมตา

- (๕) มไต่ทชนปรทับ
- (๑๐) เพาฐบหอมตรล
- (๑๑) บทกแหงปลุก
- (๑๒) ทงบดากทงส
- (๑๓) องปลากหนทา
- (๑๔) งญอมรยงชนน
- (๑๕) หมายชนนพลูบู
- (๑๖) ชาฟิถัมบ้า๐เตน
- (๑๗) เหลนทุกฉน
- (๑๘) ..ดวยสยงอนน
- (๑๙) สาธุการบูชาอิ
- (๒๐) (กดย) ดุรยพาทพิ
- (๒๑) (น) กองกลองสยง
- (๒๒) (ด) งงสีพดงดิน
- (๒๓) (จ) กกหล่อนนไส
- (๒๔) (ศก) ราช ๑๒๘๑ ปี
- (๒๕) (ร) มือพระศรีบา
- (๒๖) (ทล) กกษณจีนปร
- (๒๗) (ดิส) ถาไว้ในเขาสุ
- (๒๘) (มน) ภูมบรรพค

.....

บ้านที่ ๓

- (๑) ..สื่อนน.ินไ..เกา..แปดว (นน)
- (๒) ดา.ออกไหคนทองห (ลา) ยไหวลก (ก)
- (๓) สนน.....ไทพู..น...
- (๔) เมืองศรีสขชนาไสสุโขไทหา...
- (๕) คุณสงขยาหาตราไวไส ๑๒(พร)
- (๖) ญาแลนาง..แลหารงงฉลกกพ (ระ)
- (๗) บาทลกกสนแลไหทั้งหลายอนุ
- (๘) โมทนาด้วยหง ๑... ..
- (๙)โพธิ์ศรีสุรยพงศมหา
- (๑๐) (ช) ธรรมราชาธิราชเอาพลไปปราบอยังนำ .
- (๑๑) ..บุรีไคสินไคทั้งอยังตวนนอ (ก) เขต..
- (๑๒) ...อยังพระสกกทอดสินจึงไปอยู่ (ใน)
- (๑๓) (เม) องสอ (ง) แควปูพระมหาธาตุปลูกพ
- (๑๔) ระศรีมหาโพธิ์ศรีชา..หา.อ.อา...
- (๑๕) ก. ญอมหินแลงลอม.ชบ..ท.ย
- (๑๖) กัพนังแตสองแ (ค) วมมาเท่าสุโขไทอ .
- (๑๗) งไรนาปลูกหมากปลูก..ไพรยา
- (๑๘) หววยทปลาหากินเจยนเน (อ) ... (ทุ)
- (๑๙) กแหงเมืองเหนื่อนำนานถึแ (คนเจ้าพร)
- (๒๐) ญาผากองเจ้าเมืองนานเมืองพลว (ว) ...
- (๒๑) เบื่องไคำนานถึแดนเจ้าพรญาบ

- (๒๒) หาส...ผู้น้อง๐ เบื้องตวนนอก...
- (๒๓) .เงิงของพรญาท้าวฟางอม....
- (๒๔)ช...เจ้าเป็นลูก....
- (๒๕)เงิงเมือง....
- (๒๖)ผา.....

ตอนที่ ๔

- (๑) นนญอมนำคนท
- (๒) จัหลายก่ทำบุญ
- (๓) ชรรบ่ขาดสกกเม
- (๔) อ๐ อยู่ในสองแ
- (๕) วไคเจดเขาจึงนำ
- (๖) พลมามีทั้งชาวส
- (๗) รลวงสองแควปา
- (๘) กย่พระบางชาคน
- (๙) รวสุพรรณภาวน
- (๑๐) กรพระหู่เมืองไ..
- (๑๑) เมืองพานเมือง..
- (๑๒) เมืองราดเมือง (ส)
- (๑๓) คำเมืองลำบาจ (ย)
- (๑๔) เปนปริพารจิ (งจิ)
- (๑๕) นมานบพระบา (ท)

- (๑๖) ลกกสอนนตฺตช (น)
- (๑๗) กปรคีสถาเต (ก)
- (๑๘) อนเหนื่อจอม
- (๑๙) (เขา) สุมณกุฏฐนิจัง
- (๒๐) จารจาริกอนนนี้โว
- (๒๑) อักโสศ

คำอ่านจารึกเขาสุมณกฎ (หลักที่ ๙)

ตอนที่ ๑

- (๑) เขาอัน^{๕๕}ชื่อ^{๕๕}สุมณกฎบรรพต...
- (๒) .เรียกชื่อ^{๕๕}ตั้งอัน^{๕๕}เพื่อไปพิมพ์เอารอย
- (๓) ดินพระพุทธรเจ้าเราอันเหยียบ^{๕๕}บเห็น-
- (๔) อจอมเขา^{๕๕}สุมณกฎบรรพต..ในลังกา
- (๕) ทวีป^{๕๕}พุ่มมาประดิษฐานไว้เหนือจอมเขาอัน^{๕๕}
- (๖) แล้วให้^{๕๕}คนทั้งหลายได้เห็น^{๕๕}รอยฝ่า
- (๗) ดินพระพุทธรเป็นเจ้าเรา^{๕๕}นี้มีลายอัน
- (๘) ได้^{๕๕}รอยแปดสี^{๕๕}ส่อง ให้^{๕๕}ฝูงเทพดาและ
- (๙) ..ทั้งหลายได้^{๕๕}ไหว่นับ^{๕๕}ทำบูชา..ให้
- (๑๐) ...กศร^{๕๕}พุทธรสมบัติ^{๕๕}.. คน^{๕๕}ดั่ง^{๕๕}ฤาและ
- (๑๑) สมบัติ^{๕๕}นั้นอันหนึ่ง ^{๕๕}ชื่อว่าเกิดเป-
- (๑๒) ย่อมได้^{๕๕}เสวย^{๕๕}สมบัติ
- (๑๓) น จักรพรรดิ^{๕๕}ราชได้^{๕๕}เป็น
- (๑๔) ก และปม^{๕๕}ได้^{๕๕}ขึ้น ^{๕๕}หม ..
- (๑๕) ง ^{๕๕}ชื่อว่าเกิด
- (๑๖) ท้าวพระ^{๕๕}บา สมบัติ^{๕๕}อัน
- (๑๗) หน ร ^{๕๕}ต ^{๕๕}ติ
- (๑๘) ดาย ทั้ง^{๕๕} ... เป็น^{๕๕}พระ
- (๑๙) .. เศรษฐี^{๕๕}ยิ่ง^{๕๕}พระ

- (๒๐) ง เมื่อที่แล้วก็จักได้ เป็น
 (๒๑) สมบัตินั้นแล บ่อย่าเลยผู้ใดได้ขึ้น
 (๒๒) นบรอยฝ่าตีนพระพุทธเจ้าเราถึงเหนือ-
 (๒๓) อจอมเขาสุมนกฎบรรพตนี้ด้วยใจอันสร้ง-
 (๒๔) ทธา อันว่าสมบัติทั้งสามอันนี้ . . .
 (๒๕) จักได้แลบ่อย่าเลย ศักราช ๑๒๘๑
 (๒๖) เดือนสิบเอ็ดได้ได้ . สรา. กุคยง
 (๒๗) เจ้าผู้ไ้ราชาภิเศกทรงพระนาม
 (๒๘) ศรีสุรยพงศธรรมราชาธิราชหารัง
 (๒๙) หิน . นน . . . พระ . .
 (๓๐) เขา . น
 (๓๑) ส ถ้า

ด้านที่ ๒

- (๑) ดับหนทางแต่
- (๒) เมืองสุโขทัยมา
- (๓) เกิงจอมเขานาง-
- (๔) มหนักหนาแ-
- (๕) กกมสองขอกหน
- (๖) ทางบ่อมตั้ง
- (๗) กัดปพฤษไต่
- (๘) รมवादดอกไม้ตา-

- (๘) มไต้เทียบประทีป
- (๑๐) เพารูปหอมตระ
- (๑๑) หลบทุกแห่งปลุก
- (๑๒) ธงปฎากทั้ง ส-
- (๑๓) อง ปลากหนทา-
- (๑๔) ง ย่อมเรียงจัน
- (๑๕) หมายจันพลู-
- (๑๖) ขาพิลมะระบำ ๐ เต็น
- (๑๗) เล่นทุกฉัน
- (๑๘) .. ด้วยเสียงอัน
- (๑๙) สาธุการบูชา-
- (๒๐) ก ด้วยศุริยาพาท
- (๒๑) พิณฆ้องกลองเสียง
- (๒๒) ดังสีพดังดิน
- (๒๓) จักหล่มอันใส
- (๒๔) ศักราช ๑๒๘๑ ปี-
- (๒๕) ร เมื่อพระศรีบา-
- (๒๖) ทลัษณขึ้นประ
- (๒๗) ดิษฐานไว้ในเขาสุ-
- (๒๘) มนกุฎบรรพต

ตอนที่ ๓

- (๑) ..สีอัน . ินไ..เกา ..แปดวัน
- (๒) ดา . ออกให้คนทิ้งหลายไห้ว ลัก-
- (๓) ขณะนี้ ไทยผู้... น ...
- (๔) เมืองศรีสัชชนาโดยสุโขไทยหา ...
- (๕) คุณสังขยาหาตราไว้ใส่ ๑๒ พระ
- (๖) ญาและนาง ..และหารังนลักพระ
- (๗) บาทลักษณะและให้ทิ้งหลายอนุ
- (๘) โมหนาด้วยหง ๑
- (๙)พระยาศรีสุรยพงศมหา
- (๑๐) ธรรมราชาธิราชเอาพลไปปราบยังน้ำ .
- (๑๑) ..บุรีได้สิ้นได้ทั้งยังตัวนอกเขต..
- (๑๒) ...ยังพระสักรอดสิ้น จึงไปอยู่ใน
- (๑๓) เมืองสองแคว ปุพระมหาธาตุปลูก
- (๑๔) พระศรีมหาโพธิศรีชา..หา .อ .อา...
- (๑๕) ก .ยอมหินแสงล้อม .ชบ ..ท .ย-
- (๑๖) ก พนังแต่สองแควมาเท่าสุโขไทย อ .
- (๑๗) งไรนาปลูกหมากปลูก.. ไพรยา
- (๑๘) หวาย ทปลาหากินเย็นเนื้อ... ท-
- (๑๙) กแห่ง เบื่องเหนื่อน้ำน้ำนถัดแดนเจ้าพระ
- (๒๐) ญาผากองเจ้าเมืองน่านเมืองพลัว...
- (๒๑) เบื่องไถ่น้ำน้ำนถัดแดนเจ้าพระยาบ

- (๒๒) หาส...ผู้^๕น่อง ๐ เบื้องตวันออก...
- (๒๓) .เถิงของพระญาท้าวฟางอม....
- (๒๔)ช...เจ้าเป็นลูก....
- (๒๕)เถิงเมือง....
- (๒๖)ผา.....

ตำนานที่ ๔

- (๑) นน ย่อมนำคน^๕ที่-
- (๒) ง หลายกระทำบุญ
- (๓) ธรรมบ่ขาดสัก^๕เม-
- (๔) อ ๐ อยู่ในสองแคว
- (๕) ได้เจ็ดเข้า จึงนำ
- (๖) พลมา มีทั้งชาว ส-
- (๗) ระหลวง สองแคว ปา-
- (๘) กยม พระบาง ชากัง-
- (๙) รว สุพรรณภาว น-
- (๑๐) ครพระชุม เมืองไ..
- (๑๑) เมืองพาน เมือง..
- (๑๒) เมืองรัต เมืองสะ
- (๑๓) คำ เมืองหล่มบาชัย
- (๑๔) เป็นบริวาร จึง^๕ช-
- (๑๕) นมานบพระบาท

- (๑๖) ลักษณะอันตนชน-
- (๑๗) กประดิษฐ์แต่ก-
- (๑๘) อนเหนือจอม
- (๑๙) เขาสุมนภูฏี จิง
- (๒๐) จารจาริกอันนี้ไว้
- (๒๑) อักโสศ

อธิบายคำบางคำในหลักที่ ๘

- ด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๕ ขอก - ข้าง
 " " ๘ รียวล เขมร - พวงมาลัย
 " " ๑๓ ปลาก - ฟาก
 " " ๑๖ พิณ คือ อภิรมย์
 " " ๑๗ ทุกนั้น - ทุกอย่าง

คำจารึกหลักที่ ๙

แผ่นที่ ๑

- (๑) สารนี้พระบรมครูตีโลกติก
- (๒) ดิรตณสีลคนธนวนาสีธรรมมกิตติสังขรา
- (๓) ชมหาสวามีเจ้ามีพุทธฎีกาดังนี้แต่ท่าน^๑เอาอุปสมบ
- (๔) ทในคามวาสีสกกราชไค ๙๐๕ ในปีมแมเดือน
- (๕) หกโอกสิบเอดคำวนนจนทเมื่อทานเอาอุปสมบทใ
- (๖) นอรรณวาสีโส สกกราชไค ๙๑๕ ปีกาเดือนหกโอ
- (๗) กหกคำวนนองการทานมาอยู่
- (๘)
- (๙) .. สกกราชไค ๙๒๑ ในปีกุ่มีอนนนมหากลยาณ
- (๑๐) (เถร) พระมหาเถร
- (๑๑) มหาธรรมราชาผู้ปู่ไห (อาราธนา)
- (๑๒) กุฎีใหม่หาเถรอยู่เมื่อทานมานบ
- (๑๓) มหาธาตุในศรีสขชนาโลกในปีดยวนนแล
- (๑๔) ไหททำวดคป่าแดงไหทานอยู่กในปีดยวน (นแลม)
- (๑๕) หารมมราชาผู้ปู่เอาพลไปในเมืองแพลอยู่ไคเจดเดือน
- (๑๖) จากแพลแล้วไหเอาคนสืบหาเรือน
- (๑๗) .. วดคป่าแดงนี้จึงอรานามหากลยาณเถรมา
- (๑๘) สี่โพนด้วยฝูงชีฬาววนนจะพระเจ้าเรมิไค . .

๑ เข้าใจว่าพระมหากัถยาณเถร

- (๑๕) (สกกราช) ไฉ ๗๒๓ ปีนลฺเรจิงไคไปนบทานถึงสุโ (ขไท)
 (๒๐) . . . กลอยทานมีพยาธิมหากลยาณเถรแลเรจิงคิ (ค) .
 (๒๑) ในวดดป้าแดงนี้กลอยทานเป็นพยาธิ
 (๒๒) ภิกสุสังฆด้วยฝูงชีฬาวามาวนถนนแลวาดังนี้กู . .
 (๒๓) . . . ใจขุนกกแลเรจกกไวอวาสธรรมมารมอณมี . .
 (๒๔) . . . แกผู้ใดควรสํ ฝูงภิกสุสังฆทั้งหลาย . . .
 (๒๕) . . . จันนี้กวาเจ้ากูมิไคเลยทานจึงวาดังนี้ให้ไวแก . .
 (๒๖) . . . นี้ . . . แกพ . . . สักวาทั้งหลายแล นี้ให้พ . . .
 (๒๗) . . . แทนกูอยู่สี่หาหกวนนกูอยู่นานบมิไคจึงให้ไป
 (๒๘) (บอก) เกมหาธรรมราชาผู้ไปถึงสุโขไททานมหา (รम्म
 (๒๙) ราช) เสดจมาดุสพทานเมื่อสังสารทานมหา (ธรรม
 (๓๐) ราช) ผู้ไปถึงเอาผาสั่งมาฉือนนมหากลยาณเถร
 (๓๑) . . . ดบาเรจิงให้พรแก่เรานนี้จึงเจ้ากู
 (๓๒) นเบิงเหิงอยู่กทำศาสนาพระเจ้าเมือหนาคู (ง
 (๓๓) ธรรมมารมทั้งหลายนี้ให้ไวแก่เจ้ากู
 (๓๔) สิบเอ็ดในปิ่นนแล

แผ่นที่ ๒

- (๑) คไส . . . อ
 (๒) อยู่ในเมืองสุโขไท
 (๓) ธรรมราชาผู้ไปถึงให้ไปหามหาสม (ณเถร)

- (๔) มาสุม่วงนมนมหาสมณเถรจกใครมา.....
- (๕) ..นนิงจกใครมานบมาเหนเราบางเมื่อมาเถ.....
- (๖) ..เอามาคุในวัดคป่าแดงนี้เถเหมือนบไหวย..
- (๗) ..แล้วให้ไปบูชาพระมหาธาตุเจ้าแล้วจึง...
- (๘) .เขาพสสาใน (อา) วาสุม่วงพุนไสเราไสเขาพสสาใน (วัดค
- (๙) ป่าแ) ดงนี้ในปีขานสกกราชใด ๗๒๔ ในปีโกะส (กราช) ไค
- (๑๐) (๗๒๕) เขาพสสาในอวาสป่าแดงนี้.....
- (๑๑)ชา.ว.. สนิงถึก.....
- (๑๒) (เขาพ) สสาในอวาสป่า (แดงนี้).....
- (๑๓) ในปีโรงส (กราช) ไค ๗๒๖.....ไ..
- (๑๔) (อ) วาสุม่วงในปีมเสง.... (ไ) ในปีรกาส (กราช) ไค ๗๓๑
- (๑๕) ม) หาสม (ณ) เถรไปเมื่อเหนอ. สีนอายุส.....

แผ่นที่ ๓

- (๑) สกกราชใด ๗๕๐ เดือนเก้าเมื่อสินปทุม
- (๒) ตตรมหาเถรไสเราไวกัดณหกรรมมหาเถรด้วย
- (๓) สุขบริโภคเมื่อสินตณหกรรมมหาเถรไสเราไวก
- (๔) เกเวสสฎุมหาเถรด้วยสุขบริโภคเมื่อสินเว
- (๕) สสฎุมหาเถรไสเราไวกแมงคลวิลาสมหาเถรดว
- (๖) ยสุขบริโภคแล้วแต่ ๗๐๗ กลอยสาริบุตรตมมหาเถร
- (๗) เลพุทธีวังสมมหาเถรออกโจทนาไสอชกรหนกกหนา
- (๘) เลกลอยเสดจมหาธรรมราชาธิราชผู้หลานแลสรีระธรรมมา

- (๕) ดากบบดวญปู่พระญา แลฝูงนกกปราชญ์ทั้งหลายมีต้นวานาย
- (๑๐) สวรรปราชญาแลบาธรรมไตรโลกหนราชมาตยไส่ขุนศึก
- (๑๑) นทรสราชมณตร์นายเพน้พมูยราชสาสเบื่องสังฆทั้ง
- (๑๒) หลายหนคามวาสีอันมีปราชญ์ก็สังฆราชญาณรู้
- (๑๓) มหาเถรกบปไตรปิฎกมหาเถรพุทธวังสเถรมหาอารีพ
- (๑๔) งสเถรบาญาณคณิกบาสวรเทพบาราหุลบาญาณวิ
- (๑๕) ลาสะเบื่องพระรูปไสธมรสี่มหาเถรสุโพิธา
- (๑๖) นนทมมหาเถรกบปภิกษุปรสวดตทั้งหลายเบื่องอรญญวาสี
- (๑๗) ไสสุมงคลมหาเถรเขมมงคลมหาเถรธรรมโฆสม
- (๑๘) หาเถรญาณคณภีรมหาเถรสมนเทพมมหาเถรพุทธวิลา
- (๑๙) สมมหาเถรสุริยามหาเถรรามรังสี่มหาเถรธรรมเสนาบดี
- (๒๐) มหาเถรปรัญชิกมหาเถรสุพนณสยามมหาเถรญาณวิลาส
- (๒๑) มหาเถรอนนทมมหาเถรอรคคญาณมหาเถรธรรมกัตติเถรกบป
- (๒๒) ภิกษุปรสวดตทั้งหลายชู้กนในกรลาอุโบสถอนนอยู่ในชล
- (๒๓) ฉาจึงรงบบอริกรณอนนทานทั้งโสงหากไสนนนแลวแล
- (๒๔) เมื่อสกกกราชใด ๗๖๘ จนกกสวดเดือนอายแรมสิบคำวนน
- (๒๕) อาทิตยตราพระรชไธการเสดจมหาธรรมราชาธิราชในพระพีหา
- (๒๖) รสี่มากรลาอุโบสถอนนมีในทเลฉางนนพประณมยา
- (๒๗) มดั่งนี้เราดั่งพระปรมครุติโลกติลกติรัตนสิลคณช (ว
- (๒๘) น) วาสีธรรมกัตติสังฆราชามหาสวามีเจ้าเป็นสังฆบรินาย
- (๒๙) กสิทธิแลภิกษุสังฆผู้ใดหนอรญญวาสีแลทบ่โซ
- (๓๐) บธรรมมิสบางอ์เพือปรมครุเป็นเจ้าหากส่เรจเองเท .

- (๓๑) . อัมเหือปรมครุปรญาปติอนนใดไสเรามีอาจลเมือส
- (๓๒) .. มีไคเลยถดคณนไนสเรแลสังฆทั้งหลายควม
- (๓๓) (หา) ธรรมราชาธิราชแลสรีราชมาดาแลปู่พระญาจึงปร
- (๓๔) .. นมมงคลวิลาสมหาเถรไวก (ล) ยานวนาวาสด้วย
- (๓๕) สุขปริโภคบรรณเสทิทุกกอนน ๗๐๗ ผีสินมงคลวิลาส
- (๓๖) หาเถรไสไหสังฆทั้งหลายอนนอยู่ในสวรคคารามบพพดแล
- (๓๗) สังฆอนนอยู่ในกลยานาวาสนิสมุขตาด้วย ง.
- (๓๘) .. ชม . . . ป้างภิกษุผู้ใดผู้หนึ่งก็ดี

คำอ่านจารึกวัดป่าแดง (หลักที่ ๙)

แผ่นที่ ๑

- (๑) สารนี้พระบรมครูตีโลกติลก
- (๒) ตีรตนสี่คณชนวาสีธรรมกิตติสังฆา-
- (๓) ชมหาสวามีเจ้า มีพุทธภูิกาดังนี้ แต่ท่านเอาอุปสมบ-
- (๔) ทในคามวาสีศักราชได้ ๙๐๕ ในปีมะแมเดือน
- (๕) หกออกสิบเอ็ดค่ำวันจันทร์ เมื่อท่านเอาอุปสมบท-
- (๖) นอรัญวาสีไซ้ร ศักราชได้ ๙๑๕ ปีระกาเดือนหกออก
- (๗) หกค่ำวันอังคารท่านมาอยู่.....
- (๘)
- (๙) ..ศักราชได้ ๙๒๑ ในปีกุ่มเดือนันมหากัถยาณ
- (๑๐) เถร..... พระมหาเถร.....
- (๑๑)มหาธรรมราชาผู้บูให้อารธนา....
- (๑๒) .สร้าง...กุฏิให้มหาเถรอยู่เมื่อท่านมานบ.....
- (๑๓) มหาธาตุในศรีสัชนาโดยกัในปีเดียนั้นแล.....
- (๑๔) .ให้กระทำวัดป่าแดงให้ท่านอยู่กัในปีเดียนั้นแล-
- (๑๕) หารธรรมราชาผู้บูเอาพลไปในเมืองแพลอยู่ได้เจ็ดเดือน
- (๑๖)จากแพลแล้วให้อาคนสิบห้าเรือน.....
- (๑๗) ..วัดป่าแดงนี้ จึงอารธนามหากัถยาณเถรมา....
- (๑๘)สี่โพ้นด้วยฝูงผ้าขาวบรรจุพระเจ้าเรมิได้..
- (๑๙) ศักราชได้ ๙๒๓ ปีฉลูเรจึงได้ไปนบท่านถึงสุโขไทย

- (๒๐) .. กลอยท่านมีพยาธิมหากัลยาณและเราจึงคิด.
 (๒๑)ในวัดป่าแดงนี้กลอยท่านเป็นพยาธิ.....
 (๒๒)ภิกษุสงฆ์ด้วยฝูงชีฬ้าขาวมามวญกันแล้วว่าดังนี้
 (๒๓) ...ใจขุนักและเราก็กไว้อวาสธรรมารมณอันมี..
 (๒๔)แก่ผู้ใดควรสม ฝูงภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย..
 (๒๕) .งนี้กว่าเจ้ากุมิได้เลย ท่านจึงว่าดังนี้ให้ไว้แก่..
 (๒๖) .นี้...แก่พ.สมกว่าทั้งหลายแลนี้ให้พ..
 (๒๗) ..แทนกอยู่สี่ห้าหวันกอยู่นานบมิได้จึงให้ไป
 (๒๘) บอกแก่มหาธรรมราชาผู้ปุ้เถิงสุโขไทย ท่านมหาธรรม
 (๒๙) ราชาเสด็จมาคุดุศพท่านเมื่อสั่งการท่านมหาธรรม
 (๓๐) ราชารู้จึงเอาผ้าสังฆาฏิอันมหากัลยาณเถร....
 (๓๑) ..ดบเราจึงให้พรแก่เรานั้นจึงเจ้ากู.....
 (๓๒) นเียงเหิงอยู่กระทำศาสนาพระเจ้าเมื่อหน้าจุง....
 (๓๓)ธรรมารมณทั้งหลายนี้ไว้แก่เจ้ากู.....
 (๓๔)สืบเอ็ดในปีนั้นแล

แผ่นที่ ๒

- (๑)ดใส...อ.....
 (๒) ..อยู่ในเมืองสุโขไทย.....
 (๓) .ธรรมราชาผู้ปุ้จึงให้ไปห้ามหาสมณเถร....
 (๔) มาสุ่มม่วงนั้นมหาสมณเถรจักไคร่มา.....
 (๕) ..นหนึ่งจักไคร่มานบมาเห็นเราบังเมื่อมาเถ.....

- (๖) ..เอามาดูในวัดป่าแดงนี้แล เมื่อนบไหว้ย..
- (๗) ..แล้วให้ไปบูชาพระมหาธาตุเจ้าแล้วจึง...
- (๘) .เข้าพรรษาในอวาสสุม่วงพูนไร่ เราไร่เข้าพรรษาในวัด
- (๙) ป่าแดงในปีขาลศักราชได้๗๒๔ ในปีเถาะศักราชได้
- (๑๐) ๗๒๕ เข้าพรรษาในอวาสป่าแดงนี้.....
- (๑๑)ธา.ว...สนิงถักอ.....
- (๑๒)เข้าพรรษาในอวาสป่าแดงนี้
- (๑๓) ในปีโรง ศักราชได้๗๒๖ไ..
- (๑๔) อวาสสุม่วงในปีมะเสง...ในปีระกาศักราชได้ ๗๓๑
- (๑๕) มหาสมณเถรไปเมื่อเหนือ .สิ้นอายุส.....

แผ่นที่ ๓

- (๑) ศักราชได้ ๗๕๐ เดือนเก้า เมื่อสิ้นปทุม
- (๒) ตตรมหาเถร ใ้เราไว้แก้คัณฑ์หงกรรมหาเถรด้วย
- (๓) สุขบริโศก เมื่อสิ้นคัณฑ์หงกรรมหาเถร ใ้เราไว้
- (๔) แก้วเสถกมหาเถรด้วยสุขบริโศก เมื่อสิ้นเว-
- (๕) สสกมหาเถร ใ้เราไว้แก้มงคลวิลาสมหาเถรด้วย-
- (๖) ยสุขบริโศกแล้วแล ฯ กลอยสาริบุตรตมหาเถร
- (๗) และพุทธรังสมหาเถรออกโจทนาใ้ส่อธิกรณ์หนักหนา
- (๘) และกลอยเสด็จมหาธรรมราชาธิราชผู้หลานและศรีธรรมราชมา-
- (๙) ดากับด้วยปู่พระญา และฝูงนักปราชญ์ทั้งหลายมีต้นว่านาย
- (๑๐) สวรรปราชญาและบาธรรมไตรโลกนราขามาด้วยใ้ขุนสุค-

- (๑๑) นรสรราชมนตรีนายเพ็ญมุขราชสาสน์เปื่องสงฆ์ทั้ง
 (๑๒) หลายหนคามวาสีอันมีประธานคือสังฆราชญาณรุจิ
 (๑๓) มหาเถรกับไตรปิฎกมหาเถร พุทธวงศ์เถร มหาอารี-
 (๑๔) งสเถร บาญาณเคนธิก บาสรเทพ บาราหุล บาญาณวิ-
 (๑๕) ลาส เปื่องพระรูปใส่ธมรสัมหาเถร สุโพธา-
 (๑๖) นนทมมหาเถรกับภิกษุบริษัททั้งหลาย เปื่องอรัญญวาสี
 (๑๗) ใส่สุมมงคลมหาเถร เขมมงคลมหาเถร ธรรมโฆสม-
 (๑๘) หาเถร ญาณคัมภีรมหาเถร สมณเทพมหาเถร พุทธวิลา
 (๑๙) สมมหาเถร สุริยามหาเถร รามรังษีมหาเถร ธรรมเสนาบดี
 (๒๐) มหาเถร ปริญญาภิรมมหาเถร สุพรรณสยามมหาเถร ญาณวิลาส-
 (๒๑) มหาเถร อานนทมมหาเถร อรรคญาณมหาเถร ธรรมกิตติเถรกับ
 (๒๒) ภิกษุบริษัททั้งหลายชุมกัมในกระลาอุโบสถอันอยู่ในชเล
 (๒๓) ฉา จึงระงับอธิกรณ์อันท่านทั้งสองหากไสนั้นแล้วแล
 (๒๔) เมื่อศักราชได้ ๗๖๘ จอนักขัตร์เดือนอ้ายแรมสิบค่ำวัน
 (๒๕) อาทิตย์ ตรีพระราชโองการเสด็จมหาธรรมราชาธิราชในพระพีหา-
 (๒๖) ร สี่มากระลาอุโบสถอันมีในทเลฉางนั้นพอประณยา-
 (๒๗) ม ดังนี้เราตั้งพระบรมครูติโลกคิลกตริตนสี่ลคนชว-
 (๒๘) นวาสีธรรมกิตติสังฆราชามหาสวามีเจ้าเป็นสังฆปริณาย-
 (๒๙) กสิทธิและภิกษุสงฆ์ผู้ใดหนอรัญวาสีและกระทำบ่ชอบ
 (๓๐) ธรรม ใส บาง อ่เพื่อ บรมครูเป็นเจ้าหากสำเร็จเอง เท้า .
 (๓๑) .อ่เพื่อ บรมครูปรญาปติอันใดไซ้เร เรามิอาจลเมอส .
 (๓๒) ..มิได้เลย ถัดนั้นไซ้เรและสงฆ์ทั้งหลายด้วยม-

- (๓๓) หาธรรมราชาธิราชและศรีราชมาดาและปู่พระยาจึงปร
 (๓๔) ..น มงคลวิลาสมหาเถรไว้ในกัลยาณวนาวาสด้วย
 (๓๕) สุขบริโภคนิบริบูรณ์สิทธิทุกอัน ฯ ผีสันมงคลวิลาส-
 (๓๖) หาเถรไชร้ ให้สงฆ์ทั้งหลายอันอยู่ในสวรคามบรรพต และ
 (๓๗) สงฆ์อันอยู่ในกัลยาณวนาวาสสนมูขตาด้วย .ง.
 (๓๘) ..ธม...บ้าง ภิกษุผู้ใดผู้หนึ่งก็ดี

คำจารึกหลักที่ ๑๐
ตอนที่ ๑

- (๑) ๒ (ค) เจดรอยหกสิบ
- (๒) (หก) ปี่วอก ว . เพญว (น) น สุกรวนน
- (๓) .. กาบสัน ๗ (อ) ทิจจว .. มพ.
- (๔) ว ... รมมมพูนี (จี)
- (๕) พุทฺธ .. บรม . หมส
- (๖) . นย ทมาทฺธ .. ลา
- (๗) มืหธมม . หาสวนตีสี
- (๘) ฎฺเจสิ .. ยสม .. จกฺก
- (๙) วณฺหามิ.....๗ ทานเจาพัน อ . เขา
- (๑๐) ตางพระองค.....ราชแต่ไคญสืบแป
- (๑๑) ดปี่วอกแร เมืองชลยง อพิหารอัน
- (๑๒) นิงแปดห่อ (ง).....น . นอรญ (วา) สีกั
- (๑๓) ทำดำนกัอันนิง.....พระมหาธา
- (๑๔) ดุเหลนสาม.....(จ) งหัน (พ) ระชาดุเง
- (๑๕) นรอนนิงเป็น.....พิหารทังสาลา (แ)
- (๑๖) ดงเครื่องควนน.....พสามแ (ส) นโอยทา
- (๑๗) นกัพิหารอารีย.....คนถัยัวเกมหาเถรอื่น . แ
- (๑๘) อนโอยทานคนถั.....คัณนัันทานเจาพันจา
- (๑๙) (ก) ชลยงมาอยุสอ (งแคว) (ม) หาธาคุคนนิงอิกกรลาอุโบสถนิง

- (๒๐) พระพุทธรูปหกกทำตร .. น . ธา . ส
- (๒๑) เบื้องต (วัน)เบื้องตวัน
- (๒๒) ตกใดทั้งหลาย.....
- (๒๓)
- (๒๔)ใทอ . พ ..
- (๒๕) . ยดูเ
- (๒๖)กนั
- (๒๗) ทั้ง.....
- (๒๘) กก.....
- (๒๙) กเจ้าธ.....
- (๓๐) นิงเจดหอ (ง)พ.....
- (๓๑) ..พร.....เจ้า.....ไซด.....น . ด
- (๓๒)งอัน อุโบส
- (๓๓) ถก (ท่า) .. (อัน) นิงใ กท่าศาลาอันนิงนอก
- (๓๔) น ... ทั้ง .. ดด ไหภิกสุ.... อาบเม
- (๓๕)ไปขงไหม ...องปลาย คพอกพระเจ้าไ
- (๓๖)ไปถึงใส่ทวิงทองสองบาดอัน
- (๓๗)สถึง . พ อันนิงผาเขตหนาอันนิงบูชาพระมหาธาตุ
- (๓๘)เขาไป นั้ก่พระเจด็อยู่ในเมืองขงไหมใด
- (๓๙)เถ หก . ดไห

ด้านที่ ๒

- (๑)
- (๒) ย . ส
- (๓)
- (๔) (ม) หาราตุไ ก
- (๕) พ
- (๖) พ . แก
- (๗) มิพันบาด .. ต
- (๘) ว มีย ชายสีตน.
- (๙) ยสามตนบวสชา .. ย ... ภิกสุ ..
- (๑๐) ฟุองอันเฝ้าอุโบส (ถ)
- (๑๑) ญีสืบสามคน .. ทาพระ เหมินฝูงคน ..
- (๑๒) ชาดูนี้ เ . น ... นวา กองอ ..
- (๑๓) ... กองผาขาวแวงผาขาว .. ตว. จ้งหัน
- (๑๔) พระเจ้า ส หาเหมินเฝ้าพระจก อันนิง .
- (๑๕) ย . นตัวตนทั้งหลายสืบสีตนนำจ้งหันพระ. เหมิน .
- (๑๖) .. อ ... งให้หุงจ้งหันเจ้าธรรมราช. ตำตัวเขาทั
- (๑๗) งหลายแปดคนตัวเขา ... ยนี้ฟ่ตาย (ไวเก) ลูกลูกตายไวแกลหลาน
- (๑๘) หลานตายไวแกลหลาน เจ้า บุญเมื่อใดญีสืบแปด
- (๑๙) .. เถิงสืบแปดนี้เวนฝูงคนแ งทั้งหลายอันจา
- (๒๐) ยทำบุญใดสืบสามลาร ทานเจ้าพันก่ทำเพือ
- (๒๑) . ยังโพธิสคตไสงงสาธุชนคนทั้งหลายอนุโมทนาด้วยเท้าวนี้

- (๒๒) ชาโตห์ พชร . สโส วสุตติปติโก ธรรมมราชาธิรณโณ
 (๒๓) อคฺโคปญฺจากเถเรา ชิตฺติลลปิโต ราชกิจฺเจ สุกฺโข
 (๒๔) .ทธา.... ปรมรตฺกโร อญฺจวิสาสสงฺโฆ
 (๒๕) กเรนฺโต เจติยาที อปริมิตรนํ เหมิ ทานํ สปญฺณ
 (๒๖)นสฺมี ปรมํ ททกรชํ โลกเชฏฺเฐน สทา
 (๒๗)วนิตฺตติลเก ปญฺจมาเร จินฺตฺวา
 (๒๘) เวสา.....สุรณฺสุขํ ททํ พุทฺธภาวํ ลภีสุ
 (๒๙) ตสฺมีตสฺมีนีสี . ปรมคฺฤเกเร โโพธิเมวํ ปพ .
 (๓๐)เมณาง . ไห . แก พ....
 (๓๑)นทํกัคฺคฺผา
 (๓๒)
 (๓๓) ...อํนํิง.....

คำอ่านจารึกหลักที่ ๑๐

ตอนที่ ๑

- (๑)ได้เจ็ดร้อยหกสิบ
- (๒) หก ปีกวว . เพ็ญวันศุกร์ วัน
- (๓) .. กาบสัน ฯ อาทิจว .. มพ
- (๔)ว ... ชมมมพุนิธิ
- (๕)พุทธ .. บรม . หมี่ส
- (๖) .นบทมาทฐ ..ลา
- (๗) มหิธมม . หาสวนตีสี่
- (๘) ญฐีสี่ .. ยสม .. จกฏ
- (๙) วณฑามิ..... ฯ ท่านเจ้าพัน อ . เขา
- (๑๐) ต่างพระองค์ราชแต่ได้ยี่สิบแปด
- (๑๑) ปีกวแรกเมืองชะเลียงอ พินารอัน
- (๑๒) หนึ่งแปดห้องน .. น อรัญวาสี กระ
- (๑๓) ทำตำหนักอันหนึ่งพระมหาธาตุ
- (๑๔) แหล่นสามจันหัน พระธาตุเงิน
- (๑๕) ร้อยหนึ่งเป็น.....พินาทังศาลา
- (๑๖) แต่งเครื่องควนนพ สามแสนโอยทาน
- (๑๗) ก่อพินารอารียคนถ้อยยัวแก่มหาเถรอื่น .
- (๑๘) อนโอยทานคนถ้อยดั้นท่านเจ้าพันจาก

๑. ในคำอ่านอักษรฝรังเขียนว่า *hapasa* = หปัส ?

- (๑๙) พระเลี่ยมมาอยู่สองแคว มหาธาตุคนหนึ่งอีกกระลาอุโบล หนึ่ง
- (๒๐) พระพุทธรูปหก กทำตร .. น . ธา . ส
- (๒๑) เป่องตวัน เป่องตวัน
- (๒๒) ตกได้ ทั้งหลาย
- (๒๓)
- (๒๔) ใ หอ . พ ..
- (๒๕) . บ ดุ .
- (๒๖) กนี้
- (๒๗) ทั้ง
- (๒๘) กก
- (๒๙) กเจ้าธ
- (๓๐) หนึ่งเจ็ดห้อง พ
- (๓๑) .. พร เจ้า ไซด น . ด
- (๓๒) ง อัน อุโบล
- (๓๓) กระทำ .. อันหนึ่ง ใ กระทำศาลาอันหนึ่งนอก
- (๓๔) น ... ทั้ง .. คด ให้ภิกษุ อาบ เม
- (๓๕) ไปเชียงใหม่ ... งบปลาย คีพอกพระเจ้าไ
- (๓๖) ไปเถิง ใส่ทวิ ทองสองบาทอัน
- (๓๗) สลึง . พ อันหนึ่งผ้าเช็ดหน้าอันหนึ่งบูชาพระมหาธาตุ
- (๓๘) เขาไป นก่อพระเจดีย์อยู่ในเมืองเชียงใหม่ได้
- (๓๙) เต หก . ดไท

๓. ในคำอ่านอักษรฝรังเขียนว่า $t =$ ต ?

ตอนที่ ๒

- (๑)
- (๒) บ . ส.....
- (๓)
- (๔)มหาธาตุไ.....ก.....
- (๕) พ ...
- (๖) พ . แก ...
- (๗) มีพันบาท .. ต
- (๘) ว .. มีบ ชายสี่ตน
- (๙) ยสามตนบวสชา .. ข ... ภิกษุ ..
- (๑๐) ฝูงอันเฝ้าอุโบสถ
- (๑๑) ยี่สิบสามคน .. ทานพระ..... เหมือนฝูงคน ..
- (๑๒) ชาตุนี..... เ... น ... นว..... กองอ ..
- (๑๓) ... กองผ้าขาวแก้วผ้าขาว .. ตว จังหัน
- (๑๔) พระเจ้า ๓... ห้าหมื่นเฝ้าพระจัก อันหนึ่ง .
- (๑๕) ย . ในตัวตนทั้งหลายสิบสี่ตนหน้าจันทรพระ..... หมื่น ..
- (๑๖) .. อ .. งให้หุงจันทรเจ้าธรรมราช ตำตัวเขาทั้ง
- (๑๗) หลายแปดคนตัวเขา... ยนี้ พ่อตายไว้แก่ลูก ลูกตายไว้แก่หลาน
- (๑๘) หลานตายไว้แก่เหลน เจ้า..... บุญเมื่อได้ยี่สิบแปด
- (๑๙) .. เกิงสี่สิบแปดนี้เวนฝูงคนแ งทั้งหลายอันจ่าย
- (๒๐) ทำบุญได้สิบสามลาร ท่านเจ้าพันกระทำเพื่อจะ
- (๒๑) . ยังโพธิสัตว์ไซริ์ จงสาธุชนคนทั้งหลายอนุโมทนาด้วยท้าว

- (๒๒) ชาโตห้ พชร . สุโส วสุมตีปติโก ชมมราชาธิรณโณ
 (๒๓) อกโคปฏฐากเถโร ชิติลกถปโต ราชกิจเจ สุกทโฆ
 (๒๔) .ทธา.... ปรมรตักโร อญฺจวิสาสสงโม
 (๒๕) กเรนโต เจติยาที อปริมิตชนํ เทมิ ทานํ สปญฺณ
 (๒๖) นสฺมี ปรมํ ททกรขํ โลกเชฏฺเฐน สทา
 (๒๗) วนิตลตฺลเก ปญฺจมาเร ชินิตฺวา
 (๒๘) เวสา..... สรณฺสุขํ ททํ พุทฺธภาวํ ลภีสุ
 (๒๙) ตสฺมิตสฺมินิสฺสํ ปรมกฺลณเรํ โปธิเมวํ ปพ .
 (๓๐)แม่นาง . ให้ . แก่ พ
 (๓๑)นทั้งกัฒา
 (๓๒)
 (๓๓) ...อันหนึ่ง

คำจารึกหลักที่ ๑๑
ด้านที่ ๑

- (๑) เส.....
- (๒) พระรามผู้เป็นน้องจูงไห
- (๓) น ทง หลาย พรญา มหา ธร (ม)
- (๔) มาทางไมไค กอนหั้นกอนผามา
- (๕) วดตเอง ด้วย มี ทาน แลวจึง กทำ
- (๖) . กษณ นี้ บ่ไห หมน หมอง ก่เจดี
- (๗) ..มหาโพธิ ไว เหนือ จอมเขาสุมน
- (๘) ..กลาง วงง ไสไห ก่รามเจดีย์ รามพิ (หาร) ...
- (๙) (พุท) ธ ปรดิมา คูงาม หนกกหนาในพิหา (ร)
- (๑๐)มหาโพธิอนนเอาหนวย พร
- (๑๑) .. (ปร) ดิสถา ในรามอาวาส นนน ขุด ตรพงง ...
- (๑๒)บว หลาย พรรณ เปน บูชา บ่ไห ขาด ...
- (๑๓)นฝูงนนวนในงามจึงฉลองสดบบธรรม ...
- (๑๔)นกลตบนา บุญไปฝากพรญาพระรามด
- (๑๕) ...เทพดาอารกต ทงหลายอนนอไสรอยู่ที่ ห
- (๑๖) ...ลูกหลานเหลนอนนเปนพงสาไคเปนทาวเป
- (๑๗) (นพร) ญาพายลุนปุ่นหลงไสไหคูเอียงดงสอ
- (๑๘) (งค) น พี่นงรกก กนน นี้ จุงเปนบุญคุณยศปรากฏ
- (๑๙) (ดแ) ก โลกทงหลาย

ตอนที่ ๒

- (๑) อน.
- (๒) ร.
- (๓) ไค ..
- (๔) รรทว
- (๕) สาวสองคน
- (๖) งอันแดง แ.
- (๗) หาสรธาปราร (ถนา)
- (๘) ยา ทส ..
- (๙) ทำ พร ..
- (๑๐) กปลูกพระสร้มหาโพธิ
- (๑๑) ... อวาสแดนคอรสรวงมีพุทธปรดิมา พระสร้ ..
- (๑๒) ... ส .. ามหาสัพพานไวคนฝูงดีตกกนำลงตั้นฝูงสง (ชม)
- (๑๓) รกส้างคลายังสุโขไทเสชนาโลกทำสำการบารมี ..
- (๑๔) ... พระมหาธาตุคลาดขง ฝ่าง แพล รัพุน ตาก ขย (ง) ..
- (๑๕) .. (ร) อดเถิง ดงที่โปรสขางนครพนนกลิงคราส ปาตลิก (ตร)
- (๑๖) บุรน์ครตร้โจลมนนทลามลตราชรอดเถิงลงกาที่ (ป) ..
- (๑๗) ... ดวหาพบพระมหารัตนธาตุแดนว . กทำจริยา . ห .
- (๑๘) ... กสางพระมหาธาตุเล็กสาสนาธรรมในพระมหานครสิงห (ล)
- (๑๙) .. โสคผลสืบเขามมาละคนาวสร้เพื่อเดือกเอาคนฝูงดี ..
- (๒๐) .. สี่หลที่บรอดพระพุธร้อรไมตรีเฟำบุริราชบรม ...
- (๒๑) .. ส อโยทยาสร้รามเทพนครที่สอรพ้รุณาสตรงปาตาลพระ ..

- (๒๒) .. เจจ ทานกัที่นั่นผสั้แตก่พระเจดี่พระสรี่ (ร) คนธาคู ไคพนน ..
- (๒๓) .. (ร่อ) ยหาสืบเจด รัตนกุดานกร ไทวากัฟงครองอกพระเจดี่ ..
- (๒๔) (ผ) สั้แด่ปลุกพระสรี่มหาโพธิ์ไคสามรอยตนลงตนญอดลา (งตน
- (๒๕) ... ลงตนคาลางตนพีช ปลุกควยอที่สถานบารมีจิง ..
- (๒๖) .. ปลุกพระโพพันตนแด่บุษาคอกไมตางตางสิงไคสอ (ง)
- (๒๗) .. สามรอยแปดสืบสิงกวานนบนบคณาเลยแดทวลปร (ทีบ) .
- (๒๘) ... ้อหววไคพนนตั้นสกลราตรีบนตนหลาย ถา แลจิงเ. ย .
- (๒๙) .. สั้พนนตนน้ามนน หัถ์ร หั . ห .. มหาปรทิบ

คำอ่านจารึกวัดเขากบ (หลักที่ ๑๑)

ด้านที่ ๑

- (๑) เสี.....
- (๒) พระรามผู้เป็นน้องจงให้.....
- (๓) นทิงหลายพระญามหาธรรม.....
- (๔) มาถางไม้ไผ่ ก้อนหินก้อนผา มา.....
- (๕) วัดเองด้วยมือท่าน แล้วจึงกระทำ.....
- (๖) .ก ษณะนี้บ่อให้หม่นหมอง ก่อเจดีย์.....
- (๗) ..มหาโพธิ์ไว้เหนือจอมเขาสุมน.....
- (๘) ..กลางเวียงไชร้ ให้ก่อรามเจดีย์รามพิหาร...
- (๙) พุทธประณิมา คุณามหนักหนาในพิหาร.....
- (๑๐)มหาโพธิ์อันเอาหน่วย พรรณ.....
- (๑๑) ..ประดิษฐานในรามอาวาสนั้น ขุดตระพัง...
- (๑๒)บัวหลายพรรณเป็นบุชาบให้ขาด...
- (๑๓)น ฝูงนั้นให้งาม จึงฉลองสถัษรรณ...
- (๑๔)น กลับนาบุญไปฝากพระญาพระราม ด.....
- (๑๕) ...เทพดาอารักษ์ทั้งหลายอันอาศัยอยู่ที่ ห.....
- (๑๖) ...ลูกหลานเหลนอันเป็นพงศา ได้เป็นท้าวเป็น
- (๑๗) พระญาภายคุณปุนหลังไชร้ ให้คู่เขื่อง^๑ ดังสอง
- (๑๘) คนพี่น้องรักกัน^๒ จงเป็นบุญคุณยศปรากฏ
- (๑๙) แก่โลกทั้งหลาย

ตอนที่ ๒

- (๑)อน .
- (๒)ร .
- (๓)ได้ ..
- (๔)รรนทว
- (๕)สาวสองคน
- (๖)งอันแต่งแ .
- (๗)หาศรัทธาปรารถนา
- (๘)ยา ทส ..
- (๙)ทำพระ ..
- (๑๐)ก ปลุกพระศรีมหาโพธิ
- (๑๑) ...อवासแต่นครสระหลวงมีพุทธประภูมา พระศรีม ...
- (๑๒) ...ส .ามหาสพานไว้คนฝูงดี ตักน้ำล้างดินฝูงสงฆ์
- (๑๓)รักษา จึงคลายงสุโขทัยสัชชนาโดยกระทำสมภารบารมี ..
- (๑๔) ...พระมหาธาตุกลดบัง ฝาง, แพล, ระพูน, ดาก, เชียง ..
- (๑๕) ..รอดเงดงที่โปรสข้าง, นครพัน, กลิงคราฐ, ปาตลิวตร
- (๑๖)บุร นครตรี, โฉมฉันทลา, มัลลราชู, รอดเงดงลังกาที่ป
- (๑๗) ...ด้วยหาพบพระมหารัตนธาตุ แต่ฉว .กทำจริยา .ห .
- (๑๘) ...ก สร้างพระมหาธาตุเล็กศาสนาธรรมในพระมหานครสิงหล
- (๑๙) ..โสด ผสมสืบเข้าข้ามมาลุดะนาวศรี เพื่อเลือกเอาคนฝูงดี ..
- (๒๐) ..สี่หลที่ป รอดพระพุทธรูปอารยไมตรี ใ้บู่วราชบรม ...
- (๒๑) ..ส อโยทยาศรีรามเทพนคร ที่สอรพฤษฐานตรงปาดาลพระ ..

- (๒๒) ..เดจ ท่านก้อที่นั้นผสมแต่ก้อพระเจดีย์พระศรีรัตนธาตุได้พัน..
(๒๓) ..ร้อยห้าสิบเจ็ด รัตนกูดานคร ไทยวากัมพงคลองอ้อก้อพระเจดีย์..
(๒๔) ผสมแต่ปลุกพระศรีมหาโพธิได้สามร้อยต้น ทางตอนยอดทางต้น
(๒๕) ...ทางต้นคา ทางต้นพีช ปลุกด้วยอธิษฐานบารมีจึง..
(๒๖) ..ปลุกพระโพธิพันต้น แต่บูชาดอกไม้ต่างสิ่งได้สอง....
(๒๗) ..สามร้อยแปดสิบสี่กว่านั้นบ่คนณาเลย แต่ทวลประทีป..
(๒๘) ...โอ หัวได้พันต้นสกลราตรี ยน ดน หลาย ถ้า แดจิง . . .
(๒๙) ..สี่พันต้นน้ำมัน ห่อ ล้อ ห . . ห...มหาประทีป

อธิบายคำบางคำในหลักที่ ๑๑

- คำที่ ๒ บรรทัด ๑๔ แพล - เมืองแพร์ รุฟุน - เมืองดำพูน
 " " ๑๕ นครพัน เมืองนี้มีในหลักที่ ๔ คำที่ ๒ บรรทัดที่ ๑๔ ไม่
 ทราบชัดว่าเมืองอะไร แต่อยู่ในทิศตะวันตก ของเมืองสุโขทัย
 หรือบางทีอาจอยู่ในประเทศรามัญก็ได้
 " " ๑๖ โกลมันทล อยู่ที่ฝั่งตะวันออก ของประเทศอินเดีย มีเมือง
 มัทราศ เป็นเมืองใหญ่
 " " ๑๗ ผสมสิบเข้า - รวมกันเป็นสิบปี
 " " ๒๓ กัมพงครองอ้อ กัมพง เขมร - ทำ คือทำคลองขุด

คำจารึกหลักที่ ๑๒

- (๑) เสด็จสรรพพณุตตนาทิกุณคณาคณิตววิชรตน ปติมณพิตปรีหิตกรรสรวิ
 สากุณมนิโคตตมสมพุทฺธสส ปรีนิพพานโต นวตตตตตตทเก สหสส
 สกราเช ชยนาถิสสรรรธุมิก (๒) ธมมราชาธิราชสส ชาติวสฺสวเสน
 ฉตฺยสปริปรณหยสวฺจจเร คิมฺहनฺตอตุมฺหิ เวสาขมาสสส สุกกปกฺเข
 จตฺตถิตติถิยํชิวทิวเส สาทิโยคฺยานรฺรเป โรหิณินภฺชตฺตสํยฺตเต สุริโยท-
 เขกาทสปาทฉายํ (๓) อตฺติสยมลวิรหิตสีลาทิกุณปติมณพิตรตนากร
 วรรณณวณวาสีสิริสฺสเมธฺยกรสํมราชสส อคฺคฺคฺปญฺญาโก ปวรสิตตนาทิก
 คุณสมลงกตวณวาสีสิริสฺสเมธฺยกรโรยตฺติสฺสวรสฺงมฺนายโก (๔) สุรเตชพล
 ธรวรรธมมราชาธิราชตฺนชฺชวฺฒนิณณวิสาตคุณสิริสุริยวสฺสปรมปาตมหารธม-
 มราชาธิราชสส ราชพลํ นิสฺสาย สุวิจิตกมมกฺสเลน วิทฺยาवสฺสมหา-
 เถเรน ปรมปาตธมมราชนรปติโน วรรณกมหารธมม (๕) ราชธณฺณนุค
 คเหณ สุโขทยปฺรานุเต อิมฺมฺหิ วิสาตสีลาปตฺเต มนาภิราเม ลงกทปฺสส
 รตนมกฺญเ สมณตฺกฺกุสฺสิชวเร ปรมโลกนาถเณ ทสฺสิตสส รตนปท-
 เจตฺติยสส ปฺมานานรฺรูปสทฺทิสเ อตฺติวิมโนหรรล (๖) พิตววิชรวิจิตร-
 จกฺกลกฺขณวิราชิตฺตจฺจุตฺตรสตปรมมจฺจลปรีปฺณเณ กวิสฺสวรสฺสคฺคยมก-
 ปทลณฺจเนจิตฺตกาเรติ ||๐||

มุนิราชสสีเม ปาท ลณฺจนา จกฺกลกฺกตา
 สิตฺถิมจฺจลสมปฺปณฺณา ทสฺสนิยา มโนรมา
 เมธฺยกราภิชาเนน สมณินฺเทน วิณฺณนา

- (๓) การิตานุคฺคเหเนว ธมมราชสส ชัมโต

ปณฺจวสฺสสหสฺสทานิ โลกนาถสฺส สาสเน
 กลฺยาเนสันมตฺถาย จีรํ ติฏฺฐนฺตุ โสตถิโน
 อนเนน ปุณฺณกมฺเมน สุจิตา โหนฺตุ ปาถิโน
 ปาลยนฺตา มหีปลา ฌมฺมโต สกถํ มหี ॥

คำแปลจารึก (หลักที่ ๑๒)

นายป่วน อินทวงศ์ เปரியญ แปล

ศักราช ๑๕๗๐ จำเดิมแต่พระปรีณิพพานแห่งสมเด็จพระสากยมุนีโคดม สัมพุทธเจ้าผู้ประกอบด้วยสิริอันเลิศทรงกระทำประโยชน์เกื้อกูลแก่ผู้อื่น ประดับด้วยรัตนสมบัติประการต่างๆ อันบัณฑิตคำนวณนับโดยคุณมีญาณเป็นเครื่องรู้สรรพสิ่งทั้งปวงอันประเสริฐเป็นต้น ในเวลาฉะนี้ ๑๑ บาท ตั้งแต่พระอาทิตย์อุทัย ประกอบด้วยโรหิตันักษัตฤกษ์อันสมควรแก่สาชโยค ในวันพฤหัสบดีที่ ๔ ในศกกบักษี แห่งเดือนไพศฆมาส กิมหันตฤดู ในปีมะเมีย อันเป็นปีที่ ๓๖ บริบูรณ์ด้วยสามารถพระราชสมภพแห่งพระเจ้าธรรมราชาธิราช ผู้ประกอบด้วยธรรมอันประเสริฐ พระสุเมธังกรคณะวนวาสี ผู้มีสิริประกอบด้วยคุณมีศีลแลญาณอันบรรพ์เป็นต้น ผู้เป็นสังฆนายกอันเลิศ เป็นใหญ่กว่าพระสงฆ์ทั้งปวง ซึ่งเป็นอุปัฏฐากอันเลิศของพระสุเมธังกรสังฆราชา ผู้มีสิริคณะวนวาสี ประกอบด้วยญาณอันประเสริฐ ประดับด้วยคุณมีศีลอันดียิ่งแลปราศจากมลทินเป็นต้น อาศักราชกำลังแห่งพระเจ้าสุริยวงศ์บรมปาลมหาธรรมราชาธิราช ผู้มีญาณอันเจริญและมีสิริเป็นคุณอันไพศาล เป้าพระราชาโอรส แห่งพระเจ้าธรรมราชาธิราชผู้ประเสริฐ ทรงไว้ซึ่งกำลัง คือเดชอันกล้า ได้จารึกรอยพระบาททั้งคู่แห่งพระสุคตผู้เป็นใหญ่กว่ากวีทั้งหลาย ลงบนแผ่นศิลาบัตรอันกว้างนี้ ซึ่งพระวิทยาวงศมหาเถรผู้ฉลาดในจิตรกรรมอันดี นำมายังกรุงสุโขทัยบุรี โดยราชานุเคราะห์แห่งพระเจ้านันทบรมราชผู้เป็นชนกนาถ แห่งพระเจ้าบรมปาลาธิราชผู้เป็นใหญ่กว่านรชน รอยพระบาททั้งคู่บริบูรณ์ด้วยมงคลอันยิ่ง ๑๐๘ ประการ ประกอบด้วยลักษณะแห่งจักรอันงามวิจิตรต่างๆ

เป็นที่ยังใจให้ยินดีเกินเปรียบ เสมือนหนึ่งรัตนบทเจดีย์ ที่พระโลกนาถเจ้า
ทรงแสดงไว้นัยอดแห่งภูเขาสมันตภูฏ อันเป็นมกุฏทองของลังกาทวีป เป็นที่
อภิรมย์แห่งใจ

รอยพระบาทของพระพุทธเจ้าผู้เป็นจอมแห่งมุนี (จอมปราชญ์) อันงาม
วิจิตรไปด้วยจักรบริบูรณ์ด้วยมงคลอันจะให้ถึงซึ่งความสวัสดิ์ ธรรมและ
เจริญใจเหล่านี้ พระมหาสมณเจ้า นามว่า สุเมธังกร ผู้ปราชญ์ ได้ให้จารึกขึ้น
ไว้ โดยพระราชนุเคราะห์ แห่งพระเจ้าธรรมราช ผู้เปรี๊ยะปราชญ์ เพื่อประ
โยชน์แก่ผู้แสวงหาคุณงามความดี ในศาสนาของพระโลกนาถตลอด ๕๐๐๐ ปี
ขอให้รอยพระบาทเหล่านี้จงตั้งอยู่โดยปราศจากอันตราย

ด้วยบุญกรรมนี้ ขอหม่อมผู้ผู้มีปกตริรักษาซึ่งแผ่นดิน จงมีความสุข รักษา
แผ่นดินทั้งสี่โดยธรรมเถิด

คำจารึกหลักที่ ๑๓

(๑) ศักราช ๑๔๓๒ มเมียนักษัตรอาเทียพารเดือนหกจีนสิบสี่ค่ำได้
 ษตฤ || กษเพลารุ่งแล้วสองนาฬิกาจึงเจ้าพรญาศรีธรรมมาโสกราชประดิสนพระ
 อีสวร || เป็นเจ้านัไวโครองสัตว์สี่ตีนสองตีนในเมืองกำแพงเพชรแลห้วย
 เลอก || สายณพฤษศาสนแลไสยศาสนแลพระเทพกรรมมิโหม่นมิหมองให้

(๒) เปนอันนิงอันควย แลส้อมแปลงพระมหาธาตุ แลวัดบริพารใน
 เมืองนอกเมือง แล || ที่แดนยาวเรือนถนลทลาอันเปนครทานไปถึงบางพาน
 ชุดแม่ไทรบางพรอ อิง || แต่ก่อนญอมขายวัวไปแก้ลัวอันจโหขายดุจก่อน
 นั้น กหามมิให้ขาย อิงเมื่อทำ || นาไสญอมเอาพืชเข้าในน่านปลูกเองมิได
 เอาเข้าในข่งไปหวนไปดัดตั้งทั้งหลาย

(๓) อนิงทอปปุพรญาร่วงทำเอนำไปถึงบางพานนั้นกถ์หายสินแลเขา ||
 ญ่อ่นวานาทางฟ้าแลหาทอนันนพบ กทำทอเอนำเขาไปเลี้ยงนา || ให้เปนนา
 เหมืองนาฝ่ายมิไคเปทางฟ้ากัน ทำทั้งนี้ถววยพระ || ราชกุศลแด่สเด็จ
 บพิตรพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์

คำอ่านจารึกบนฐานพระอิศวรเมืองกำแพงเพชร (หลักที่ ๑๓)

(๑) ศักราช ๑๔๓๒ มะเมื่ยนกัษัตราทิตยพาร เดือนหกขึ้นสิบสี่ค่ำได้
 หยตฤกษ์ เพลารุ่งแล้วสองนาฬิกา จึงเจ้าพระญาศรีธรรมมาโศกราชประดิษฐาน
 พระอิศวรเป็นเจ้านไว้ให้ครองสัตว์สี่ตีนสองคืนในเมืองกำแพงเพชร และช่วย
 เลิกศาสนาพุทธศาสน์และไสยศาสน์และพระเทพกรรม มิให้หมั่นให้หมอง

(๒) ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียว และซ่อมแปลงพระมหาธาตุ และวัด
 บริหารในเมืองนอกเมือง และที่แดนเข้าเรือนถนนทะเลอันเป็นตรธานไปถึง
 บางพาน ชุดแม่ไทรบางพร้าว อนึ่งแต่ก่อนยอมขายวัวไปแก่ละว้าอันจะให้ขายคุด
 ก่อนนั้น ก็ห้ามมิให้ขาย อนึ่งเมื่อทำนาไร่ร่ ย่อมเอาพืชข้าวในนาอันปลุกเอง
 มิได้เอาข้าวในยังไปหว่านไปดำดังทั้งหลาย

(๓) อนึ่งทอู่พระญาร่วงทำเอน้ำไปถึงบางพานนั้น ก็ถมหายสิ้น และ
 เขย่อนาวนาทางพ้า และหาท่อนั้นพบ กระทำทอเอน้ำเข้าไปเลี้ยงนา ให้
 เป็นนาเหมือนนาฝ่ายมิได้เป็นทางพ้ากัน ทำทั้งนี้ถวายพระราชกุศลแต่สมเด็จพระ
 บพิตรพระเจ้าอยู่หัวทั้งสองพระองค์

๑. ในคำอ่านอักษรฝรั่งเขียนว่า *khóm* - ย่อม?

คำจารึกหลักที่ ๑๔

ตอนที่ ๑

- (๑) ॥ วสพรมหาเถร แสนัด . นเมือมหาเถร
- (๒)
- (๓) เจ้าเทพฐจิ ..
- (๔) ไดอุปสมบทเป็นภิกขุ
- (๕) กอ้นกับพรเจ้าทั้งมวนน .. น ...
- (๖) กไห เปนส . เ . ॥ – ॥ สักราช ๑๔
- (๗) . ๘ วอกนักรัศักรเซ .. มาส ... ॥ พ . ตส . พ . ก ...
- (๘) กส .. พ ... ไท ... ชใน ต ...
- (๙) ง ... ก . พญาบาลพรเปนเจ้าแล . นา ...
- (๑๐) .. กพั นกับพรพุทธเจาในเจ้าเทพฐจิแลมาผาขาวพ ...
- (๑๑) นา .. วลาน . ง อดกันสงกับทำที่
- (๑๒) พรเปนเจ้าในพิหารก่แลวกอปลงพรพุทธเจ้าทั้งมวนก่แลว
- (๑๓) หินพิหารก่เปนหินแลงรองก่แลววิลพงสองอันเปนนาวา .
- (๑๔) ... แลไหเปนทรรพสาธารก่แลวกอทำกำแพงทั้งสี่ดาน โอ
- (๑๕) ขทานพรเปนเจ้าก่แลว ॥ – ॥ แตนี่เจ้าเทพฐจิแดงเครื่องสำรับไว
- (๑๖) กับพรพุทธเจาในพิหารผาเบงจดี้นนิงคาสองคำลึงเปนอาส
- (๑๗) หนามาตทองเหลืองดวงนิงคาคำลึงเปนบาตพรเจ้าลางพา
- (๑๘) นเทศดวงนิงหนาสอกสี่นิงคาสองคำลึงถวยโคมลายดวงนิงถวย
- (๑๙) (บริ) พันเลกสิบดวงเปนสำรับกับลางพานแดงเบนบายศรีบูชาพร

- (๒๐) จาตเลิงทองเหลืองดวงนิงคาหาสลึงแด (ง) ไสหมากบูชาพรเจ้าเล
 (๒๑) ขนทองสำเรศดวงนิงคาบาดนิงแดงหมยงบูชาพระเจ้านำเตาทอง
 (๒๒) สำริดดวงนิงมีฝาคาบาดนิงแดงใส่นำบูชาพรเจ้า || - || แตนเครื่องสำร
 (๒๓) บกัับพรเจตียลางพานเทศดวงนิงหนาสอกนิงคาสองตำลึงถวยโค
 (๒๔) มลายดวงนิงถวยบริพันเล็กสิบดวงกับสำรับลางพานแดงเปนบาย
 (๒๕) ศรีบูชาพรเจ้านำเตาทองสำริดดวงนิงมีฝาคาบาดนิงใส่นำมั่งเบือดวงนิง
 (๒๖) งกาสามสลึงไสหมากเลี่ยนเทศดวงนิงไสหมากเครื่องสำรับนี้แดงเป
 (๒๗) นบายสรักกับพรเจตีย || - || แตนนี้กับบุญชอยสาบไวกับพรเปนเตาแพรส
 (๒๘) ... คกากญើยฝืนนิงคาหกบาดำแดงกอนชีไวรอมพรธรรมคำพิ
 (๒๙) ..คสมุดลายปักฝืนนิงคาตำลึงนิงอำแดงหอมชีไวรอมมหาเวศ
 (๓๐) (นคอร) อำแดงเสนบุชามหาเวสันคอรจารสำรับนิงบาดนิงพิดาลธรรม
 (๓๑) ..สองตำลึงไมประดับดาตุมทองเหลืองรอบ || - || แตนอำแดงอยา
 (๓๒) คสาบไวบูชาพรเปนเจากองดวงนิงค้ำหนาสอกนิงคาสองตำลึงกล
 (๓๓) องลูกนิงไมสักตำลึงนิงกัสดาลูกนิงหนักสองซังคาหกล
 (๓๔) || เจาหมื่นเทพมยรมิดมีสรุชาทำหินฟิงแผนนิงมาตัวไวแดง
 (๓๕) (แ) กพรสงมฟิงเมื่อสดับธรรมกับหินดาดที่นิงสิบแผน || - || หิน
 (๓๖) (แผน) นีนายพันพิสหนุกรรมไหแลนยสังลูกนายเทพไซรับ
 (๓๗)ไหเปนจาริกไวไหหมันกับสาสนาพรเปนเจา || - || แด
 (๓๘)รานกับพรเจ้าสามสิบไรอยูตัวนอกหนาพิหารนาสิบ
 (๓๙) ... สัดจอมหาอุปาสกทานเจาพรญาศรีธรรมมาโสกราชพรธา
 (๔๐) ..เดชมี่พรราชสรุชาไหแกพรเจ้าใหม่นี้ไสญี่สิบไรนาพร
 (๔๑) ...รานไปหนตวันออกแล || - || พทธอาพาพ ||

ตอนที่ ๒

- (๑) || แดนที่พระเจ้าอันเป็นสวนที่นึ่งสีโรบิงที่นึ่งส (องโร) บิงที่นึ่ง
- (๒) โรมนที่นึ่งโรที่พระเจ้าสองโรบิงบาผาชาวเทพแลอ้าน
- (๓) ดงยอดเมียบางไวกับพระเจ้าที่นี้... โร... มนบาผาชาวเท
- (๔) พแลอ้านแดงยอดเมียบ..... พระเจ้า || - || อ้าแดงยสนอง
- (๕) ..ไว... นกับพระเจ้าใหม้นรักสาพญาบาลพระเป็นเจ้าแล
- (๖) ไรนาสวนเรือกสิงสารากอรอันกับพระเจ้าแลบุริสการอันกุแล
- (๗) นกับบุญชอยกันสงไวกับพระพุพชรธรรมทั้งมวนนี้จึงไหห
- (๘) มั่นไหคงแลเป็นอานิสงแก่นกับบุญทั้งหลายต่อเทาสวรรค
- (๙) นิพาน || - || อื้อนรักลูกธรรมบุคผาชาวเทพแลอ้านแดงยอด
- (๑๐) มีสธธาแลไวบริบัตพระเจ้าสงบุญไปแกเผื่อ || - || สวนกุไสปราก
- (๑๑) ท้าโกโพธิสมพารเมื่อใดแลกุไปมิถึงแกโพธิสมพาร
- (๑๒) แลกุเกิดมาในชาติใด ๆ กัดี่ขุ่กูมีปริชญาแลสมบัติเกิดมาแก
- (๑๓) กุทุก ๆ กำเนิดพยาธีกัยามี่แกกูอันนิงอานิสงอันกุไคบวส
- (๑๔) ในศาสนาพระเจ้ากัไดอันกุไคสงไวในศาสนาพระเจ้าดั่งนี้กัไดกูถัล
- (๑๕) ปณามบุญสงไปแกครุอุปชญายพแมผุเถาผุแกญาดีแกทาว
- (๑๖) แกพญาแกเทพยดาทั้งหลายแลสัตติอันไปตคนรกกัไดอัน
- (๑๗) ไคเป็นเปรตดิรฉานกัไดจิงไคความสุขทุก ๆ คนโพ
- (๑๘) ะผลอานิสงอันกุไคสงในสาสน์น้ำพระเป็นเจ้าไวคังนี้ ||

คำอ่านจารึกวัดเขมา (หลักที่ ๑๔)

ด้านที่ ๑

- (๑) || วิสพระมหาเถร.....แสนต์. นเมื่อพระมหาเถร
- (๒)
- (๓)เจ้าเทพพริ้ง...
- (๔)ได้อุปสมบทเป็นภิกขุ.....
- (๕)ก่อนกับพระเจ้าทั้งมวน น...น...
- (๖) ก็ให้.....เป็นส.เ. || - || ศักราช ๑๔
- (๗) . ๘ วอภักษัตร์ เข..มาศ ... || พ. ดส. พ.ก...
- (๘) กส.. พ ...ไท ...ชใน.....ต....
- (๙)ง... ..ก. พยาบาลพระเป็นเจ้าแล. นา...
- (๑๐) ..ภพ ..น กับพระพุทธรเจ้า^๕ เจ้าเทพพริ้ง แลบาผ้าขาว พ...
- (๑๑)นา.. วลาน. งองกันสร้างกับทำที่.....
- (๑๒) พระเป็นเจ้าในพิหารก็แล้ว กอปลงพระพุทธรเจ้าทั้งมวนก็แล้ว
- (๑๓) หินพิหารก็เป็นหินแลงรองก็แล้ว วิธพงสองอันเป็นนาวา.
- (๑๔) ... แลให้เป็นที่พัสสาธณ^๕ก็แล้ว ก่อทำกำแพงทั้งสี่ด้าน
- (๑๕) โยทานพระเป็นเจ้าก็แล้ว || - || แต้น^๕เจ้าเทพพริ้งแต่งเครื่องสำหรับ
- (๑๖) ไว้กับพระพุทธรเจ้าในพิหาร ผ้าเบงจตผืนหนึ่ง ค่าสองตำลึง เป็น
- (๑๗) อาสน บาตรทองเหลืองดวงหนึ่ง ค่าตำลึง เป็นบาตรพระเจ้า ลาง.
- (๑๘) พานเทศดวงหนึ่ง หนาสอง^๕นิ้ว ค่าสองตำลึง ถ้วยโคมลายดวงหนึ่ง
- (๑๙) ถ้วย (บริ) พันเล็กสิบดวงเป็นสำหรับกับลางพาน แต่งเป็นบายศรีบูชา

- (๒๐) พระเจ้า ดเลิงทองเหลืองดวงหนึ่ง คำห้าสสิ่ง แด (ง) ใส่หมากบูชาพระเจ้า
- (๒๑) เลียนทองสัมฤทธิ์ดวงหนึ่ง คำบาทหนึ่ง แต่งหมยงบูชาพระเจ้า น้ำเต้า
- (๒๒) ทองสัมฤทธิ์ดวงหนึ่งมีฝา คำบาทหนึ่ง แต่งใส่น้ำบูชาพระเจ้า || - ||
- (๒๓) แต้นเครื่องสำหรับกับพระเจดีย์ ลงพานเทศดวงหนึ่ง หนาศอกหนึ่ง
คำสองคำถึง ถ้วย -
- (๒๔) โคมลายดวงหนึ่ง ถ้วยบริพันเล็กสิบดวง กับสำหรับลงพาน แต่งเป็น
- (๒๕) บายศรีบูชาพระเจ้า น้ำเต้าทองสัมฤทธิ์ดวงหนึ่งมีฝา คำบาทหนึ่ง ใส่ น้ำ
มั่งเบือดวงหนึ่ง
- (๒๖) คำสามสสิ่ง ใส่หมากเลียนเทศดวงหนึ่ง ใส่หมากเครื่องสำหรับตั้ง
- (๒๗) เป็นบายศรีกับพระเจดีย์ || - || แต้นกับบุญช่วยสร้างไว้กับพระเป็นเจ้าแพรส
- (๒๘)ดกาะเยี่ยผืนหนึ่ง คำหกบาท อำแดงกอนซ้อไว้ร้องพระธรรมคัมภีร์
- (๒๙) ...ดสมุคลายปักผืนหนึ่ง คำคำถึงหนึ่ง อำแดงหอมซ้อไว้ร้องมหาเวส
- (๓๐) สันดร อำแดงเสนบุษามหาเวสสันดรจารสำหรับหนึ่งบาทหนึ่งพิดาลธรรม
- (๓๑) ..สองคำถึง ไม่ประดับดาตุ้มทองเหลืองรอบ || - || แต้นอำแดงอยาด
- (๓๒) สร้างไว้บูชาพระเป็นเจ้า กองดวงหนึ่งคำ หนาศอกหนึ่ง คำสองคำถึง
- (๓๓) กลองลูกหนึ่งไม้สักคำถึงหนึ่ง กังสะดานลูกหนึ่งหนักสองซ้ง คำหกสสิ่ง
- (๓๔) || เจ้าหมื่นเทพเนียรมีตรมีศรีทธาทำหินฟิงแผ่นหนึ่งมาตั้งไว้ แต่ง
- (๓๕) (แ) กพระสงฆ์ฟิงเมื่อสดับธรรม กับหินดาดที่นั่งสิบแผ่น || - || หิน
- (๓๖) (แผ่น) นี้ นายพันพิษณุกรรมให้ แลนายสังลูกนายเทพไชยรบ
- (๓๗)ให้เป็นจารึกไว้ให้มั่นกับศาสนาพระเป็นเจ้า || - || แต่
- (๓๘)รานกับพระเจ้าสามสิบไร่ อยู่ตะวันออกหน้าพิหาร นาสิบ
- (๓๙) ...สมเด็จมหาอุปาสก ท่านเจ้าพระยาศรีธรรมมาโสกราช พระรา

- (๔๐) ..เดช มีพระราชศรัทธาให้แก่พระเจ้า ให้มนัสไชยสืบไรรณา พระ
 (๔๑)ารานไปหนตะวันตกแล || - || พทธออาพาพ ||

ตอนที่ ๒

- (๑) || แต้นที่พระเป็นเจ้าอันเป็นสวนที่หนึ่งไร่ บึงที่หนึ่งส (องไร่) บึงที่หนึ่ง
 (๒) ไร่มนที่หนึ่งไร่ ที่พระเจ้าสองไร่ บึงบาผ้าขาวเทพแลอ-
 (๓) แดงขอดเมียบสร้างไว้กับพระเจ้านี้ ... ไร่... มนบาผ้าขาวเทพ
 (๔) แลอแดงขอดเมียบ.....พระเจ้า || - || อแดงขอน้อง
 (๕) ..ไร่.. นกับพระเจ้าให้มนรักษายาบาลพระเป็นเจ้าแล
 (๖) ไร่ นา สวน เรือก สิ่งสารากออันกับพระเจ้าแลบวิสการอันกุแล
 (๗) นักบุญช่วยกันสร้างไว้กับพระพุทธรพระธรรมทั้งมนนี้จึงให้มน
 (๘) ให้คง แลเป็นอนิสงส์แก่นักบุญทั้งหลายต่อเท่าสวรรค์
 (๙) นิพาน || - || อิบุนรักลูกธรรม บุตรผ้าขาวเทพแลอแดงขอด
 (๑๐) มีศรัทธาแลไว้บริบัติพระเจ้าส่งบุญไปแก่เผื่อ || - || ส่วนกุไชร
 (๑๑) ปราธนาโพธิสมภารเมื่อใด แลกุไปมีถึงแก่โพธิสมภาร
 (๑๒) แลกุเกิดมาในชาติใด ๆ ก็ดี ขอผู้มีปรีชาแลสมบัติเกิดมาแก่
 (๑๓) กุทุก ๆ กำเนิด พยาธิก็อย่ามีแก่กุ อันหนึ่งอนิสงส์อันกุได้บวช
 (๑๔) ในศาสนาพระเจ้านี้ดี อันกุได้สร้างไว้ในศาสนาพระเจ้านี้ดี
 (๑๕) กุกลับนาบุญส่งไปแก่กุ อธิษฐาน พ่อ แม่ ผู้เฒ่าผู้แก่ ญาติ ท้าว
 (๑๖) พญา แก่เทพยดาทั้งหลาย และสัตว์อันไปตกนรกก็ดี
 (๑๗) อันได้เป็นเปรตดิรัจฉานก็ดี จงได้ความสุขทุก ๆ คน
 (๑๘) เพราะผลอนิสงส์อันกุได้สร้างในศาสนาพระเป็นเจ้าไว้ดังนี้ ||

คำจารึกหลักที่ ๑๕

ด้านที่ ๑

- (๑) สุกมัตถุ ศวษติศรีสรินทร์บวรวิสุทธิ
- (๒) วิวิธเคโชนยาติเรก ๑๔๓๑
- (๓) ศกมเสงนักษัตรบุรณมีไพศาย
- (๔) พุทธพารศุภมธุติ นายพัน
- (๕) เทพรักษาแลนายพันสุริยามาสแล
- (๖) อำแดงคำกองแลอำแดงคำแก้วแผ้ว
- (๗) ใจบานราบใจมัวพัจใจสาธุอาจในสุ
- (๘) จริตวิลาสิตสรธาปลงมหาคามบริเว
- (๙) นแดพระมหาเถรราหุลเทพวัน
- (๑๐) วาสีศรีวิริยปรญาในอารามกานสอให้
- (๑๑) เปนสังฆิการาม || ในเมื่อศัก
- (๑๒) ราชไค ๑๔๓๔ ศกมแมนักษัตระ
- (๑๓) สุกมธุติจึ่งนายพันเทพรักษานพัน
- (๑๔) สุริยามาสอีกอำแดงคำกองอำแดง
- (๑๕) คำแก้วแผ้วไม . ราบ . . ทรพ
- (๑๖) สรทธาอทยาสาโยจจำนงจงปรโยชน
- (๑๗) โฆษณาเกมหาสบุรุษทั้งหลาย
- (๑๘) หมายเปนประทาน(คือ)ทานเจ้าขุน
- (๑๙) หลวงมหาพยรปรญาแลท้าว

- (๒๐) ญอดท้าวไปอรธนาพระศรี
 (๒๑) สรรเพชญะเสด็จมาจากวันนาวาส
 (๒๒) (แล) วิเสดจิตในพระวิหารสภา
 (๒๓) นารามคามอันนายพันทั้งสองปลงนี้ ๑
 (๒๔) ๑ สุกมัญชคุ วิมตมกกลถกกลบตาลบดล
 (๒๕) พหุลพหุลอดคุดสมพารญานาคี
 (๒๖) ไสริยไกรใน...าพา..สูกขสวศตีสมดี
 (๒๗) สนบรพ.....ยศรีอุคม
 (๒๘) พรหมพรรณสรเรีศรียศพจ. วายปรา
 (๒๙) ญดกุกุสเสก ๑๔๓๘ สก กุรนักสัธ
 (๓๐) ทานเจ้าขุนหลวงมหาพยรปริญาแลท้าว
 (๓๑) ญอดท้าวอีกนายพันเทพรักษานายพัน
 (๓๒) สุริยามาศฉลองเฉลิมเดิมสรธาหาอัน
 (๓๓) ขอบกอบรกุสผลบุญคุณาธิคุณพุนใน
 (๓๔) (การสภา) ปนาพระพิหารสถานพระ
 (๓๕) สรรเพชญอันเสด็จมาแต่วันนาวาสนั้น
 (๓๖) แล ||

ตอนที่ ๒

- (๑) จึงสับบุรุษทั้งหลาย (ยหมาย)
 (๒) เปนประธานคี่ทาน (เจ้าขุน)
 (๓) หลวงมหาพยรปริญา (แล)

- (๔) ทาวญอดทาว (แลนย)
- (๕) พันเทพรักษาพันสุริยา
- (๖) มาศรทนายพระ (ภิกสุ) สั
- (๗) มหัทธลาย (ห) มายที่
- (๘) เปนอาทิกี่สเด็จพระสัง
- (๙) ฆราชจุชามนีสรีสังฆปริณา
- (๑๐) ยกสธรรมตลกปรมเวธจารย์
- (๑๑) ยบพิตรระสุจรีตจิตจ้านจง
- (๑๒) ธรรมสรวคพทศสมาอุโบ
- (๑๓) สดเสวจสำเรจสาธุในสัก
- (๑๔) ราช ๑๔๔๐ ศกขาลนั
- (๑๕) ษตระณฐีเกิดไวสาภข"พุธ
- (๑๖) พารมคสิริกักขัตตฤกษสุภ
- (๑๗) มหุริติ || แดว้ดฤประ
- (๑๘) ใจยสับบุศทงหลายหมาย
- (๑๙) เปนประธานคี่ทานเจาขุน
- (๒๐) หลวงมหาพยรปรรญาแล
- (๒๑) ท้าวยอดท้าวแลนยพัน
- (๒๒) เทพรักษาแลพันสุริยามาศ
- (๒๓) แลอำแดงอันเปนเมียทง
- (๒๔) สองตางพระพิหารศรีผส่เงิน

- (๒๕) ทังปวงอันชีไม่สบุห็นสีมาห็น
- (๒๖) คาคเปนเงินสองซังสองตำลึง
- (๒๗) จิงสับบุรุษบันดานบานกมล
- (๒๘) จิตวิกลิตสราธิการมานนุ
- (๒๙) โมธนาด้วยเจ้าขุนหลวง
- (๓๐) มหาพชรปรรญาแลทาวญอด

ตำนานที่ ๓

- (๑) .แทน .กันกลป (นา).....
- (๒) พ....ฝากสัตว์ทั้งหลายฝ่ายบนจนเทออรูปพรหม
- (๓) ..หนไคเทออบายสัตว์ทั้งหลายจงสุขขสำราณ
- (๔)โสภโรคทุกขมุขมนคลสวรรคสรวพ
- (๕) สุขขทุกข...ไ.ค...กัจวลอนตรายสำ.ทะละนัร
- (๖) ..น...พิหารสถานสีมาถาปนาอุโบสถนัจคง
- (๗)สถาน ||—||—||
- (๘) วันพุธเดือนหกจันหกคำขาลนักษัตรสำรืท
- (๙) ชิสกจิงนายพันเทพรักษำอำแดงคำกองแลอำ
- (๑๐) แดงศรีบัวทองผู้ลูกมีใจสราทกลปนาอืแก้วข้า
- (๑๑) แลกองดวงนังเปนเงินเจดบาทกับคารามสน
- (๑๒) ใส่ไวไกรรักษาพระพุทธรูปพระธรรมพระสังฆไกร
- (๑๓) ไกรแลเอาอืแก้วนี้แลไปข้าชายหาย.ยใส่ไห...มี
- (๑๔) ผู้นัน...เทวทัตตเมื่อนายพันเทพรักษำกลับ

- (๑๕) นาอี่แก้วแลหลอนำทักษิโนทกคือนาพระ
 (๑๖) สงมทั้งหลายหมายเป้นประธานคี่สำเดจพระ..
 (๑๗)แลมหาพรหมรัตนแล... ม..
 (๑๘)มหาเถรราชอุลเทศวัน (วาสี).....
 (๑๙) ประญาแลมหาปราชญาเทพอันอยู่ในอา..
 (๒๐) (สบ) บุรุษทั้งหลายหมายเป้นอาทิจิ (ทานเจ้าชู้)
 (๒๑) นหลวงมหาพชรประญา.....
 (๒๒) ...รเทพอันเทศนา.....
 (๒๓)ดวยแล || - || - ||

ตำนานที่ ๔

- (๑) (วัน) สุกระเดือนห้าขึ้นสิบ
 (๒) (คำ) รกานักสัตว์ยับต
 (๓) (สก) จึงนายไกรชชรแ
 (๔) (ล) อำแดงศรีบัวทอง
 (๕) (เ) มียนิมนมหาเทพ
 (๖) ภิกขุของคณิงมหาจ
 (๗) นภิกขุของคณิงมหา
 (๘) มงคลภิกขุของคณิงม
 (๙) หานนองคณิงสี่พระ
 (๑๐) องอิกผขาวบุรพัตนิง
 (๑๑) ผขาวสวรัตนิงเจ้าพัน

- (๑๒) รดน้ำแลสับบุรุษทั้ง
- (๑๓) หลาขันธ์ในอุกเขาสถวัด
- (๑๔) พระเสด็จฝ่ายบูรพา
- (๑๕) เชิง จิงนายไกรชยรแลอำ
- (๑๖) แดงศรีบัวทองให้ทำ
- (๑๗) พิไกรกรรมนี้ไผ่แม่เทพ
- (๑๘) แดงหันลูกให้เป็นข้า
- (๑๙) อุโบสถโดยกรรปนา
- (๒๐) ขพันเทพแลอำ
- (๒๑) แดงนอยแม่ศรีบัว
- (๒๒) องลูกโดยมีในจารึก
- (๒๓) สันคอนแตกอัน
- (๒๔) ไหล่สั่นดอเทวกรรม
- (๒๕) พิศ (น) แด่นายไกร
- (๒๖) ชยรแลอำแดงศรีบัวทองไว้ (เก)
- (๒๗) (แ) มเทพไสทองสองคำลี (ง)
- (๒๘) .วขันธ์ไผ่เทพหันทอง...

คำอ่านจารึกวัดพระเสด็จ (หลักที่ ๑๕)

ด้านที่ ๑

- (๑) สุขุมัตต สุวดีศรีสินทรบวรวิสุทธิ
- (๒) วิวิธเดโชชยาติเรก ๑๔๓๑
- (๓) สกมะเสงนักษัตร บุณมี ไพศาย
- (๔) พุทธพารสุขุมหุติ นายพัน
- (๕) เทพรักษา แลนายพันสุริยามาศ
- (๖) แลอำแดงคำกอง แลอำแดงคำแก้ว
- (๗) แผล้วใจบาน ราบใจมัว พัวใจ สาธุ อาจใน
- (๘) สุจริต วิลาสิตศรัทธา ปลงมหาคามบริเวณ
- (๙) แต่พระมหาเถรราหุล เทพวัน-
- (๑๐) วาสี ศรีวิชัยประญาในอารามกานสอให้
- (๑๑) เป็นสังฆการาม || ในเมื่อศก-
- (๑๒) ราชได้ ๑๔๓๔ สกมะแมนักษัตร
- (๑๓) สุขุมหุติ จึงนายพันเทพรักษา
- (๑๔) พันสุริยามาศ อีกอำแดงคำกอง
- (๑๕) อำแดงคำแก้ว แผล้วไม ราบ.
- (๑๖) ทัพพะศรัทธาธัชยาศัย ใจจ้านง จงประโยชน์
- (๑๗) โฆษณาแก่มหาสปรุขทั้งหลาย
- (๑๘) หมายเป็นประธาน คือท่านเจ้าขุน
- (๑๙) หลวงมหาเพียรประญา แลท้าว-

- (๒๐) ขอดท้าวไปอาราธนาพระศรี
 (๒๑) สรรเพ็ชญเสด็จมาจากวันนาวาส
 (๒๒) (แล) วั เสด็จสถิตในพระวิหาร
 (๒๓) สถานารามคาม อੰนายพันทั้งสองปลงนี้ ๑
 (๒๔) ๑ ศุภมัสดุ วิมลมงคล ถกกลบตาลบดล
 (๒๕) พหุล พหุล อตุลสมภาร ญาณ
 (๒๖) ดิศัยไกรใน...าพา...สุขสวัสดิสมดี
 (๒๗) สनปรพ.....ข ศรีอุดม
 (๒๘) พรหมพรรณสรเรศวริญศรียศพจ.ไว้
 (๒๙) ประณตกุศลเสก ๑๔๓๘ ศก ฤกษ์นักษัตร
 (๓๐) ท่านเจ้าขุนหลวงมหาเพียรประญา แลท้าว
 (๓๑) ขอดท้าว อิกนายพันเทพรักษา
 (๓๒) นายพันสุริยามาส ฌลองเฉลิมเต็มศรัทธาหาอัน
 (๓๓) ขอบกอบปรุศล ผลบุญ คุณาธิคุณ พูนใน
 (๓๔) (การสถ) ปนาพระพิหารสถาน
 (๓๕) พระสรรเพ็ชญ อันเสด็จมาแต่วันนาวาสนั้น
 (๓๖) แล ||

ตอนที่ ๒

- (๑) จึงสัปรุขทั้งหลาย
 (๒) หมายเป็นประธาน คือท่าน
 (๓) (เจ้าขุน) หลวงมหาเพียรประญา

- (๔) (แล) ท้าว ยอดท้าว (แลนาย)
- (๕) พันเทพรักษา พันสุริยามาศ
- (๖) ราชนาพระ (ภิกษุ)
- (๗) สงฆทั้งหลาย (ห) มายที่
- (๘) เป็นอาทิ คือสมเด็จพระสังฆราช
- (๙) จุฬามณี ศรีสังฆปริณายก
- (๑๐) สรรพมดิลก ปรมเวธจารย์
- (๑๑) บพิตร สุจริตจิตจ้านง
- (๑๒) จงกรรมสรรพทศสมาอุปสถ
- (๑๓) เสริฐสำเร็จสาธุ ในศักราช
- (๑๔) ๑๔๔๐ ศกขาล นักษัตร
- (๑๕) ฉัญฉฐิเกิดไวสากร พุช
- (๑๖) พารมุกสิรกกั ขัตตุภษ
- (๑๗) สุขุมหุรดี || แต่วัตถุ
- (๑๘) บั๊จชัย สัปรุขทั้งหลายหมายเป็น
- (๑๙) ประธาน คือท่านเจ้าขุน
- (๒๐) หลวงมหาเพียรประญา
- (๒๑) แลท้าว ยอดท้าว แลนายพัน-
- (๒๒) เทพรักษา แลพันสุริยามาศ
- (๒๓) แลอำแดง อันเป็นเมียทั้งสอง
- (๒๔) สร้างพระวิหารศรีผสมเงิน

- (๒๕) หังปวง อันชื่อไม้สบุนหิมมา
 (๒๖) หินดาด เป็นเงินสองซัง สองตำลึง
 (๒๗) จิ้งสัปรุขบันดาลบานกมล
 (๒๘) จิตวิกลิตศรัทธาธิการมาน
 (๒๙) นุโมทนาด้วยเจ้าขุนหลวง
 (๓๐) มหาเพ็ชรประญา แลท้าว ขอด

ตอนที่ ๓

- (๑) .แทน .กลับ (นา).....
 (๒) พ....ฝากสัตว์ทั้งหลาย ฝ่ายบนจนเท่าอุปพรหม
 (๓) ...หนใดเท่าอบาย สัตว์ทั้งหลายจงสุขสำราญ
 (๔)โสภโรคทุกขมุกขมนคลสวรรค สรรพ
 (๕) สุขทุกข..ไ.ด..กัจวลอันตราย สำ.ทะลุะ นีร
 (๖) ..น..วิหารสถานสัมา ถาปนอโอบสถนี จงคง
 (๗)สาน ||-||-||
 (๘) วันพุช เดือนหก ขึ้นหกค่ำ ขาลนักษัตร
 (๙) สัมฤทธิศก จึงนายพันเทพรักษา อำแดงคำกอง แล
 (๑๐) อำแดงศรีบัวทองผู้ลูกมีใจศรัทธา กลับนา อี้แก้ว ขำ
 (๑๑) แลกองดวงหนึ่ง เป็นเงินเจ็ดบาท กับคารามสน
 (๑๒) ใส่ไว้ให้รักษาพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์
 (๑๓) ใครใครแลเอาอี้แก้วนี้ แลไปค้าขายหาย .ย ใส่ให้...มี
 (๑๔) ผู้นั้น..เทวทัต ต่อเมื่อนายพันเทพรักษา กลับนา

- (๑๕) อี้แก้ว แลหลังน้ำสโนทกต่อหน้าพระสงฆ
 (๑๖) ทั้งหลาย หมายเป็นประธาน คือสมเด็จพระ...
 (๑๗)แลมหาพรหมรัตน์ แล ...ม...
 (๑๘)มหาเถรราชกุลเทพวัน (วาสี).....
 (๑๙) ประญา แลมหาปรัชญาเทพอันอยู่ใน
 (๒๐) ออ... (สย) บรมทั้งหลายหมายเป็นอาทิ คือ (ท่านเจ้าขุน)
 (๒๑) หลวงมหาเพียรประญา.....
 (๒๒)รเทพอันเทศนา.....
 (๒๓)ด้วยแล ||-||-||

ตำนานที่ ๔

- (๑) (วัน) ศุกร เดือนห้า ขึ้นสิบ
 (๒) (คำ) ระกานักขัตร์ สัปต
 (๓) (ศก) จึงนายไกรเชียร
 (๔) (แล) อำแดงศรีบัวทอง
 (๕) (เ) มียนิมนต์มหาเทพ
 (๖) ภิกขุองค์หนึ่ง มหาจัน
 (๗) ภิกขุองค์หนึ่ง มหามงคล
 (๘) ภิกขุองค์หนึ่ง มหานนองค์หนึ่ง
 (๙) สี่พระองค์
 (๑๐) อีกผ้าขาวบุรพัตร์ หนึ่ง
 (๑๑) ผ้าขาวสรวัตน หนึ่ง เจ้าพัน

- (๑๒) รดหนึ่ง แลสัปรุขทั้งหลาย
 - (๑๓) นั่งในอุโบสถ
 - (๑๔) วัดพระเสด็จ ฝ่ายบูรพเขาเชิง
 - (๑๕) จึงนายไกรเชียร แล
 - (๑๖) อำแดงศรีบัวทองให้ทำ
 - (๑๗) พินัยกรรมนี้ไว้ แม่เทพ
 - (๑๘) แลพ่อहनลูกให้เป็นข้า
 - (๑๙) อุโบสถโดยกัลปนา
 - (๒๐) นายพันเทพ แล
 - (๒๑) อำแดงน้อย แม่ศรีบัวทอง
 - (๒๒) ลูก โดยมีในจารึก
 - (๒๓) สันคอนแตกอัน
 - (๒๔) ให้สันต่อเท่ากรรมา
 - (๒๕) พิศ (น) แต่นายไกรเชียร
 - (๒๖) แลอำแดงศรีบัวทองไว้ (เก)
 - (๒๗) (แ) มเทพใส่ทองสองคำลึง
 - (๒๘) .วข้าหนึ่งไว้แก่พ่อहनทอง...
-

๒๓/๓/๓๓

นายกิม หงส์ดามมภ์ ผู้จัดการพิมพ์โฆษณา